

Vzgoja

Revija za učitelje,
vzgojitelje in starše

junij 2025

Letnik XXVII/2 ■ številka **106**
cena 7,50 eur

33

V žarišču: Upanje

stran 24

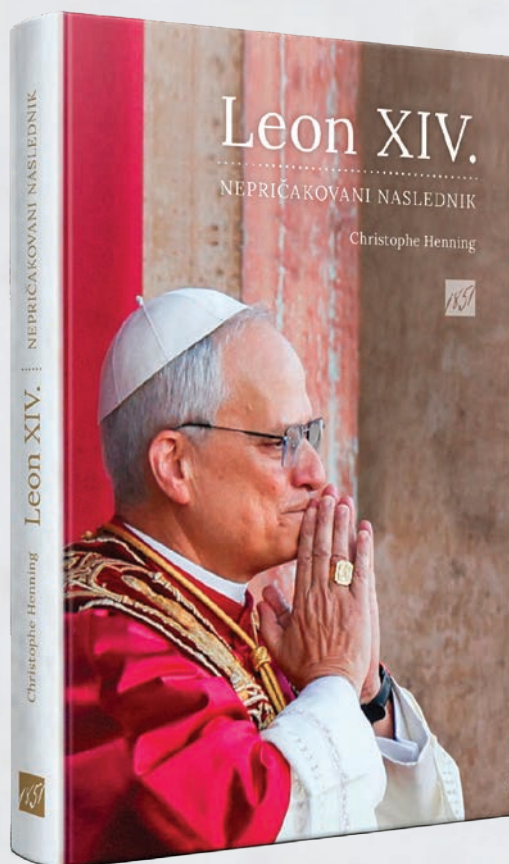
Naš pogovor:
Janko Pogorelčnik

stran 34

Fit
pedagogika

stran 38

Socialne
veščine

Ljubljana, Nazorjeva ulica 1 • T 01 244 36 50
Celje, Prešernova ulica 23 • T 03 490 14 20

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
— Prva slovenska založba —

www.mohorjeva.org

Leon XIV.

NEPRIČAKOVANI NASLEDNIK

Christophe Henning

Od prvega trenutka izvolitve novega papeža se zdi, da je Leon XIV. točno tam, kjer mora biti. Ena prvih njegovih biografij je hipni posnetek zore njegovega pontifikata, ki za vedno ohranja zapisane prve besede novoizvoljenega papeža, predstavi dogajanje v dneh konklava in Leona XIV. postavlja pred aktualne izzive Cerkve. Zapisano z žarom globokega zaupljivega veselja, ki se je 8. maja 2025 prenašalo od človeka do človeka, in portret ganjene zadržanosti osebnosti, ki izžareva dobroto, obarvano z naravno avtoriteto.

135 mm x 210 mm • 152 strani • 25 €

narocila@celjska-mohorjeva.si

7. mednarodna konferenca
Vzgoja za ljubezen do domovine in države

KORENINE NARODOVEGA DREVESA

sobota, 22. november 2025,
OŠ Frana Albrehta Kamnik

Vabljeni predavatelji:
dr. Ignacija Fridl Jarc, ddr. Igor Grdina, dr Borut Holcman

Rok prijave za udeležbo: 11. 11. 2025

REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V
ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Domovina

ALEŠ ŠTRANCAR

ZDRUŽENJE
ZA VREDNOTE
SLOVENSKE
OSAMOSVOJITVE

Informacije in prijave:
DKPS, Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana,
01/43-83-983 (tor., čet. 9.00-12.00)

konferenca@dkps.si
www.dkps.si/izobrazevanje

Izdajatelj:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije

Svet revije

Jože Mlakar
Marjan Peneš
dr. Andrej Perko
Marija Šušteršič
Marija Žabjek

Odgovorni urednik

dr. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor

Tatjana Fajdiga
dr. Dejan Hozjan
dr. Jana Kalin
dr. Vanja Kiswarday
mag. Marijana Kolenko
dr. Nives Ličen
prof. Bernarda Mal
dr. Anton Meden

Naslov uredništva

Vzgoja, Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana
01/43-83-983
urednistvo@revija-vzgoja.si
info@revija-vzgoja.si
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si

ID za DDV

SI64231160

Transakcijski račun

SI56 6100 0000 9750 496
odprt pri Delavski hranilnici d.d.

Oblikovanje in prelom

Tiskarna Oman, Kranj

Tisk

Belin

Lektoriranje

Barbara Rodošek

Revija *Vzgoja* izhaja štirikrat letno. Cena izvoda v letu 2025 je 7,50 €. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 29 € (tujina 40 €).

DDV in poština sta všteta v ceno.

Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje.

Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani.

Prispevkov ne honoriramo.

Če naročniki svojega izvoda ne prejmete na dom, prosimo, da nas o tem obvestite.

Natisnjenih 1200 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Upanje, ki ne osramoti

■ **Silvo Šinkovec** je predavatelj, terapevt, voditelj seminarjev in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor IFP.

Upanje je čustvo, ki se rodi ob pogledu na prihodnost. S sedanostjo nismo zadovoljni in upamo, da bo tisto, v kar gremo, boljše. Upamo. Če se naša predstava o prihodnosti povezuje z realnimi možnostmi uresničenja, je upanje realno, če se naša predstava oddalji od realnih možnosti, postane iluzija. Upanje premošča strah pred negotovo prihodnostjo. Upanje sproži nove moči, da si prizadevamo po svojih najboljših močeh, da pridemo iz trenutne slabe situacije v tisto, ki jo slutimo. V boljše.

Papež Frančišek je za sveto leto 2025 izbral besedo *upanje*. Izbral jo je v času, ko je svet vse bolj v krču, ko ni velikih političnih voditeljev, ko se vojna v Ukrajini kar ne konča in v Gazi divja nasilje. Ko ni našel pravih sogovornikov ne v civilni ne v cerkveni pokrajini. Na kaj se človek lahko nasloni, ko se zdi, da se vse podira?

V duhovnika me je posvetil nadškof dr. Alojzij Šuštar leta 1988. To je bil čas političnega vrenja. Upali smo, da bo Slovenija prišla do svoje države, do samostojnosti. Zdelo se je, da je to še daleč; hkrati pa, da je tik pred zdajci. V tistih letih je nadškof Šuštar v svojih nagovorih pogosto uporabljal besedo upanje. Upal je, da se bo Sloveniji izšlo dobro. Upal je, da bo Slovenija dosegla samostojnost. Upal je, da bo evangelij v tej deželi obrodil bogat sad. Upal je, ker je imel vero in ker se je zavedal, da se nič ne zgodi brez Božje vednosti.

Pred novo mašo sem iskal novomašno geslo. Izbral sem stavek: »Upanje pa ne osramoti, ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan.« (Rim 5,5) V njem je bistveno sporočilo, da je Bog ljubezen, ki bi rad svojo brezpogojno ljubezen dal vsem ljudem. Po Svetem Duhu pa navdihuje, posvečuje in tolaži. Sveti Duh nas poveže s frekvenco Boga, da smo z njim v resonanci, v sozvočju. Duhovno življenje nas vodi v sozvočje, da postanemo pretočni za Božje delovanje.

Tudi mene je pritegnila Pavlova beseda upanje, ki zanj ni samo človeška domišljija, ki si želi, da bi se vse izšlo dobro in bi iz stiske prišli v rešitev. Hrepenenje, ki ima svojo podlago v veri, ni prazno, ker lahko računa na pomoč od zgoraj. Prave stvari se ne zgodijo samo z našo voljo, z načrtom in močjo, z iznajdljivostjo in preračunljivostjo, z našim znanjem in našo pametjo. Vse to je potrebno. Toda potrebno je več. Potrebno je tisto od zgoraj: nepredvidljivo, presežno, nepoznano. Potrebna je Božja roka, ki vse obrne v dobro. Osamosvojitve se je zgodila, vojna ni bila predolga in je imela sorazmerno malo žrtev. Izmotali smo se iz nasilnega totalitarizma. V ozadju vseh dogodkov je bilo veliko tihe in glasne molitve mnogih. Veseli smo slovenske osamosvojitve, ponosni na vse, ki so za to zastavili svoje moči, celo svoje življenje. In hvaležni smo vsem, ki so za ta cilj veliko molili.

Živimo v drugačnem času. Papež Frančišek je izbral isti stavek za letošnje sveto leto. »Plamen ljubezni, ki ga je Sveti Duh izlil v naša srca, naj v nas prebujajo blagoslovljeno upanje v prihod tvojega kraljestva.« Frančišek gradi svetoletno molitev na treh krepostih: veri, ljubezni in upanju. Papež, ki se je na veliko noč poslovil, prosi, da nas Božja »milost preobrazí, naredi drugačne, da bi »marljivo gojili seme evangelija,« da bi dalo obilen sad, da bi prekrasilo ves svet. Frančišek nas usmeri v temeljno upanje, da pričakujemo »novo nebo in novo zemljo« ter hrepenimo »po nebeških dobrinah«. On je že tam. Frančišek je upal, da pride čas, ko bodo »premagane sile zla,« ko bo človek ponovno hrepenel po božjem. Ker bo videl prav, bo delal prav, zato bo napolnjen »z veseljem in mirom«.

Sveto leto je čudovita priložnost, da si naredimo načrt, kako bomo poglobili vero, obnovili upanje, se odprli Božji ljubezni in pridobili odpustek za mnoge. Sveto leto je velika priložnost. ◀

Učitelji vzbujate upanje

... Vi ste tisti, ki prižigate iskrice radovednosti, utrjujete značaj in pomagате mladim odkrivati njihov poklic ter poslanstvo. Prav vsak razmislek, pogovor ali podana spodbuda lahko spremeni življenje naših mladostnikov. ...

Navdihi iz spisov Bazilija Velikega

... Že izbira pravega cilja običajno predstavlja notranji boj, doseči izbrani cilj pa predpostavlja dolgo pot z mnogimi potrebnimi odločitvami, vztrajanjem in osebnim delom, zato doseči želeni cilj pomeni nov dolgotrajni duhovni boj. Mladi začenejo svojo življenjsko pot in se učijo, kako se na tej poti uspešno boriti, da bi dosegli svoje cilje. ...

Oh, ta brezupna mladina – ali res?

... Prepoznati moramo njihove številne pozitivne lastnosti in neizmeren potencial. Namesto da tarnamo nad njimi in njihovo 'brezupnostjo', jim raje stopimo korak naproti in vlagajmo v njihovo izobraževanje, priložnost za razvoj in medgeneracijsko sodelovanje. ...

Razvijanje kritičnega razmišljanja in ustvarjalnosti

... Kritično razmišljanje in ustvarjalnost sta ključna elementa za razvoj kompetenc, ki omogočajo učencem kakovostno izobraževanje in uspeh v sodobni družbi. Učitelji z ustreznimi metodami in pristopi ustvarjajo učno okolje, kjer se otroci lahko razvijajo kot samostojni, inovativni in reflektivni posamezniki. ...

Kontinuiteta izobraževanja odraslih za njegovo večjo učinkovitost

... Izobraževanje odraslih ne sme biti samo sebi namen, ampak učinkovito za odraslega, ki se vanj vključi. Na njegovo učinkovitost zelo vpliva možnost kontinuitete izobraževanja, kar pomeni, da je izobraževanje proces, v katerega se redno vrača. V tem procesu ima čas preizkušati znanje v praksi, pri delu, v življenju in vedno znova analizirati uspešnost uporabe znanja. ...

Uvodnik

- 3 *Silvo Šinkovec: Kaj človeka osrečuje?*

V žarišču: Upanje

- 5 *Kristina Škibin: Svetoletno srečanje pedagogov v Novi Gorici*
7 *Helena Kregar: Sodobni učitelj in večna pedagoška vprašanja*
8 *Jurij Bizjak: »Glejte, pošljem vam Elija, preroka«*
10 *Marko Lotrič: Učitelji vzbujate upanje*
11 *Kristina Škibin: Navdihi iz spisov Bazilija Velikega*
12 *Anja Božič: Humanistična vzgoja*
14 *Bogdan Vidmar: Lepota prinaša upanje*
15 *Klara Levstek: Vrzimo sidro upanja v Božjo moč*
16 *Nadja Ušaj Pregelj: Vzgojni poudarki Filipa Terčelja*
19 *Valentina Kobal: Oh, ta brezupna mladina – ali res?*
21 *Nežka Černe Gec: Motivi upanja v pesmih Vere Lestan*

Naš pogovor

- 24 *Silvo Šinkovec in Peter Rozman: Janko Pogorelnik: Mladi potrebujejo prostor, kjer lahko rastejo*

Biti vzgojitelj

- 27 *Štefka Pšeničnik: Razvijanje kritičnega razmišljanja in ustvarjalnosti*
29 *Marjeta R. Rakušček: Doživljanje zanosa*
31 *Bojan Žalec: Dobra edukacija je odvisna od kreposti, odnosov ter človečnosti*

Vzgojni načrt

- 32 *Jana Mlačnik: Kontinuiteta izobraževanja odraslih za njegovo večjo učinkovitost*
34 *Stanka Vogrinec: Fit pedagogika*

Starši

- 36 *Octavian M. Machidon: Generativna umetna inteligenca in izobraževanje otrok*
38 *Tina Mežnar Kosec: Socialne veščine*

Področja vzgoje

- 40 *Milček Komelj: Upanje v umetnosti*
43 *Ana Senegačnik Kurnik: Tabor za nadarjene*
44 *Lidija Golc: Dišeči kruh upanja*

Duhovni izziv

- 45 *Ksenija Fänrich: Svetoletni misijonar o upanju, spravi in odpustkih*
48 *Bogomir Novak: Pomen duhovne hrane*

Izkušnje

- 50 *Maša Maček: Stacionarna hiša Ljubhospic*
52 **Iz življenja DKPS**
53 **Napovedni koledar**
54 **Bralni namig**
55 **Summary**

Svetoletno srečanje pedagogov v Novi Gorici

■ **Kristina Škibin**, prof. nemščine in italijanščine, je učiteljica na SPLŠ Nova Gorica in OŠ Simona Kosa Podbrdo.

V soboto, 5. aprila, se je v konkatedrali Kristusa Odrešenika v Novi Gorici, evropski prestolnici kulture, zbralo 50 slovenskih pedagogov na študijskem srečanju Sodobni učitelj in večna pedagoška vprašanja v svetem letu upanja in vsakem letu.

Srečanje so organizirali goriški pedagogi z voditeljico Klaro Levstek, ki je celotno pripravo in samo srečanje odlično koordinirala, oblikovala dobro mrežo med tehničnim osebjem (informatiki, gospodinjami, moderatorji), vsemi gosti in udeleženci. Seveda brez opore *Društva katoliških pedagogov Slovenije* in *Zavoda 1539* ne bi šlo. Tudi molitvena podpora je imela pomemben delež, predvsem po zaslugi duhovnega voditelja, novogoriškega vikarja Bogdana Vidmarja.

Dogodek se je začel v cerkvi s pozdravom domačega župnika Milana Preglja, ki je romarje povabil, da v svetoletni cerkvi molijo skupaj z upokojenim škofom Jurijem Bizjakom. Ta je po molitvi zbrane veselo in spodbudno pozdravil ter podal nekaj misli o dobri vzgoji, saj je duhovno spremljal celotno pripravo na ta dogodek. V župnijski dvorani je Sonja Žezlina, ki je povezovala dogodek, pozdravila zbrane, še posebej častne goste. Predsednik državnega sveta Marko Lotrič je pozdravil pedagoge, ki ne učijo le dejstev, ampak vzgajajo, učijo strpnosti, bivanja v raznoliki družbi, pripravljajo otroke na prihodnost in jih opremljajo z notranjo močjo. Družina še vedno ostaja temeljna celica družbe, a glede na dogajanja moramo vsi skrbeti za varno in spodbudno okolje otrok. Za njim je novoizvoljena predsednica DKPS Helena Kregar povedala, da je pomenljivo, da se dileme učiteljev predstavijo v evropski prestolnici kulture. Učiteljevo delo nikoli ni bilo lahko, mladina in družba sta zelo zahtevni. Je pa poklic učitelja eden najlepših, za katerega velja Slomškova misel, da »kdor hoče drugega vneti, mora

sam goreti«. Silvo Šinkovec, ki je bil skupaj z g. Bogdanom Vidmarjem pobudnik tega srečanja, je postavil vprašanje: Kaj lahko storimo za učitelje v svetem letu? Naj bo beseda upanje v ospredju in kristjani naj prinašamo upanje. Povzel je besede apostola Pavla, da smo ljudje božje umetniško delo, učiteljem pa položil na srce, naj bodo zraven, ko nastajajo božje umetnine. Zadnji uradni pozdrav je imel dr. Milček Komelj, častni član DKPS in član SAZU-ja, ki že leta piše za revijo Vzgoja. Povedal je, da je učitelj kot božja roka, ki spodbuja drevesce k rasti in ga pripravlja na viharje. Zaključil je z opogumljajočo željo: »Želim vam, da bi ljubeče in kljubovalno delovali še naprej.«

Veliki vzgojitelji preteklosti so še vedno sodobni

Prvi predavatelj je bil mag. p. Jan Dominik Bogataj, ki je predstavil vzgojne spodbude Bazilija Velikega, namenjene mladim kristjanom, kako naj iz poganskih spisov izluščijo, kar je koristno zanje – kot čebule, ki iz rož poberejo le nektar, ki koristi. Pred seboj morajo imeti cilj, za katerega se je treba boriti. Pri tem so učitelji lahko v oporo, ko pomagajo pri ločevanju med nektarjem za dušo in trnjem.

Mag. Anja Božič je spregovorila o humanizmu, svetem Hieronimu in Vergeriju Starejšem, ki imata skupne ideje z Bazilijem Velikim, kar je bilo razvidno iz prebranih citatov o vzgoji. Poudarila je, da morajo mladi imeti v življenju cilj. Sledilo je delo v treh skupinah, v katerih so pedagogi izrazili misli o današnji vzgoji in o slišnem na srečanju. Skupine so

moderirali Valentina Kobal, Janko Harej in Marija Pisk. V naslednjih poglavjih predstavljamo povzetke podeljenih misli v skupinah. Po delu v skupinah je novogoriški podžupan Anton Harej pozdravil navzoče, se zahvalil za izbor kraja srečanja in predstavil program EPK (evropske prestolnice kulture).

Za njim je o primorskem duhovniku, vzgojitelju, katehetu in mučencu Filipu Terčelju spregovorila mag. Nadja Ušaj Pregelj. Predstavila je njegovo življenje vse do mučeniške smrti, nato pa se je osredotočila na njegove versko-vzgojne spise, članke, molitvenike, pobude, napotke, opozorila. Ni mogla mimo njegovih bogoslužnih pesmi, ki jih še danes prepevamo. Nekatere smo peli pri sveti maši, ki je sledila.

Otroci v svojem bistvu niso zelo drugačni kot nekoč

Živimo v času, ko smo učitelji pogosto duhovno napadeni. Prav je, da zgled za svoje delovanje in ravnanje iščemo tudi v zgodnjekršćanskih skupnostih, v katerih so si kristjani med seboj pomagali in se opogujali.

Foto: arhiv Kristine Škibin

Foto: arhiv Kristine Škibin

mljali. Tolaži nas spoznanje, da kljub novim časom otroci v svojem bistvu niso zelo drugačni kot nekoč. Drugačna je splošna miselnost, ki se odraža tudi na področju šolstva. V antičnem času je bila izobrazba privilegij izbranih in motiviranih otrok ter mladih, danes pa ima učitelj pred seboj celoten spekter populacije, ki je ni preprosto motivirati. Današnje mlade generacije so pod nekonkurenčnim vplivom sodobne tehnologije in skrajni čas je, da odgovorni, predvsem starši, v dobro otrok omejijo nekontrolirano uporabo. Mladi niso sami krivi, da več ur dnevno preživijo na telefonu. Na tista mesta, ki jih izpraznijo starši, spretno stopijo tudi nevladne organizacije, katerih cilj je uničiti posameznika, družino, pripadnost skupnosti in narodu. V šoli moderna tehnologija ne bo nikoli nadomestila učitelja, njegove pristnosti in odzivnosti. Sedanji čas potrebuje učitelje, ki svojega dela ne jemljejo kot poklic, pač pa kot poslanstvo. Učitelj namreč nima vpliva samo v razredu, ampak tudi širše v družbi, lokalni skupnosti in narodu. V tej luči je zaskrbljujoče dejstvo, da se vedno manj mladih odloča za pedagoški poklic.

Kako dobro je, da smo danes tukaj

Diskusijo smo odprli s temo dostojanstva, gledano z zornega kota današnjega časa in iz časov sv. Hieronima. Vzgoja za celostno življenje in vzgoja za dostojanstvo je pomemben prispevek k vzgoji posameznika in ima učinek, ki ga je deležna družba kot celota.

V diskusiji smo slišali tudi konkretne primere iz prakse in potrjevanje tega, kar je v

predavanju kot svoj primer povedal mag. p. Bogataj. Učni načrti avtonomnemu pedagoškemu delavcu dopuščajo, da do učencev pristopi in jih vneme z vsebinami, ki so prilagojene okolju na način, ki ne odstopa od okvirov učnega načrta, pa vendar gre v širino. Tako lahko npr. priprave na prihajajoči praznik odprto vključi v diskusijo z učenci in jih pri tem motivira za argumentiran in kritičen pogovor. Primer: Zakaj bomo doma na velikonočni ponedeljek? Kar tako, ker je pač prost dan, ali obstaja še kak drug razlog?

Izpostavljeno je bilo tudi dejstvo, da dijaki danes nimajo prave volje in vneme za učenje. Učitelj je ves čas pred izzivom, kako naj jih navduši. Spraševali smo se tudi, kaj narediti, da bi se prva zagnanost otrok ob vstopu v šolo, ki traja nekje do 5. razreda, ne izgubila in ne bi postopoma, iz razreda v razred, usihala. Kako bi jo lahko akumulirali in ohranili za daljše obdobje šolanja? O tem bi morala naša pedagoška stroka razmišljati bolj intenzivno in najti pristope, s katerimi bi to dosegali.

Ob vseh vsebinah smo razmišljali tudi o tem, kako daleč nazaj so bili postavljeni temelji osebne in izobraževalne didaktike. Kako pogosto se nam dogaja, da odkrivamo že odkrito, le da včasih to malo drugače poimenujemo. Kako so to vedno znova enaki izzivi za vse, ki delamo na vzgojno-izobraževalnem področju, le da jih gledamo s stališča svojega časa. V diskusiji je bilo poudarjeno, kako pomembno je, da ljudi in učeče se – kajti vsi se celo življenje učimo – nagovarjamo tam, na tistem mestu in ob tisti vsebini/težavi, kjer je to v tistem trenutku najbolj potrebno. Za to pa

mora imeti pedagoški delavec srce, znanje in potrpežljivost, pa tudi izkušnje.

Učitelj je tudi vzgojitelj z ustrezno ravniyo znanja na vseh področjih vzgoje in izobrazbe. Vsak pedagoški delavec ima pomembno in odgovorno vlogo vzgojitelja. Razmišljati mora, da je treba tudi sebe okrepiti z iskrenim ovrednotenjem vsega, kar je zanj dobro in kar je slabo. Nепrestano mora postavljati mostove na relacijah trikotnika učitelj – učenec – starši.

Skupina se je strinjala tudi z mislijo, ki je bila izrečena na koncu: »Vem, da nič ne vem,« in: »Kako dobro je, da smo bili danes tu.« Kako dobro je, da se podobno misleči povezujemo in se med seboj spodbujamo in podpiramo.

Lahko daš le tisto, kar si

Skupina je potrdila, da so misli iz obeh predavanj aktualne še danes. Iz zgodovine se žal nismo naučili dovolj, vse je že bilo napisano. Nekdo je hudomušno izjavil, da je mladina očitno že takrat bila enaka kot danes. Več udeležencev je nagovorila misel, da je pri stiku z drugimi kulturami dobro povzemati najboljše rešitve, predvsem pri delu s tujci, ki jih je v naših šolah vedno več. Povedano je bilo tudi, da pri vključevanju otrok drugih kultur v šole zmanjkuje časa za delo s slovenskimi otroki.

Žal se danes raven znanja niža, moralne norme se izgubljajo. Vzgoja je modrost, zato jo preučujemo vedno znova. Udeleženec je poudaril, da na posvetu v Novi Gorici ni bilo nič povedanega o programih za pridobitev pedagoško-andragoške izobrazbe. Škoda je, da je vzgoja marsikje še vedno zelo permissivna. Nagovorila je tudi misel, da lahko daš le tisto, kar si. Odmevala je ena od pobud iz starih spisov, da bi morala celotno vzgojo predpisati država z zakoni. Ob tem smo se spraševali, zakaj bi državi zaupali oziroma ne bi zaupali predpisovanju vzgoje, še posebej po zadnjem dogajanju s spremembo zakonodaje na področju vrtcev. Nekdo je izpostavil, da se danes soočamo tudi z drugačnimi izzivi, ki jih včasih ni bilo. Prvič se srečujemo s situacijo, ko se znanje na mlajše ne prenaša s starejših, ampak preko družbenih medijev. Končno je bil poudarjen še pomen očetov in povezava – če ni Boga, ni očetov.

Umestitev relikvij blaženega Slomška

Sveto mašo je vodil upokojeni škof Jurij Bizjak ob somaševanju domačega župnika Milana Preglja, vikarja Bogdana Vidmarja in duhovnega voditelja DKPS Silva Šinkovca. Ob koncu maše se je Klara Levstek zahvalila g. škofu Bizjaku, gostiteljem in gostom, po blagoslovu pa je med pesmijo *V nebesih sem doma* sledil prenos relikvij bl. Antona Martina Slomška v kapelo, kjer jih je škof po molitvi in blagoslovu zbranih umestil v poseben relikviarij s spodbudo, da se bl. Slomšku

še bolj priporočamo, tudi z obiskom njegovih relikvij.

Nato se je skupina pedagogov odpravila še na Kostanjevico – Kapelo, kjer so si ogledali Škrabčevo knjižnico in grobnico zadnjih francoskih kraljev Burbonov.

Tako se je zaključilo svetoletno srečanje pedagogov v Novi Gorici, na katero smo se dolgo pripravljali ter tudi k bl. Slomšku molili za uspeh in obroditev sadu. Vsak udeleženec je zagotovo našel spodbude in potrditve za svoje delo, v iskanju pravih poti za vneemanje mladih src. Veliko nas je po dolgem času videlo znance, ve-

seli smo bili srečani s somišljeniki v zavedanju, da nismo sami in da se spleča pogumno delati naprej, z vsakodnevnim priporočanjem Božjemu varstvu in svetnikom, zavetnikom učiteljev in učencev. Naj zaključim s povzetkom misli pokojnega papeža Frančiška, da vsi učitelji pustijo pečat, v dobrem in slabem, v življenju otrok, najstnikov in mladih, ki so jim zaupani za dolgo časa. To je velika odgovornost in velika priložnost, da jih modro in spoštljivo uvedejo na poti sveta in življenja ter jim pomagajo odpreti svoj um za resnično, lepo, dobro in sveto. ◀

Sodobni učitelj in večna pedagoška vprašanja

Helena Kregar, prof. kemije, je upokojena, poučevala je kemijo in študij okolja na Gimnaziji Jožeta Plečnika v Ljubljani. Ima bogate izkušnje s poučevanjem in razredništvom. Je dolgoletna sodelavka DKPS in predsednica DKPS.

Organizator srečanja je mlada skupina goriških pedagogov, ki se je tu, v Novi Gorici, odločila povezati svoje delovanje v okviru DKPS. Vsem, ki ste sodelovali pri pripravi tega srečanja, se iskreno zahvaljujem.

Pomenljivo je, da smo dileme sodobnega učitelja postavili prav v dogajanje evropske prestolnice kulture. Učitelji so močni sooblikovalci kulture. Bili so in vedno bodo nosilci in glasniki prihodnosti. Vsak dan jo imajo v svojih rokah, pred svojimi očmi: prihodnost namreč sedi v njihovih razredih. Družba in njena kultura sta tesno prepleteni z učiteljevim delom.

Nikoli, v nobenem obdobju, ni bilo lahko biti učitelj. V vsakem obdobju zgodovine so učitelji mladim dajali pečat vrednot. Žalosten je pogled nazaj, kadar nam kaže like učiteljev, ki so se prilagajali vladarjem in njihovim zahtevam. Čudovito je gledati na like učiteljev, ki so zagovarjali kulturo in jezik kraja, v katerem so mlade utrjevali v vrednotah njihovih prednikov. Prav tu, na Goriškem, imamo toliko vzornikov takega delovanja. Biti učitelj je bilo težko in odgovorno v preteklosti in danes je enako, morda še težje. Družba je polna viharjev.

Dogajanje v njej je za učitelja pogosto nesprejemljivo. Sodobni otroci so razvajeni, sodobni starši so zahtevni. Čas od učitelja zahteva pogled v širino družbe in v globino človeka. Videti mora nazaj in biti usmerjen naprej. Kako do take držbe, do takega pogleda?

V današnjih predavanjih in pogovorih bomo to težavno delo učitelja osvetlili z žarometi večnih pedagoških dilem. Morda bomo v soju teh luči spoznali, da ne čas, ne mladina in ne družba niso relativno zahtevnejši, kot so bili pred stoletji. Morda bo prav to spoznanje v nas zanevalo tisti plamen pedagoškega ognja, ki v zahtevah časa prepogosto usiha. Da pa ne usahne popolnoma, mora dihati v vetru Svetega Duha.

Naš zavetnik, blaženi A. M. Slomšek, je že sredi 19. stoletja rekel, da kdor hoče drugega vneti, mora sam goreti. Njegove relikvije bomo popoldne slovesno umestili

v konkatedralo in s tem tudi v evropsko prestolnico kulture. Vsem nam želim, da bi njegova prisotnost v katedrali vžigala plamene radostnega veselja nad kljub vsemu enim od najlepših poklicev na svetu: biti učitelj.

Želim nam en krasen izobraževalni in duhovno bogat dan. ◀

Foto: Matej Hozjan

»Glejte, pošljem vam Elija, preroka«

■ Jurij Bizjak, biblicist, koprski škof v pokoju.

Prerok Malahija, zadnji med malimi preroki, končuje svojo knjigo z besedami: »Spominjajte se postave mojega služabnika Mojzesa, ki sem mu na Horebu predpisal zapovedi in odloke za ves Izrael. Glejte, pošljem vam Elija, preroka, preden pride dan Gospodov, veliki in strašni! In bo zopet približal srce očetov sinovom in srce sinov očetom, da kje ne pridem in ne udarim dežele s prekletstvom!« (Mal 3,22–24)

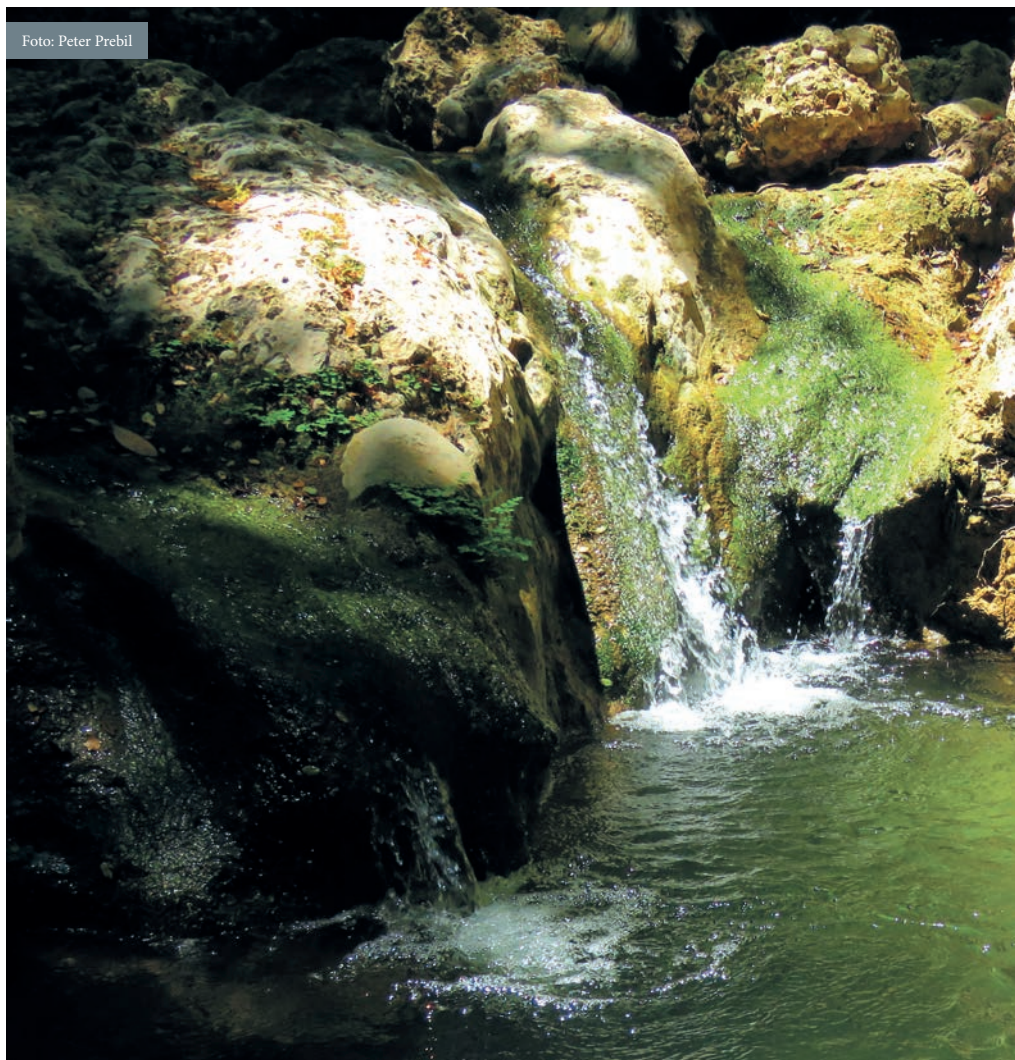
To so torej zadnje tri vrstice zadnjega preroka v Stari zavezi in se nanašajo, kakor se vidi, na družino. Omenjeno Elijevo pravilo je najboljšo navodilo za prenovo vsake družine in celega naroda. Najboljše najprej zato, ker imajo starši svoje otroke najrajši, in potem zato, ker starši sami najbolje vedo, kaj je za njihove otroke res dobro in prav. To resnico je v sedanjem času treba bolj poudarjati, ker današnje ozračje pogosto izkrivlja ali pa celo izničuje vzgojo, ki jo svojim otrokom upravičeno in radi dajejo starši.

Studenec je treba varovati in čistiti pri izviru. Nič ne pomaga, če ga čistiš ob izlivu v morje, ko je s svojim strupom že napojil in namočil celo dolino. Treba ga je varovati pri izviru. Tako je tudi človeka in reko človeškega življenja treba varovati in čistiti ob izviru, to je v družini. Modri Sirah pravi: »Očetov blagoslov utrjuje otrokom hiše, materina kletev pa jih do tal podira.« (Sir 3,9) Zato naj očetje in matere pozorno prisluhnejo svoji vesti in svojemu srcu, izročilu svojih staršev in lastnim izkušnjam. Tu veljajo dobesedno Jezusove besede: »Po njih sadovih jih boste spoznali. Ali obirajo grozdje s trnja ali smokve z osata? Tako vsako dobro drevo rodi dober sad, slabo drevo pa rodi slab sad. Dobro drevo ne more roditi slabega sadu in slabo drevo ne more roditi dobrega sadu.« (Mt 7,16–18) Ljudska modrost izraža isto misel v pregovoru: »Jabolko ne pade daleč od drevesa.« Zato tudi Cerkev poudarja, naj bo vsaka družina Cerkev v malem, naj bo nekaj svetega in nekaj božjega.

Elija bo nagnil srce očetov k sinovom. To 'nagibanje' lahko razumemo v dvojnem smislu: najprej bo nagnil srce očetov k sinovom tako, da se bodo starši za otroke resnično zavzemali in zanje skrbeli, da jim ne bo vseeno, kakšni so njihovi otroci in v kakšno družbo hodijo. V ju-

dovskih razlagah desetih zapovedi je pri vsaki zapovedi tudi svarilo: »Moje ljudstvo! Ne družite se z zasmehovalci Postave, da se vaši otroci ne bodo naučili potov tistih, ki zasmehujejo Postavo!« V Knjigi pregovorov imamo veliko zelo strogih izrekov o vzgoji: »Vzgajaj svojega sina, saj je upanje, nikoli pa se ne vzdiguj z namenom, da bi ga ubil.« (Pr 19,18) »Ne odteguj vzgoje otroku, če ga boš udaril s šibo, ne bo umrl. Udariš ga s šibo, njegovo dušo pa rešiš podzemlja.« (Pr 23,13–14) Dolgo vrsto lepih nasvetov o vzgoji daje modri Sirah, na primer v poglavju 30,1–13.

Foto: Peter Prebil

Potem pa bo Elija nagnil srce očetov k sinovom tudi tako, da si bodo starši jemali otroke za zgled. Kristus je namreč vzel otroka, ga postavil v sredo apostolov in jim rekel: »Če se ne spreobrnate in ne postanete kakor otroci, ne pridete v nebeško kraljestvo.« (Mt 18,3) In: »Kdor nebeškega kraljestva ne sprejme kakor otrok, ne pride vanj.« (Mr 10,15) In še: »Glejte, da ne boste zaničevali katerega teh malih, zakaj povem vam, da njihovi angeli v nebesih vedno gledajo obličje mojega Očeta, ki je v nebesih.« (Mt 18,10) Čeprav se otrok rodi grešen, pa vendar nosi s seboj nekaj tiste lepote, ki je krasila Adama in Evo, preden sta grešila. In malokateri mlad človek verjame, kako težko je, kar pravi apostol Jakob, »ohraniti se neomadeževanega od sveta« (Jak 1,27). Elija pa bo nagnil tudi srce sinov k očetom. To je za mladega človeka največja preizkušnja. Na eni strani oče in mati ter morda še kdo od sorodnikov in prijateljev, na drugi strani pa pogosto množica

krivih prerokov in lažnih vzgojiteljev, ki izkoriščajo lahkomišelnost mladih ljudi in živijo na njihov račun, velikokrat tudi na račun usodnih življenjskih izgub in porazov. Ni čudno, da vse modrostne knjige Stare zaveze in številni odlomki Nove zaveze nagibajo mlade ljudi ravno k spoštovanju in poslušnosti do očeta in matere.

Tako se v Malahijevem naročilu izpolnjuje Jezusova zapoved: »Bodite preprosti kakor golobje in zviti kakor kače.« (Mt 10,16) Ko se očetje nagibajo k svojim sinovom, postajajo kakor otroci in preprosti kakor golobje, ko pa se sinovi nagibajo k očetom, postajajo kakor odrasli in zviti kakor kače. Potrebno je oboje. Človekov čar je v razpetosti, ki jo zmore ustvariti in nositi v sebi. Tri vrste ljudi so, katerih življenje je komaj še življenje: premehki, pretrdi in črnogledi!

Pismo Hebrejcem nas spodbuja: »Niste se še do krvi ustavljali v boju zoper greh in pozabili ste tolažbo, ki vam kakor sino-

vom govori: 'Moj sin, vzgoje Gospodove ne preziraj in ne omaguj, kadar te kara: kogar namreč Gospod ljubi, ga vzgaja in tepe vsakega sina, ki ga sprejme.' Za vzgojo to prenesite. Kakor s sinovi ravna Bog z vami; kajti kje je sin, ki bi ga oče ne vzgajal? Če pa ste brez vzgoje, ki so je vsi postali deležni, ste torej postranski in ne sinovi. Dalje, svoje telesne očete smo imeli za vzgojitelje in smo jih spoštovali. Mar se ne bomo veliko bolj pokorili Očetu duhov in bomo živeli? Kajti oni so nas vzgajali le za nekaj dni po svoji presoji, ta pa v našo korist, da bi postali deležni njegove svetosti. Nobena vzgoja pa se ob svojem času ne zdi prijetna, temveč bridka, pozneje pa daje tistim, ki jih je izučila, miren sad pravičnosti. Zato vzravajte mlahave roke in klecava kolena in napravite ravne steze za svoje noge, da se to, kar šepa, ne bo izvinilo, temveč bo ozdravelo.« (Heb 12,4–13)

Vsa Božja beseda ima samo en namen: »Karkoli je bilo namreč napisano pred nami, je bilo napisano v naše poučenje, da bi operti na potrpežljivost in na tolažbo, ki jo daje Pismo, imeli upanje.« (Rim 15,4) Navdihujmo se ob Svetem pismu, kajti »vse Pismo je navdihnjeno od Boga in koristno za poučevanje, za svarjenje, za poplajševanje, za vzgojo v pravičnosti, da bi bil Božji človek popoln, za vsako dobro delo pripravljen« (2 Tim 3,16–17).

Vzgojitelj pa velikokrat ostaja brez uspeha in brez plačila za svoj trud. Rabini ga tolažijo: »Dan je kratek, dela je veliko. Delavci so utrujeni, plačilo pa je veliko in Mojster priganja.« Vzgojitelj ne bo poplačan po uspehu pri gojencih, ampak po trudu, ki ga je vložil!

Znana je judovska zgodba. Kralj je imel jamo, ki je bila tako globoka, da ni bilo videti dna. Rekel je svojemu služabniku: »Najemi delavce in napolni jamo!« Storil je tako. Med delavci je bilo nekaj bedakov, ki so začeli gledati v jamo in govoriti: »Kdaj bomo to napolnili?« Tisti, ki so bili pametni, pa so jim odgovorili: »Kaj nam mar? Najel nas je za dnevno plačo in mi smo zadovoljni, da imamo delo.« Tako govori Bog človeku: »Kaj ti mar, če je tvojih dolžnosti veliko, da ne veš, ali jih boš izpolnil. Najel sem te na dan, izpolni svoj dan!«

Učitelji vzbujate upanje

■ **Marko Lotrič**, predsednik Državnega sveta RS.

Spoštovani, z velikim veseljem in ponosom sem sprejel povabilo in v imenu Državnega sveta Republike Slovenije, drugega doma slovenskega parlamenta in prvega doma civilne družbe, ter v svojem osebnem imenu nagovoril zbrane na študijskem srečanju pedagogov, ki je z naslovom Sodobni učitelj in večna pedagoška vprašanja 5. aprila 2025 potekalo v Novi Gorici. Hvaležen sem uredniku Silvu Šinkovcu, da lahko svoje misli, ki sem jih ob tej priložnosti izrekel, delim z vami v žarišču o upanju.

Foto: Rebeka Hozjan

»Danes živimo v svetu, kjer napredek umetne inteligence in digitalnih tehnologij vsak dan spreminja način našega dela, komuniciranja in razmišljanja. V tem hitro spreminjajočem se okolju ste pedagogi tisti, ki ne učite le dejstev, temveč mladim pomagate razumeti svet okoli sebe. S svojo vlogo ne oblikujete zgolj znanja – soustvarjate vrednote, spodbujate kritično mišljenje, učite strpnosti in empatije. Ste tisti, ki mladim odpirate oči za pomen skupnosti, odgovornosti in sobivanja v raznoliki družbi.

Tehnologija je mogočna, a brez etike in vrednot izgublja svojo smer. Kako torej pripraviti otroke na prihodnost, v kateri bodo algoritmi soodločali o naših življenjih? Kako jih opremiti z notranjo močjo,

da bodo znali ločiti resnico od manipulacije in v svetu, ki pogosto povečuje individualizem, ohranili sočutnost do drugih ljudi?

Odgovore na ta vprašanja moramo iskati v sodelovanju vseh: države, družine, šole in širše skupnosti. Družina ostaja temeljna celica družbe. V njej se rojevajo prva spoznanja o tem, kaj pomeni biti človek: spoštovati, biti odgovoren in solidaren. A šola ima ključno vlogo pri nadgradnji teh vrednot in njihovi uporabi v vsakdanjem življenju.

Učitelji in pedagogi ste zgled. Potrebujemo vas, da mladim kažete pot. Vaše besede in dejanja oblikujejo generacije. V šoli se otroci učijo ne le matematike in jezika, ampak tudi medsebojnega razumevanja,

reševanja konfliktov, spoštovanja pravil in sodelovanja. Vaš prispevek k oblikovanju odgovorne in vključujoče družbe je neprecenljiv.

Na tem mestu ne morem mimo aktualnih dogodkov: medvrstniškega nasilja med osnovnošolci na Štajerskem. Takšni, žal vse bolj pogosti, pretresljivi primeri nas opominjajo, kako pomembno je, da vsi skupaj – starši, šole, skupnosti in država – okrepimo prizadevanja za varno in spodbudno okolje za otroke.

Spoštovane pedagoginje in pedagogi, trg dela se spreminja. Podjetja želijo zaposlovati mlade, ki znajo sodelovati, razmišljati izven okvirov, biti inovativni in odgovorni. Izobraževalni sistem se mora prilagajati sodobnim trendom in se razvijati v dialogu z gospodarstvom. V tem duhu imajo zelo pomembno mesto tudi zasebne izobraževalne ustanove, ki bogatijo področje izobraževanja s pluralnostjo pristopov, idej in vsebin.

Vi ste tisti, ki prižigate iskrice radovednosti, utrjujete značaj in pomagате mladim odkrivati njihov poklic ter poslanstvo. Prav vsak razmislek, pogovor ali podana spodbuda lahko spremeni življenje naših mladostnikov.

Hvala vam za vse, kar počnete – za otroke in njihovo prihodnost!«

Pokojni papež Frančišek je v predgovoru antologije meditacij Upanje je luč v noči zapisal: »Izurimo se, da bomo prepoznali upanje. Potem se bomo znali čuditi, koliko dobrega je v svetu. In naše srce bo razsvetlilo upanje. In tako bomo za tiste okoli nas lahko svetilniki upanja.« Hvaležen sem vsem, ki se vsakodnevno trudite otroke naučiti čuditi se. Vzbujate mi upanje. ◀

Navdihi iz spisov Bazilija Velikega

■ **Kristina Škibin**, prof. nemščine in italijanščine, je učiteljica na SPLŠ Nova Gorica in OŠ Simona Kosa Podbrdo.

*Kmalu bo v slovenskem jeziku izšel prevod besedila Bazilija Velikega **Ad adolescentes** (Mladostnikom). Avtor prevoda, pater Jan Dominik Bogataj, se je poleg prevajanja spisa Bazilija Velikega posvetil tudi vprašanju vključevanja prvin posvetne kulture v krščansko izobraževanje in nam s potopitvijo v 4. stoletje podal nekaj pobud, idej in izzivov.*

Bazilij Veliki

Živel je v četrtem stoletju (330–379) in velja za enega največjih cerkvenih očetov, ki so postavljali temelje krščanskemu nauku. Njihovi nauki so izjemno pomembni tudi za nas. Takrat so živeli trije pomembni Kapadočani: Bazilij Veliki, njegov brat Gregor iz Nise in Gregorij Nacianški. Bazilij Veliki je postal škof, umrl je mlad, izčrpan od dela. Znan je bil tudi po dobrodelnosti, ustanavljal je bolnišnice in domove za uboge.

V njegovem času so delovale poganske šole, ki so predstavljale svoj pogled na svet. Bazilij Veliki je bil zagovornik dialoga s kulturo zunaj krščanske skupnosti. Po njegovem mnenju grška klasična kultura ni nasprotna krščanski, ampak je nekakšna njena predpriprava. Mladim kristjanom je treba predstaviti kulturo nekristjanov, da se z njo srečajo in soočajo, da ne zavračajo vsega, ampak le tisto, kar je v nasprotju s krščansko vero. Mladi naj se ne bojijo pogovora z drugače mislečimi, od njih se lahko veliko naučijo.

Branje z razločevanjem

Kristjani so verjeli, da modrost temelji na Svetem pismu, vir učenja sta klasična literatura in Sveto pismo. To miselnost zagovarja Bazilij Veliki v svojem delu *Ad adolescentes*, ki je namenjeno mladim. To je prvo delo krščanske pedagogike in sodi med velika dela evropske pedagogike. Bazilij Veliki v spisu poudarja etično vzgojo in vzgojo kreposti. Zgled so mu antični pisci, na primer Aristotel in njegova vzgoja

za vrline. Zato Bazilij želi, da mladi spoznajo podobna nekrščanska dela, ki služijo razumevanju človeka in svetega nauka. Zaveda se, da se po moralni usmerjenosti mnoga dela ne ujemajo s krščansko etiko, zato poziva, da mladi kritično prebirajo klasična dela. Bralca spominja, da je Božja beseda nadrejena človeški modrosti. V antični literaturi ni vse zlato, tam so tudi stvari, ki niso resnične ali so zavajajoče, zato mora učitelj učence učiti kritičnega razmišljanja v odnosu do besedil in zgledov drugih. Prav zaradi tega je treba razviti etično razmišljanje za pravo presojo misli in dejanj. K temu pripomore osebno branje z notranjim razločevanjem. Vsak učenec mora presoditi, kaj zares služi razvoju osebnosti, kaj pa ga pri tem ovira ali mu celo škoduje.

Služenje osebnemu napredku

Kaj iz tuje literature lahko služi tudi nam? Mlad kristjan naj bo kot čebela, ki iz rožnih cvetov pobira le tisti nektar, ki ji koristi. Čebele zelo dobro vedo, kje bodo dobile dobro hrano. Tako naj bralci v klasičnih delih iščejo le to, kar koristi za rast duše, kar je vredno. Tako kot se pri nabiranju vrtnic izogibamo trnju, moramo tudi brati le tisto, kar je lepo in dobro, ter se izogibati vsemu, kar rani in škoduje. Kaj je v naših šolah nektar za dušo in kaj trnje? Ali sodobna šola še vzgaja? Kako vzgajamo? Ali vzgajamo za lepo in dobro? Izobraževanja ne more biti brez dobre vzgoje. Vzgoja pomeni deliti izkušnje življenja, kajti samo to, kar doživiš, lahko deliš. Tako so za vzgojo prvi odgovorni starši,

ki so bližnji, zato se Bazilij Veliki v svojem spisu predstavi kot stric. Zato tudi danes družinski vzgoji rečemo primarna vzgoja. Tega se je dobro zavedal že Bazilij Veliki. Bazilij Veliki pravi, da so mladi kot vosek, na katerem ostane sled pečata. Zato je vzgoja kot pečat. Misli in vedenje se vtiškujejo v mlado dušo. Mladi so občutljivi, gnetljivi, kar omogoča vzgojno delo.

Temeljni cilj vzgoje

Aristotel pravi, da je najgloblja motivacija vzgojnega dela temeljni cilj, ki mu učitelj sledi. Telos (smoter, cilj) je kot magnet, ki priteguje k sebi. Zato je pomembno postaviti dobre cilje pri vzgojnem delu. Smisel, cilj življenja je treba prepoznati. Uspešna vzgoja ima jasen cilj. Premalo je imeti mnoge vsebine in metode dela. Najprej moramo vedeti, kaj želimo doseči pri vzgojnem delu. Mladi morajo sami najti svoj cilj, smisel svojega življenja.

Foto: arhiv Kristine Škibin

Človek, ki ima jasen cilj, ga želi doseči. Ni pa vedno lahko slediti svojim vrednotam in svojim ciljem, ker je na poti življenja veliko ovir in skušnjav. Zato se morajo mladi pripraviti za ta notranji duhovni boj, da bodo kos izzivom, ki jih bo življenje prineslo. Po Aristotelu moč za pravo odločitev dajejo vrline ali kreposti. To staro filozofijo so prevzeli

krščanski misleci, tudi Bazilij Veliki. Že izbira pravega cilja običajno predstavlja notranji boj, doseči izbrani cilj pa predpostavlja dolgo pot z mnogimi potrebnimi odločitvami, vztrajanjem in osebnim delom, zato doseči želeni cilj pomeni nov dolgotrajni duhovni boj. Mladi začnajo svojo življenjsko pot in se učijo, kako se na tej poti uspešno boriti, da bi

dosegli svoje cilje. Učitelji jim morajo pomagati, da se na to pot dobro pripravijo. Zato je pri vzgoji potrebna vaja, da se človek pripravi na resnično življenje, na pravi duhovni boj. Kreposti se vtišnejo v mladega človeka z vajo, zato je vedno aktualna misel Bazilija Velikega, da je pedagog kot izzivalec, ki postavlja zahtevne naloge. ◀

Humanistična vzgoja

Peter Pavel Vergerij Starejši o plemenitem značaju

■ **Anja Božič**, mag., doktorandka Srednjeevropske univerze na Dunaju, raziskovalka na Avstrijskem zgodovinskem inštitutu v Rimu.

Ko danes govorimo o humanistični vzgoji, si včasih napačno predstavljamo eno izmed usmeritev sodobnega ameriškega izobraževalnega sistema, usmerjeno v družboslovje. Vendar izvorno humanistična vzgoja izhaja iz precej starejšega obdobja – renesančnega humanizma 15. stoletja – in pomeni predvsem način vzgoje, ki se je oblikoval v času italijanske renesanse. Gre za preplet klasičnih študij, krščanskih vrednot in praktične življenjske modrosti, katerega temeljni cilj je bil oblikovati moralno zrele in družbeno odgovorne posameznike.

Humanizem in studia humanitatis

Humanizem je duhovno in kulturno gibanje, ki se je najprej razvilo v severni Italiji, tradicionalno ga postavljamo v 15. stoletje, čeprav ima svoje korenine že v starih prejšnjih.¹ Nastal je kot odgovor na velike družbene, gospodarske in politične spremembe: razpad fevdalizma, vzpon mestnih držav, krepitev srednjega sloja, rast trgovine in finančnih institucij. Vse to je povzročilo potrebo po pismenih, retorično usposobljenih in kulturno razgledanih ljudeh, ki bi lahko delovali kot uradniki, diplomati, svetovalci in predvsem učitelji. Sprva so to vlogo igrali t. i. *dictatores*, učitelji pisanja uradnih dokumentov in pisem, ki jih je zahtevalo vsakdanje delovanje mestnih uprav. V 15. stoletju pa to vlogo prevzamejo učitelji posebnega sklo-

pa ved, imenovanih studia humanitatis. Izraz »humanist«, umanista, so tako sprva uporabljali italijanski študenti in je po analogiji z *iurista* oz. *legista* zaznamoval prav učitelje studia humanitatis, medtem ko je izraz »humanizem« (*humanismus*) nastal šele v 19. stoletju.

Glavna področja studia humanitatis so bila gramatika, retorika, zgodovina, poezija in moralna filozofija. Moralna filozofija je človeka učila samopoznavanja, dolžnosti in praktične modrosti; zgodovina je nudila zgled, kako se vrlina in slabost udejanjata v resničnem življenju; gramatika in retorika pa sta služili lepoti in moči izražanja, ki naj bi človeku omogočili prenašati znanje naprej in z njim vplivati na skupnost. Te discipline so skupaj tvorile osnovo t. i. *bonas artes*, ki niso bile namenjene zgolj izpopolnjevanju jezika ter študiju književnosti, temveč predvsem

oblikovanju značaja in urjenju kreposti na njegovi podlagi. Že stari Rimljani so namreč poudarjali, da je prav človeku edinega od vseh bitij prirojena želja po učenju, in tako so studia humanitatis razumeli kot tisto, kar človeka najbolj določa: vzgojo, ki vodi k vrlini.²

Vzgoja za družbo, ne za šolo

Humanisti so bili prepričani, da je vzgoja v studia humanitatis bistvenega pomena za dejavno in odgovorno življenje v skupnosti. Čeprav se nam danes morda zdi študij klasičnih jezikov in besedil nepotreben ali celo elitističen, so ga humanisti dojemali kot najmočnejše orodje za oblikovanje zavednega in krepostnega državljana. Temeljno načelo humanistične vzgoje je povzel slavniti pedagog Vittorino da Feltre: »Ne učim za šolo, temveč za življenje.«

Njegova misel povzema temeljno načelo humanistične vzgoje: šolanje mora pripravljati na delovanje v javnem življenju, ne le na nabiranje podatkov. Cilj ni oblikovati učenjaka, zaprtega v svojem slonokoščnem stolpu, temveč aktivnega državljana, ki zna povezovati znanje, jezik, zgodovino in moralo ter vse to uporabiti v dobro skupnosti, države in Boga. Renesansa in humanizem torej nista zaznamovana zgolj z 'razvojem individuuma' in 'oživitvijo

antike',³ temveč je za to obdobje ključno tudi skorajda programsko povezovanje klasične tradicije s krščanstvom, posebno na podlagi patrističnih avtorjev, cerkvenih očetov Avgušтина, Hieronima, Ambrozija in Gregorja Velikega.

Klasično in krščansko – ne izključujoče, temveč povezano

Humanizem tako nikakor ni pomenil slepe zagledanosti v klasično antiko, temveč nadgrajevanje temeljev njene učenosti v prid krščanske tradicije. Pravi učenjak je moral biti tako podkovan v obeh tradicijah: klasični in krščanski. Da bi ublažili napetosti med pogansko literaturo in krščansko moralo, so humanisti pogosto navajali cerkvenega očeta Bazilija, ki je trdil, da naj kristjan iz antične tradicije skrbno izbere tisto, kar je koristno – kot čebele med iz cvetlice. Pogosto so se sklicevali tudi na Mojzesa, ki se je učil egiptovske modrosti, a ostal zvest Bogu.

Največji zavetnik humanistov je bil sv. Hieronim (347–420). Zaradi svojega prevoda Biblije, njenih komentarjev in drugih eksegetskih del je za razgledane humanistične učenjake predstavljal ideal: svojo izvrstno klasično vzgojo je brez kanca sebičnosti usmeril v širjenje krščanstva in opismenjevanja tako najnižjih slojev kot vedoželjnih rimskih matron. Tako so na podlagi njegove predanosti študiju klasičnih jezikov, prevajanju, pisnemu delu, a hkrati službi krščanstvu in posvečanju spokorni askezi oznanjevali zavedanje, da brez posvetnega znanja tudi svetih besedil ni mogoče razumeti. Med humanisti so bila tako zelo razširjena besedila v čast sv. Hieronimu, še posebno retorično dovršeni slavlilni govori.

Koprski humanist Peter Pavel Vergerij starejši

Eden najpomembnejših slavlcev sv. Hieronima je bil koprski humanist Peter Pavel Vergerij starejši (1370–1444), ki je temu svetniku (in pravzaprav svojemu patriotu) posvetil kar deset govorov – vsaj toliko se jih je ohranilo do danes.⁴ Vergerij je študiral in poučeval na najuglednejših italijanskih univerzah, služboval na papeškem dvoru in nazadnje postal dvorni pesnik

ogrskega kralja Sigismunda. Poleg tega, da je veljal za enega najmočnejših glasov pri širjenju idej italijanskega humanizma v srednjo Evropo, pa je bil pravzaprav tudi pionir in utemeljitelj humanistične vzgoje. Njegov traktat *O plemenitem značaju in svobodnih študijih* (*De ingenuis moribus et liberalibus studiis*) velja za prvo sistematično delo o vzgoji v duhu humanizma. Nastal je v obliki pisma mlademu dečku iz padovanske plemiške družine Carrara, a je bil v resnici namenjen širši bralski javnosti. Vergerij v njem poudarja vzgojo celostne osebnosti, v kateri se povezujejo telesna vzgoja, moralna disciplina in klasično izobraževanje.

Po njegovem mnenju je učenca treba vzgajati s pozitivnim zgledom, ga spremenjati v njegovih težavah in upoštevati njegovo naravo. Poudarjal je tudi, da je treba upoštevati raznolikost med učenci: »Ker je vsak intelekt drugačen, naj se vsakdo posveti sebi primernemu študiju, glede na to, v kateri vrsti se bolj odlikuje.« Vergerij dobrega učitelja primerja z opornico, ki varuje nežno drevesce pred nevihto. Ena najlepših Vergerijevih misli je, da vzgoja mladih ni le zasebna stvar družin, temveč stvar skupnosti, države: »Če bodo mladi primerno vzgojeni, bo to koristno za celotno skupnost, ne le zanje.«

Da je Vergerij v svojem času najbolj slovel po pedagoškem traktatu, pričajo njegovi portreti v inicialah (iluminiranih začetnicah), s katerimi se njegovo delo začne v rokopisih (slika 1). Delo je veljalo za enega najbolj razširjenih v sredini 15. stoletja in ga lahko danes najdemo skoraj v vsaki večji evropski zbirki rokopisov. Svojo priljubljenost je ohranilo tudi v času tiska. Eno izmed njegovih inkunabul (prvotiskov) hrani tudi Vergerijevo rojstno mesto Koper, in sicer domoznanski oddelek Knjižnice Srečka Vilharja (slika 2).⁵ Prvi prevod Vergerijevega traktata o vzgoji bo v prevodu avtorice izšel letos pri Celjski Mohorjevi družbi.

Aktualnost humanistične vzgoje danes

Čeprav danes živimo v popolnoma drugačnem svetu, ostajajo temeljne vrednote humanistične vzgoje izjemno aktualne.

Iluminiran rokopis Vergerijevega pedagoškega traktata z inicialo z Vergerijevim portretom.
Vir: Bodleian Library MS. Rawl. G. 47, fol. 51., dostopno na portalu Digital Bodleian <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/e7f9c140-8735-4750-aebc-9cc6d10faa57/surfaces/aeb68b92-4c01-4878-82b5-bf4603735375/>.

Potreba po poglobljenem razumevanju jezika, zgodovine, moralnih vrednot in odgovornega državljanstva je morda danes še večja kot nekoč. Hkrati pa humanisti niso želeli ustvariti idealistov brez stika z realnostjo, temveč praktične, jezikovno spretnosti in etično čuteče posameznike, ki bi znali povezovati znanje s prakso, razum z modrostjo, javno delovanje z zasebno integriteto.

Seveda tudi oni niso imeli popolnih šol ali vseh odgovorov. Imeli pa so prepričanje, da dober učitelj s svojim znanjem, zgledom in spoštovanjem učenca lahko vpliva na njegovo celotno življenje – prepričanje, ki bi moralo veljati še danes.

Morda ne potrebujemo vrnitve v preteklost, a gotovo potrebujemo nekaj njihove drže: pogum razmišljati širše, vzgajati srčno in učiti z vizijo človeka, ne le snovi. Humanizem se ne začne pri klasičnih jezikih ali starih knjigah. Začne se pri preprostem vprašanju, ki si ga lahko zastavi vsak učitelj danes: Kakšnega človeka želim pomagati oblikovati? Če najdemo iskren odgovor na to vprašanje, smo že naredili prvi korak k živemu, sodobnemu humanizmu v razredu. ◀

Opombe

- ¹ Še vedno klasična dela o renesansi in humanizmu so: Kristeller, *Renaissance Thought and Its Sources*; Nauer, *Humanism and the Culture of Renaissance Europe*; Kraye (ur.), *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism*.
- ² Woodward, *Vittorino da Feltre and Other Humanist Educators*, vii.
- ³ Takšen je bil npr. pogled slavnega raziskovalca humanizma Jacoba Burcharda v njegovem delu *The Civilization of the Renaissance in Italy*.
- ⁴ Glej McMannamon, *Pier Paolo Vergerio: Sermones decem pro Sancto Hieronymo*.
- ⁵ O inkunabuli: Petrus Paulus Vergerius: *De ingenuis moribus et liberalibus studiis adulescentiae*, ur. Ivan Marković.

Lepota prinaša upanje

■ **Bogdan Vidmar**, magister, je duhovni pomočnik v župniji Kristusa Odrešenika Nova Gorica, škofov vikar za evropsko prestolnico kulture.

Ljudje hrepenimo po polnosti življenja. Ustvarjeni smo za ljubezen. Resnični umetniki so 'vidci', ki se dvignejo nad človeške misli, gredo iz sebe ter preko sebe (čezmejnost), vidijo globine stvarnosti, gledajo v dušo. Zato pristna umetnost prinaša velika sporočila in dognanja. Zakaj je umetnost pomembna? Umetnine si ogledujemo, poslušamo, beremo, doživljamo, interpretiramo. Ob umetninah razmišljamo, si postavljamo vprašanja, iščemo odgovore, se družimo in pogovarjamo ... Nasprotje povezanosti in skupnosti sta individualizem ter osamljenost, ki danes pustošita med nami. Na razstavi Odsev upanja razstavlja 33 umetnikov, razstava pa bo predstavljena v različnih krajih po Sloveniji in svetu. Koliko srečanj, pogovorov!

Jubilejno leto 2025, ki ga je razglasila Katoliška cerkev, je posvečeno upanju. Smo romarji upanja ali klateži, ki ne vemo, kam gremo in zakaj sploh blodimo naokoli, morda zgolj v začaranih krogih? Kakšna je povezava med umetnostjo in upanjem? Zakaj se spleča živeti? Karkoli se dogaja – bolezen, vojne, umiranje, preizkušnje, škandali, smrt – vse ima smisel.

Ne obstaja samo kriza. Je tudi upanje! Čeprav je tema, vemo, da obstaja tudi sonce in dan. Težave današnjega sveta niso v prvi vrsti revščina, krivice, vojne, ampak obup in izguba smisla življenja. Ne gre zgolj za vprašanje človeškega optimizma in naše dobre samopodobe. To je lahko zgolj iluzija in posledično vodi v še večjo depresijo in obup. Upanje izhaja iz drugačnih korenin. Resnični umetniki so preroki upanja. Ne pustijo si ukrasti duše in se programirati javnemu mnenju. Znajo tvegati in se ne zaprejo v ječo človeškega razuma, ošabnosti, egoizma in patološke narcisoidnosti. Odprti so za navdih. Pristna umetnina ni zgolj umetnikovo delo. Po drugi strani umetnine še niso 'nebesa', 'večnost', popolna resnica in lepota. So ikona, odsev večnosti, odsev nebeške resničnosti. Opozarjajo na resnico, dobro in lepo. Vodijo nas onkraj sebe, čez naše meje, ven iz sebe k sočloveku in vsemu, kar nas presega. In prav tu, na teh področjih, je danes človeštvo najbolj podhranjeno. Naj bo Evropska prestolnica kulture 2025 prestolnica pristne umetnosti in upanja.

Foto: Nataša Pezdir

Molitev za umetnike

Gospod lepote,
vsemogočni Stvarnik vseh stvari,
Ti si največji Umetnik.

Ustvaril si svet in vsa bitja; oblike, barve, različne snovi ...

Občudujemo tvoje stvarstvo, odkrivamo njegove zakonitosti in se čudimo njegovi lepoti.

V vseh stvareh odseva Tvoja modrost, dobrota in lepota.

Umetniki zaznavajo vse, kar jih obdaja, in iščejo sledi večnosti.

Živijo na krilih lepote; gledajo proti nebu in v človekovo srce.

Četudi se morda tega ne zavedajo, je njihovo življenje hvalnica Tebi, tvoji fantaziji in ustvarjalnosti.

Izzivajo nas in prebujajo tudi naše duše, da začutimo: vohamo, okušamo, poslušamo, gledamo in tipamo čudež življenja.

Gospod, danes te prosimo za umetnike; za slikarje, kiparje, glasbenike, pesnike, pisatelje, arhitekte, plesalce ...

Poglej na njihove vsakdanje napore.

Njihovo življenje naj bo vedno bolj silovita hvalnica Tvoji lepoti.

Pomagaj jim, dobrotnikom vsega človeštva, da bodo zmogli izdelati vrhunske umetnine.

Umetnine, ki bodo plemenitile vse ljudstvo;

ki nam bodo pomagale pogledati visoko v nebo in globoko v srce;

ki bodo zdravile zaradi slepote napuha, sovraštva, zavisti in pohlepa razdvojeni svet.

Njihove umetnine – svetli žarki – naj osvetlujejo poti človeštva.

Amen. ◀

Vrzimo sidro upanja v Božjo moč

Upanje in duhovno življenje (učitelja)

■ **Klara Levstek**, prof. angleščine, je profesorica angleščine v Srednješolskem centru Nova Gorica, Biotehnična šola.

Ko danes govorimo o humanistični vzgoji, si včasih napačno predstavljamo eno izmed usmeritev sodobnega ameriškega izobraževalnega sistema, usmerjeno v družboslovje. Vendar izvirno humanistična vzgoja izhaja iz precej starejšega obdobja – renesančnega humanizma 15. stoletja – in pomeni predvsem način vzgoje, ki se je oblikoval v času italijanske renesanse. Gre za preplet klasičnih študij, krščanskih vrednot in praktične življenjske modrosti, katerega temeljni cilj je bil oblikovati moralno zrele in družbeno odgovorne posameznike.

V neki cerkvi me je nagovorila poslikava treh božjih kreposti – vere, upanja in ljubezni, pri čemer je sidro izraščalo iz spodnjega dela križa, srce pa je stalo v srčiki križa. Razmišljala sem: Če smo zasidrani v veri v vstalega Gospoda, ki nas je odrešil smrti in greha, nas dejansko vedno znova krepi upanje ... Upanje v novo moč, takrat ko ne vidimo rešitve problema. Upanje v ponovno razumevanje, ko smo nerazumljeni. Upanje v usmiljenje in odpuščanje, ko smo nekoga hote ali nehote prizadeli. Upanje v novo ustvarjalnost, ko nas zajame notranja suhota. Upanje v nov zagon, ko nas črviči nejevera v smiselnost našega početja. Upanje v ponovno zblizanje z Gospodom, kadar čutimo, da smo daleč od njega. Upanje v večno življenje, ko se soočamo z umrljivostjo. Zasidrani v Gospodu, ki je Ljubezen (1 Jn 4,16), lahko upamo proti upanju, kakor pravi sveti Pavel v Pismu Rimljanom.

Kako pa ostajamo zasidrani v Gospodu? Kako gojimo svoje duhovno življenje? Kako ohranjamo svojo duhovno moč? Ponuja se večkrat slišani odgovor: Naša moč je v molitvi, v zakramentih, v blagoslavljanju. Pa verjamem v to? Jaz verjamem. Osebnost sem izkusila, kako sem dobila notranjo moč, ko sem se na poti v šolo začela redno priporočati Svetemu Duhu. Bilo je pred leti, ko sem zamenjala šolo. Iz osnov-

ne šole sem odšla na srednjo strokovno in poklicno šolo ter prvo leto dobila kar nekaj težavnih razredov. Avtoriteta, ki sem jo v osnovni šoli pridobila, je kar odplavala. Disciplinski ter didaktični prijemi, ki so v osnovni šoli delovali, so bili neučinkoviti. Nikomur se nisem upala potožiti, saj nisem hotela razkriti svojega občutka negotovosti in 'nesposobnosti'. Bila sem zbegana in vera v moje učiteljsko poslanstvo je bila omajana. Pa me je prešinilo: Moli k Svetemu Duhu: za moč, za razumnost, za prave besede. »Pridi, pridi, Sveti Duh ...« in kmalu je tesnoba izginila, težave so se začele razvozlavati. V veliko uteho mi je bil tudi trenutek, ko sem slišala stokati izkušeno starejšo kolegico, ki sem jo zelo spoštovala. Dejstvo, da imajo z nekaterimi dijaki mnogi učitelji težave, me je potolažilo in mi dalo vedeti, da je z mano vse v redu. Od takrat sem začela redno koristiti razkošje jutranje vožnje v šolo za molitev. Vrsto let sem molila molitev k Svetemu Duhu, z leti, ko so se izkušnje, težave, razvojna obdobja menjala, pa sem prešla k rožnemu vencu. Kakorkoli, vrgla sem sidro iz svoje človeške nemoči v Božjo moč in ladja življenja se je v valovih stabilizirala, da je ni več tako burno pozibavalo. Sadove molitve sem okusila tudi v drugih okoliščinah. Ko sva se z možem trudila nadgraditi svoj odnos in me je med mo-

Cerkev Videm-Dobropolje Foto: Klara Levstek

litvijo prešinilo, naj si priključim v spomin njegove številne dobre lastnosti; ko sem v Božje roke izročala najine otroke, ki so iskali in še vedno v odrasčanju iščejo sami sebe ter svojo pot življenja; ko sem prosila Gospoda za sodelavca/sodelavko oziroma za dijaka/dijakinjo, s katerimi se nisem dobro razumela. Sprva je Gospod le omilil občutek bremena težav, sčasoma pa se je tudi težava začela razreševati. Seveda je k temu pripomoglo tudi naše (skupno) človeško prizadevanje. Kakorkoli, molitev ni čarobna paličica, tudi ni plačilno sredstvo. Mati Terezija jo je primerjala z električno žico, ki vzpostavi povezavo med generatorjem in električnim uporabnikom. Čas, kdaj in kako bo električni tok milosti stekel skozi nas, pa je Gospodov. A vera vliva zaupanje. Marsikdaj in marsikoga sem v molitvi ali pri sveti maši priporočila Gospodu, še marsikdaj in marsikoga bi lahko, pa se nisem spomnila. Moč molitve, blagoslova,

Upanje je povezano z notranjim mirom in trdnostjo. Zagotovo nam ga pomaga gojiti tudi gibanje v naravi, ki nas pomirja in navdaja z občudovanjem. Upanje negujemo z razvijanjem osebnih interesov, ki razveseljujejo naše srce in polnijo dušo. Vir upanja so naše skupnosti, kjer se čutimo sprejete; kjer si odkrito izmenjujemo poglede, kjer si izpovedujemo težave in neuspehe, kjer si ponosno podelimo uspešno izpeljane naloge, kjer skupaj uresničujemo ustvarjalne ideje. Takšna skupnost je najprej družina, zatem je to župnija ali

Geslo obhajanja 400-letnice Vincencijeve družbe, ki se glasi približno takole: Nove naloge za nove čase, se mi zdi izredno aktualno in vsesplošno veljavno. Nanaša se tudi na nas, katoliške učitelje. Današnji čas je čas nenehnih sprememb, zato moramo biti pripravljeni odgovarjati nanje, ne le v izobraževalnem smislu, ampak

tudi v vzgojnem. Današnji čas je naporen. Verjamem, da je povezovanje katoliških pedagogov ključno. Morda marsikdo pomisli, da nima časa za to. Vendar z občasnimi srečanji več pridobiš, kot izgubiš. Potrditev tega so bile izjave udeleženk in udeležencev vseslovenskega srečanja pedagogov v Novi Gorici, da je bilo štirideset minut za pogovor po skupinah premalo. Ključna za prepoznavanje in sprejemanje novih pobud na osebni pedagoški poti pa je tudi odprtost delovanju Svetega Duha, ki nam navdihuje nove naloge. Vsi smo iskalci, posamično in skupaj. Delamo majhne korake, ko iščemo poti ter sejemo semena znanja in vrednot. To so semena upanja, ker jim bo Gospod dal rasti. V ponižnosti mu prepustimo, da On določi, kaj in kdaj bo vzkalilo. Iz zasidranosti Vanj in globokega zaupanja Vanj pa delujmo mirno, veselo in ustvarjalno. Bodimo romarji upanja.

Dr. Irina V. Kuvshinov

■ **Nadja Ušaj Pregelj**, magistrica religiologije in etike, prejemnica Tomaževe nagrade 2013, učiteljica verouka na OŠ s slovenskim učnim jezikom v Italiji.

V jubilejnem letu upanja se spominjamo duhovnika Filipa Terčelja, ki je bil vzgojitelj, katehet in profesor, prosvetni organizator, publicist, nabožni pisec, pisatelj in pesnik, mojster slikovite slovenske besede. Njegovo pedagoško delo je lahko navdih sodobnemu učitelju, ki naj mladim prinaša upanje v prihodnost.

Življenje

Rodil se je na svečnico 1892 v Grivčah nad Ajdovščino, v družini sedmih otrok. Oče Filip je bil razgledan in družbeno angažiran, mati Marija pa ljubeča in zelo radodarna. Po končani osnovni šoli v Šturjah je leta 1905 odšel na novoustanovljeno *Jegličevo škofijsko klasično gimnazijo* v Šentvidu in pripadal prvi generaciji maturantov 1912/13. Odločitev za duhovniški poklic ga je vodila v ljubljansko bogoslovje. Junija 1917 ga je ljubljanski

škof Jeglič posvetil v diakona in mašnika, novo mašo je pel v Ljubljani in ponovil pri sv. Antonu na Fužinah ob izviru Hublja. Prvo službo kaplana je opravljal v Škofji Loki. Jeseni 1921 odšel študirat v Köln, na socialno-pedagoško akademijo, od koder se je vrnil z nazivom profesorja teologije. Škof Jeglič ga je izročil v pomoč goriškemu nadškofu Sedeju za kateheta in duhovnega vodjo goriškega alojzijevejšča, kjer se je z vso vnemo posvečal vzgoji mladih slovenskih fantov. Kot taj-

nik *Prosvetne zveze* je opravljal prosvetno-organizacijsko in pedagoško-versko delo. Na njegovo pobudo so na Goriškem nastala številna društva – žarišča ljudske izobrazbe na krščanskih temeljih, ki so dvigala narodno ter versko zavest s tečaji, prosvetnimi tekmami, gledališkimi in pevsкими večeri, predavanji, telovadnimi nastopi ter bralnimi krožki v knjižnicah in čitalnicah. Po Terčeljevem mnenju je namreč »bistvena poteza naroda njegova vernost« (Fabijan, 1998). *Prosvetna zveza* je širila in poglobljala kulturo slovenskega ljudstva v luči krščanskih idej in načel. Kot organizacija je sicer delovala izven formalnega okvira Cerkve, ukvarjala pa se je z versko vzgojo za javno, družinsko in osebno življenje. Izdajala je mesečno društveno glasilo *Naš čolnič*, katerega

Filip Terčelj
Vir: Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Filip_Ter%C4%8Delj.

urednik je bil prav Filip Terčelj, v njem pa je sodeloval kot avtor s številnimi prispevki in razmišljanji, od čisto teoretičnih do zelo praktičnih. Poleg tega je opravljal tudi delo revizorja društev in bil pogosto vabljen kot cenjen govornik na shode in praznovanja. Po posvetu z goriškim nadškofom Sedejem se je 1930 odločil za študij na *Katoliški univerzi* v Milanu, kjer je pridobil naziv profesorja verouka za srednje šole, poleti 1931 pa je obiskoval še *Jezuitsko papeško fakulteto za družbene vede* v Bergamu, da je zadoštil potrebni italijanski kvalifikaciji.

Njegovo neutrudno in narodnozavedno delo je potekalo v času najhujšega fašističnega pritiska na primorsko ljudstvo. Večkrat je bil klican na zaslišanja, zaprt v goriških in koprskem zaporu, izgnan v Campobasso na jug Italije z obtožbo, da »se ne posveča le duhovniškimi opravilom, ampak kvari mladino s svojimi načeli in nasprotuje državnemu redu« (Albreht, 2017).

26. aprila 1934 je Terčelj skrivaj zapustil Goriško; čez jugoslovansko mejo je prebežal v Ljubljano. Sprejel ga je škof Rožman in mu ponudil službo veroučitelja suplenta na II. državni, danes poljanski gimnaziji. Marca 1938 je opravil še jugoslovanski državni izpit za profesorja vero-

uka, kar mu je omogočilo bolje plačano službo; denar pa je razdal revnim dijakom in študentom. Nekdanja dijakinja Gabrijela Eržen Beličič je v svojih spominih zapisala, da je bil Terčelj »duhovnik s posebno karizmo, ki je znal z dijaki govoriti zelo naravno in sproščeno« (Albreht, 2017). Dramski igralec Jurij Souček pa je leta 2019 v intervjuju ob svoji devetdesetletnici poudaril, da je ravno zaradi Terčelja ohranil vero in postal igralec, saj je Terčelj zanje pisal kratke dramske tekste, ki so jih dijaki uprizarjali na šolskih prireditvah in izdajali v šolskem glasilu *Naša zvezda*. Bival je v šempetrski umobolnici in tam služboval kot hišni kurat.

Tudi pri tedanji oblasti v Ljubljani ni bil zaželen. Sobrat Franc Krašna ga je povabil na župniji Davča in Sorica, da bi mu v prazničnih decembrskih dneh leta 1945 pomagal pri slovesnostih. Konec decembra je revolucionarna ljudska oblast iz teh krajev izselila in izropala družine kmetov z nemškimi priimki. Zanje sta duhovnika obljubila posredovanje, zato sta se odpravila v Ljubljano. V gozdu pod Sorico sta ju na poti prestregla aktivista oz. obmejnega miličnika, ju predala pripadnikoma KNOJ-a, ki sta ujeta duhovnika zasliševala, v Štulčevi grapi zahrbtno umorila ter zakopala. Kasneje so domačini našli njuni trupli ter ju še vedno v strogi tajnosti in strahu pred oblastjo prenesli na davško pokopališče.

Terčeljeva prva razprava o vzgoji

Na pobudo škofa Jegliča je v *Ljubljanskem škofijskem listu* leta 1918 objavil razpravo, kako vzgajati mladino v povojnih razmerah. Uvedel je zaposlovalne tečaje, da bi otroke odvrgli od brezdelja in slabe družbe. Na tedenskih srečanjih so obravnavali zanimivosti iz narave in medsebojnih odnosov, se družili ob petju in pripovedovanju zgodb, se igrali in telovadili. V elaboratu je Terčelj zapisal, da so Slomškove pesmi pravi vzgojni biseri, vendar premalo znane. Posebno pozornost je namenil učencem, ki so zaključevali šolanje, saj je želel, da bi bilo slovo zanje praznik in da bi ostali verni in poštene. Škof Jeglič je Terčeljev prispevek

v celoti objavil v *Ljubljanskem škofijskem listu* s pohvalo, da »dobro in živahno razpravlja tudi o pripomočkih za mladino, ki se mu zde dalekosežni in zelo pomenljivi« (Albreht, 2017).

Vzgojna literarna in pesniška dela

»Smernice, bodrilne in jedrnate besede naj ne ostanejo kakor na zidu nalepljen papir, ampak da jih društveniki preizkusijo v ognju mladega življenja.« (Terčelj, 1923)

V času službovanja v Gorici je za potrebe vzgojnega dela objavil pri *Goriški Mohorjevi družbi*:

- vzgojno čitanko *Za domačim ognjiščem* (1927),
- mali katekizem *Zrna* za člane *Prosветne zveze* in gradivo za prosvetne tekme (1927),
- šmarnice *Marija, naše življenje* (1928),
- molitvenik *Mati uči otroka moliti* (1930),
- zbirko črtic *Ogorki* (1935; kratka proza, objavljena v *Družini* 1929 in 1930),
- povest *Vozniki* (1940; podpisan kot F. Grivški, prevedena v francoščino, nemščino in hrvaščino, ilustrator Riko Debenjak).

V vzgojni čitanki *Za domačim ognjiščem* je Terčelj objavil socialno-vzgojne pomenke, pedagoško-psihološko-kulturne članke, kar je prepletel in podkrepil z mojstrsko izbranimi literarnimi navedki. Opozarja na spoštovanje skrivnosti življenja, rojstva in smrti; spoštovanje matere in zrelega odnosa med materjo in otroki tudi v odrasli dobi. Sledi Terčeljevo razmišljanje o vlogi očeta v družini, njegovi skrbi za družino, zgledu in kako naj se otroci obnašajo do pohujšljivo zabredlih staršev. Prav tako Terčelj razmišlja o družinskih odnosih med brati in sestrami, kar podkrepi z literarnimi zgledmi. Opiše družinsko življenje in naravni razvoj, ko otroci odrasčajo; družinske praznike, preživljanje prostega časa, pomen izobrazbe in kako se dobro pripraviti na vstop v življenje, s kakšnimi vzori, kako se pravilno odločiti za življenjski stan in poklic.

Tako je naše življenje. Da srečno dokonča svoj tek, potrebuje bregov in jezov zlasti v letih hudourne mladosti. Gorje mu, kdor življenju namenoma ruši bregove in podira mostove! S prodrom obsejane njive in s peskom in blatom posuti travniki mu bodo v kazen. Žal, da je v naših dneh veliko razdiralcev in rušilcev mladostne sreče. Javnost jo podira: v dušljivo močvaro plehkkih, nizkotnih romanov, kinov, opolzkih zabav, pohotnih namigavanj vabi ta zločesta roka mladostni tek življenja. Tam se življenje umaže, postara. Nič čudnega, da imamo vedno več mladih starcev. Slaba družina podira jezove lastnim otrokom.

(Terčelj, 1927)

S tem, da priporočam stanovsko izobrazbo, pa še ni rečeno, da naj se mladina ne briga za druge znanosti. Časi so taki, da zahtevajo večjega razgleda, kot ga nudi domači plot. Zlasti zgodovina, naravoslovje in narodno gospodarstvo naravnost silijo k učenju. Seveda to znanje ne sme obstajati samo slučajno v par drobtinicah, ki jih človeku vržejo tedenski časopisi. Taka znanost rodi le bahače ...

(Terčelj, 1927)

Molitvenik za otroke *Mati uči otroka moliti* predstavlja za tisti čas sodobno zasnovan katekizem za najmlajše, kjer Terčelj otrokom v lepem maternem jeziku podaja verske resnice skozi pogovor med starši in otroki na treh ravneh: najprej razlaga versko resnico; sledijo vprašanja, kjer lahko starši preverijo otrokovo razumevanje in dojetje razloženega, na koncu pa sledi pesmica ali molitvica z obravnavano vsebino. Poleg tega je knjiga bogato likovno opremljena z risbami Josipa Srebrniča, da si otroška duša lažje predstavlja in zapomni slišano besedo.

Za cerkvene pesmarice *Božji spevi* (1929), *Gospodov dan* (1930) in *Zdrava Marija* (1933) je Terčelj napisal 114 besedil in liturgične uvode. Med najbolj znanimi so: bogoslužna V hišo Božjo smo dospeli, ki ima deset uglasbitev; velikonočna Kristus je vstal (osem); darovajska Beli kruh in

kelih zlati, božična Sveti večer, postna Strašno trpiš, velikonočna Klic veselja s sedmimi uglasbitvami. Bogoslužje obogatijo tudi pesmi V moji duši vlada mir, O, srečni dom nad zvezdami, Najvišji vsemogočni Bog in 27 Marijinih pesmi za vse čase v letu. Pod naslovi pesmi je bil podpisan z imeni Filip Terčelj, Lipče, Pelikan ali zgolj F. T. Pesmi so uglasbili mnogi skladatelji, med njimi Vinko Vodopivec, Stanko Premrl, Emil Komel, Alojzij Mav, Matija Tomc in jih prepevamo po naših cerkvah še danes. Gospod Ivan Albreht, duhovni pomočnik v Terčeljevi rojstni župniji, ga označuje kot »poeta liturgije«, njegove pesmi pa »rentgenske slike« teologije in molitvenega življenja, bistveni del njegovega sveta. Besedila pesmi so slikovita, globoko občutena in oblikovno dovršena, kar navdihuje skladatelje tudi danes, npr. Andreja Makorja in Katarino Vidmar.

V *Našem čolniku* so izhajali versko in socialno vzgojni članki: Masko dol, Znanilka miru, Strti upi, Očetovski opomin, Preizkušnja, Jasna pot, Vzgoja, Vzgoja otrok in Šola.

Terčelj primerja življenjsko pot človeka s potjo železa, ki je kot ruda skrit v zemlji. Otrok v materinem naročju pa stopi v prvo topilnico – šolo in se oblikuje v »ognju discipline in načel«, druga topilnica je družba, ki ga oblikuje kot kovač železo »s kladivom discipline in kleščami premagovanja« (Terčelj, 1926). Družino primerja hiši s temelji vere, zidovi očetove pokončnosti in streho materinega varstva.

Z etičnega vidika so izpostavljeni razum, vera, ljubezen, srčnost in značajnost, dostojnost (v govorjenju in pri oblačenju), družina, znanje (šola, pouk) in discipline,

Vzgoja je slična potovanju. Vsak vzgojitelj si mora predvsem dati jasen odgovor na vprašanje: kaj nameravam doseči z vzgojo. Ta cilj leži v bodočnosti. Večkrat je meglen in negotov ... vsak vzgojitelj ve, da ima otrok nalogo potovati enkrat samostojno skozi življenje ... bo ta pot združena s trpljenjem, zatajevanjem in presenečenjem. Le oni, ki je kaj vreden, bo srečno dovršil to pot.

(Terčelj, 1924)

Zastonj pričakujemo te odločnosti in poguma od otrok, ki so že v mladosti razvajeni in omehkuženi. Zlasti moderna vzgoja je neredkokrat velika cokla pri tem energičnem delu ... Korajže in zupanja je treba dati otrokom ... Nič za to, če jih sreča na poti trpljenje: železo se preizkusi v ognju in življenje v trpljenju. Cilj vzgoje bodi: utrditi otrokovo voljo, da se ne bo upognila pod bremenom življenja.

(Terčelj, 1924)

primerna družba (katoliških prosvetnih društev) in zmernost – ravnotežje med srcem in razumom pri izbiri življenjskega sopotnika; prav tako tudi zmernost pri pijaci.

V jubilejnem letu upanja

Terčelj je bil izkušen katehet, pedagoško izobražen, z veliko prakse med mladimi in z ogromno vzgojnega navdušenja. Mlade je imel zelo rad, zato jih je dobro pripravljaj na življenje – z verskega in občečloveškega vidika.

V svetem letu 2025 si želim, da bi se navdihovali ob Terčeljevi življenjski modrosti, pogumu in iznajdljivosti, ko gre za naše otroke in mlade; da bi jih navduševali za lepo slovensko besedo, jim kazali veliko ljubezni in sočutja, veselja do življenja in domovine, upanja v zdravo prihodnost, telesno in duhovno. ◀

Viri

- Albreht, Ivan (2017): *Filip Terčelj*. Ljubljana: Družina.
- Fabijan, Silvester (1998): *Življenje in delo Filipa Terčelja. Duhovno – liturgična vrednost Terčeljevih pesmi*. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta.
- Terčelj, Filip (1923): *Naš čolnik: glasilo prosvetnih društev*. Letnik I. Gorica: Konzorcij, 1923–1929.
- Terčelj, Filip (1924): *Naš čolnik: glasilo prosvetnih društev*. Letnik II. Gorica: Konzorcij, 1923–1929.
- Terčelj, Filip (1926): *Naš čolnik: glasilo prosvetnih društev*. Letnik IV. Gorica: Konzorcij, 1923–1929.
- Terčelj, Filip (1927): *Naš čolnik: glasilo prosvetnih društev*. Letnik V. Gorica: Konzorcij, 1923–1929.

Dodatni viri o Filipu Terčelju

- Brecelj, Marijan (1992): *Filip Terčelj*. Koper: Ognjišče.
- Grobiša, Alenka (2001): *Duhovno sporočilo Filipa Terčelja*. Zaključna naloga. Nova Gorica: Teološko-pastoralna šola.
- Klinec, Rudolf (1967): *Zgodovina Goriške Mohorjeve družbe*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Ušaj Pregelj, Nadja (2012): *Krščanska etika Filipa Terčelja*. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta.
- Vnuk, Petra (2001): *Filip Terčelj*. Diplomatska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Oh, ta brezupna mladina – ali res?

■ **Valentina Kobal**, prof. slovenščine in angleščine. Zaposlena je v Šolskem centru Nova Gorica, o. e. Biotehniška šola Šempeter pri Gorici. Je soavtorica in recenzentka učbenikov za slovenščino ter članica Državne predmetne komisije za poklicno maturo (slovenščina in slovenščina kot drugi jezik).

»Naša mladina ljubi razkošje. Ima slabe manire, prezira avtoriteto, nima spoštovanja do starejših in raje klepetajo, kot dela. Otroci so zdaj tirani, ne služabniki svojih družin. Ne vstajajo, ko starejši vstopijo v sobo. Ugovarjajo svojim staršem, klepetajo pred družbo, požrešno jedo za mizo, križajo noge in tiranizirajo svoje učitelje.«

Morda ste bili tudi sami kdaj priča takšnim ali podobnim izjavam iz ust starejših kolegov učiteljev, ko so se utrujeni in razočarani vrnili iz razreda. Morda ste podobno mnenje slišali od prodajalke v trgovini, od šoferja na avtobusu ali od medicinske sestre v čakalnici ... in se s povedanim seveda strinjali. Naj vas potolažim. To so besede slavnega grškega filozofa Sokrata (470–399 pr. Kr.), ki nam dokazujejo, da so odrasli že pred skoraj 2500 leti s kritičnim očesom gledali na mlade in na njihovo 'brezupno' ravnanje.

Generacija Z

Kaj bi cenjeni filozof rekel danes, ko bi opazoval mlade? Seznam svojih kritičnih opazanj bi lahko kar občutno podaljšal. V šoli bi opazil nizko ali nikakršno zavzetost za delo, pomanjkanje odgovornosti, motivacije in ambicij. Upravičeno bi lahko za to krivil prekomerno uporabo tehnologije, ki odvrača in zamegljuje pozornost mladim, ali pa pomanjkanje jasnih ciljev. Opazil bi, da se navezanost na tehnologijo odraža v odvisnosti od družbenih omrežij, videoiger in drugih digitalnih vsebin, kajti lažje se je skriti za lažno identiteto na družbenem omrežju in živeti vzporedno življenje v virtualnem svetu. Takoj bi mu bili očitni tudi negativni vplivi tehnologije na socialne veščine (ali mladi sploh še znajo komunicirati iz oči v oči, znajo izražati svoja čustva, znajo graditi medsebojne odnose?), fizično zdravje in sposobnost koncentracije tako v šoli kot v vsakdanjem

življenju. Spraševal bi se, zakaj je med današnjimi mladimi tako zelo povečana stopnja anksioznosti, depresij in drugih duševnih težav. To vprašanje žal ne bi bilo retorično, saj dobro vemo, da je pritisk družbenih omrežij za mlade pogosto nevzdržen in da je tudi njihova misel na prihodnost, tako na osebnem in družinskem kot širšem družbenem pogledu, negotova. In katere očitke – ki jih lahko razumemo tudi kot iskreno skrb in željo po tem, da bi mladi uspeli in živeli polno življenje – še lahko slišimo? Da mladi niso pripravljeni trdo delati, da bi dosegli svoje cilje. Da pričakujejo takojšnje rezultate brez vloženega truda. Da ne znajo sprejemati konstruktivne kritike. Da ne spoštujejo avtoritete, izkušenj in modrosti starejših. Da so preveč osredotočeni na materialne dobrine, potrošništvo, trenutne užitke. Da ne načrtujejo svoje prihodnosti. Da niso samostojni in prepočasi zapuščajo dom. Da se ne potrudijo, da bi postali finančno neodvisni. Res je brezupna ta generacija Z!

Mladina – odsev časa

Toda – ali to drži? So mladi danes res tako zelo brezupni? Niso morda samo drugačni od svoje predhodne generacije? In ta predhodna spet drugačna od svoje predhodne? Mar niso naši mladi odsev nas samih? Zase lahko rečem, da si bom v trenutku, ko bom mlade opredelila kot brezupne primerke, pripisala tudi diagnozo: stara po srcu in po duši, okorela v razmišljanju, za odpis.

Mladi danes rastejo v drugačnem, zanje edinem, digitalnem svetu, ki ga mi nismo poznali. Posledično so za razliko od starejših izjemno tehnološko pismeni. To jim omogoča dostop do učenja novih veščin, informacij in povezovanje z ljudmi po vsem svetu. Njihova sposobnost hitrega prilagajanja novim tehnologijam je lahko velika prednost. Mladi so danes tudi bolj družbeno ozaveščeni, morda bolj kot kdajkoli prej. Imajo občutek za pravico, se zanje zavzemajo, občutljivi so na okoljske probleme in angažirani za spremembe. Priznati si moramo, da nas mladi prekašajo še na enem področju: v kreativnih idejah in inovativnih rešitvah. Zmožni so razmišljati izven okvirov in iskati nove pristope k problemom na vseh področjih, tudi v znanosti in umetnosti. Morda so tudi odpornejši od nas. Soočajo se z vsemi vrstami izzivov, vendar se znajo hitro prilagoditi in najti rešitve.

Foto: Peter Prebil

Večni iskalci in soustvarjalci prihodnosti

V današnjem času večkrat slišimo mlade pare, ki kot razlog, da se ne odločajo za otroke, navajajo kruti in sovražni svet. Ne želijo si, da bi bili njihovi otroci travmatizirani v svetu brez prihodnosti in brez upanja. Ta lažni idealizem preprosto ne drži, saj delo z mladimi dokazuje nasprotno, da je njihovo upanje namreč še kako trdno in da ostajajo večni iskalci ter vztrajni spraševalci. So čisto pravi romarji upanja.

In kje danes mladi najdejo vir upanja? Za mnoge je vir upanja prav šola in izobraževanje. Pridobivanje znanja in veščin jim skozi trden izobraževalni sistem, ki poleg pouka vključuje tudi razne delavnice, študijske izmenjave in prostovoljno delo, odpira vrata do uspešne prihodnosti. Eden najpomembnejših dejavnikov – prinašalcev upanja – je v obdobju odraščanja prav učitelj, ki jih podpira in motivira, jim dviga samozavest, vpliva na njihovo samopodobo. Premalokrat se zavedamo, kako pomembna sporočila upanja predaja-

jamo svojim učencem z besedo in svojim zgledom. Kako jih visoko dviga javno izražena pohvala (graja naj bo izražena na štiri oči!), upoštevanje njihovih idej ali pa preprosto poslušanje njihovega mnenja. Kot suha goba po kapljicah vpijajo naša pozitivna stališča, trdna načela in jasno moralno držo. Mladi so kritični poslušalci in nenehni iskalci.

Pomemben vir upanja za mlade so tudi možnosti za zaposlitev in uspešno kariero. Sodobni čas prinaša priložnosti za delo v mnogih hitro rastočih podjetjih z novimi tehnologijami. Stabilna prihodnost ni nujno povezana s stopnjo izobrazbe, pač pa s pripravljenostjo za delo, ki človeka osrečuje. Gradnja stabilne prihodnosti se namreč začne s spoštovanjem vsakega družbeno koristnega dela. Mladi si še kako želijo soustvarjati prihodnost, le dovolj priložnosti jim moramo dati.

Tudi občutek pripadnosti in močne socialne vezi so za mlade pomembni viri upanja. Sodelovanje v skupnih projektih (pevski zbori, športni klubi, društva, birmanske in mladinske skupine) ustvarja povezanost; družbeno angažiranje (civilne

inicative, podmladki političnih strank) in prostovoljstvo pa notranjo obogatitev. Mlade navdihujejo tudi pozitivni vzorniki, uspešni posamezniki (športniki, glasbeniki, podjetniki), ki so premagali ovire in dosegli svoje cilje; to jim daje upanje za lastno prihodnost.

Mladi se danes soočajo z mnogimi izzivi, marsikateri so nam popolnoma neznani, saj se v svoji mladosti sami nismo soočali z njimi. Pomembno je, da prepoznamo njihovo izjemnost (mladih, ne izzivov!) in si priznamo, da nas njihova drugačnost bogati, nikakor pa nas ne sme strahšiti. Prepoznati moramo njihove številne pozitivne lastnosti in neizmeren potencial. Namesto da tarnamo nad njimi in njihovo 'brezupnostjo', jim raje stopimo korak naproti in vlagajmo v njihovo izobraževanje, priložnost za razvoj in medgeneracijsko sodelovanje. Pomagajmo jim krepiti zdravo samozavest, pozitivno motivacijo in vero v uspeh, saj bo to prispevalo k boljši prihodnosti za vse nas. In še odziv na trditev v naslovu: Ne, ni res! Mladina ni brezupna, pač pa vedno znova polna presenečenj!

Foto: Matej Hozjan

Motivi upanja v pesmih Vere Lestan

Vera Lestan (1908–1943)

■ **Nežka Černe Gec**, prof. slovenščine in francoščine. Zaposlena je v Šolskem centru Nova Gorica, o. e. Biotehniška šola Šempeter pri Gorici.

Vera Lestan se je rodila 3. februarja 1908 v Mirnu. Njena družina je bila zelo ugledna, vsi člani so bili glasbeno nadarjeni, sodelovali so na kulturnih prireditvah, doma so imeli bogato knjižnico in bili naročeni na slovenske časopise in revije, zato so se pri njih večkrat srečevali krajani. Oče Karel je bil strojar, brat Karel je učil petje v raznih zborih, sestra Marija je pisala note na opalograf za Vinka Vodopivca in Lojzeta Bratuža. Brat Rafael je bil uslužbenec pri podjetju Ragazzi in je leta 1918 v samozaložbi izdal Slovarček tujih besed. Tudi sestra Hilarija je pisala pesmi.

Osnovno šolo je Vera obiskovala v Mirnu in na Štajerskem, kamor so se prebivalci Mirna zatekli med 1. svetovno vojno. Šolanje je nadaljevala v zavodu Notre Dame v Gorici in se izšolala za učiteljico v otroškem vrtcu. Ker ni želela poučevati v italijanskem jeziku, ni dobila službe. Tako se je vsa posvetila delu v domačem kraju, bila je duša vsega verskega in kulturnega življenja.

V Mirnu je postala ena najvidnejših članic Marijinega društva, vodila Marijin vrtec in skrbela, da so otroci vzljubili slovensko besedo. Skupaj z župnikom Oskarjem Pahorjem je sodelovala pri vseh verskih prireditvah v kraju. Za razne slovesnosti, npr. ob novih mašah, je pripravljala igrice in deklamacije. Doma je otroke poučevala in jih pripravljala na izpite, ob nedeljah popoldne jih je vozila na izlete v okoliške kraje in v naravo. Vodila je otroški pevski zbor, prepisovala note cerkvenih in narodnih pesmi. Nekatere njene pesmi so uglasbene. Pesem Bodi tisočkrat pozdravljen je uglasbil Bratuž in jo še pojejo po primorskih cerkvah. Za vse večje svečanosti in obletnice je pripravljala program in pisala priložnostne pesmi, tudi ob novih mašah

(v 13 letih, od l. 1929 do 1942, je bilo v Mirnu kar šest novomašnikov), znano je tudi njeno dopisovanje z Ljubko Šorli in Ladom Piščancem.

Ko so italijanske oblasti internirale številne Slovence v Gonars, je Vera zbirala živež, denar in obleko in jim potem sama, v vsakem vremenu in nevarnosti, vozila s kolesom. Iz Mirna do Gonarsa je približno 35 kilometrov. Skrbela je za samostan na Mirenskem gradu, zlasti ko so bili misijonarji leta 1934 pregnani in je ostala hiša prazna.

Osvobodilna fronta je bila v Mirnu ustanovljena že leta 1942. Tudi Vero so vabili, a se ni želela vključiti vanjo, vključilo pa se je precej poštenih, narodnozavednih in požrtvovalnih deklet Marijine družbe. Kmalu po kapitulaciji Italije je prišlo do številnih likvidacij tudi v Mirnu: oktobra so partizani odpeljali tri brate Blažič in hčerko prvega. Desetega novembra so odpeljali prof. Cirila Šinigoja (ubili so ga med poskusom pobega), Bogomila Klančiča in Venčeslava Štanta, 14. novembra pa še Alojza Rusjana in Vero Lestan. Nihče se ni vrnil. Domnevajo, da so jih ubili nekje blizu Renč (pod pobočjem, kjer je danes napis Tito). V

Trstu so 10. marca 1944 ubili mirenskega rojaka pesnika Stanka Vuka, njegovo ženo Danico (sestro Pinka Tomažiča) in prijatelja Draga Zajca.

Poteka postopek za beatifikacijo žrtev komunističnega režima, med katerimi je tudi Vera Lestan (prvi na seznamu je Lambert Ehrlich).

Pesmi Vere Lestan

Lazarist in duhovnik Anton Pust, ki je dolgo let živel na Mirenskem gradu, je leta 1996 izdal zbirko pesmi Vere Lestan. V njej je zbranih 39 pesmi: 14 pesmi z religiozno, bivanjsko, ljubezensko tematiko, 14 pesmi je priložnostnih: Ob sprejemu v Marijin vrtec, Ob sprejemu v Marijino družbo, Ob poroki, Dušnemu pastirju, Ob novi maši in druge, osem pesmi pa je posvetila prijateljicam.

V pesmi Nocoj je motiv bolesti, nemira poudarjen z impresijo temne noči brez

Nocoj

Ah, noč je nocoj tako temna,
na nebu ni bisernih zvezd;
in misli, ki vstajajo v meni,
so samo brezkončna bolest.

A vem,
da predno se zarji srebrni
umakne ta težka mi noč,
mi v duši spet mirni zavlada
veselja in upanja moč
tako kot nekoč.

(Lestan, 1996: 9)

zvezd, ki se mora v drugi kitici umakniti svetlobi, veselju in upanju.

V Verinih pesmih prevladujejo motivi trpljenja, povezanega s takratnim fašističnim pritiskom na Primorskem. V številnih poosebitvah začutimo, kot da ne bi trpeli samo ljudje, ampak tudi narava: (burja) je obupno zaječala, zemlja joče, toži, vpije. Toda močno, trdno kraško ljudstvo ne joče, molče trpi.

Kraška burja

Kraška burja je prihrula,
v naša polja se zagnala
in obupno zaječala
v gosti mrak,
da si v čudnem strahu
ustavil svoj korak.

Si li čul, kako se zemlja joče,
kak obupno toži, vpije
in v obupu roke vije
v borovih vrhovih?
Si jo videl ti, kako trpi
in ječi v hrastovih gozdovih?

Ali v ravnih teh domovih
si le redko slišal vzdih.
Prošnje, tožbe teh ljudi:
bolečine tihe.

O, ti ubogo, kraško ljudstvo,
trdno, močno kakor skala,
nič ne tožiš, nič ne jočeš,
ti molčiš, trpiš po svoje.
Samo mrzla ostra burja
je izraz bridkosti tvoje.

(Lestan, 1996: 10)

V pesmi Ena sama tiha misel je upanje izraženo z nenavadno primerjavo: misel čaka uresničenja kot umrli človek poveljanja.

Tudi v pesmi Misel je pesnica uporabila prisposodobno noči za tesnobo, stisko; upanje pa je izraženo z besednimi zvezami novo sonce, nova zarja, novo življenje, življenja maj in – neposredno – novo upanje. Ne-

prijetna razmišljanja bo pregnala optimistična misel – poudarjena je s presežniki in primerjavami: (misel) jasnejša, čistejša kot kristal, lepša kot vsi biseri morja. In ko je lepoti in čistosti dodana še moč (krepka, silna kot orjaška pest), nastane nova pesem.

Ena sama tiha misel

Ena sama tiha misel
se mi je vzbudila spet;
bila mi je vedno draga
še izza otroških let.

V moji duši tista misel
čaka uresničenja
kakor na pokopališču
človek poveljanja.

(Lestan, 1996: 7)

V pesmi V mojem srcu je upanje poimenovano plamenček, ki je včasih mirno gorel, zdaj pa se izpovedovalka boji, da bo ugasnil:
*V mojem srcu je plamenček
rahlo vztrepetal*

...
*o, tedaj gorel je mirno
in viharjev ni se bal,
ni ugašal, ni pojema,*

...
*Kaj, danes mi umira,
česa se boji?
Morda manjka mu goriva?
Morda kmalu dogori?*
(Lestan, 1996: 16)

Vera Lestan je napisala pesmi novomašnikom Oskarju Kogoju (1938), p. Mirku Ožbotu (1941), Efredu Mozetiču (1941), Aleksandru Lestanu (1942), ohranjena je še ena pesem z naslovom Ob novi maši, kjer pa ni napisanega imena. Motivi trpljenja so prisotni skoraj v vseh pesmih, posvečenih dušnemu pastirju in novomašnikom.

*Od vekov te je Bog določil nam,
da z nami piješ kelih mučeništva,
da nas tolažiš, saj smo narod tvoj.*
...

*Ostani, ne zapusti nas sirot!
V trpljenju bodi z nami in v radosti
in vodi nas na svetlo pot.*

Misel

Črna noč je spala nad grobovi
in v moji mladi duši
črna noč.

Ni bilo v drevesih več drhtenja,
ne v daljavi trudnega zvonjenja
in iz bornih kmečkih koč
so izginili še zadnji znaki
vsakega življenja.

Sama noč, brezkončna noč ...
Ali glej –

kaj se je razblisnilo mi pred očmi?
Kaj se je tako zasvetilo pred mano?
Morda novo sonce, morda nova zarja,
morda nekaj davno mi poznamo?
Misel, da.

Jasnejša, čistejša kot kristal,
lepša kot vsi biseri morja,
krepka, silna kot orjaška pest,
kakor živi ogenj nočnih zvezd –
bolj misel je neba.

In tedaj
novo je življenje v meni vzkliklo,
novo upanje se v duši mi zbudilo,
nova pesem, lepša kot kedaj
zazvenela je v življenja maj.

(Lestan, 1996: 11)

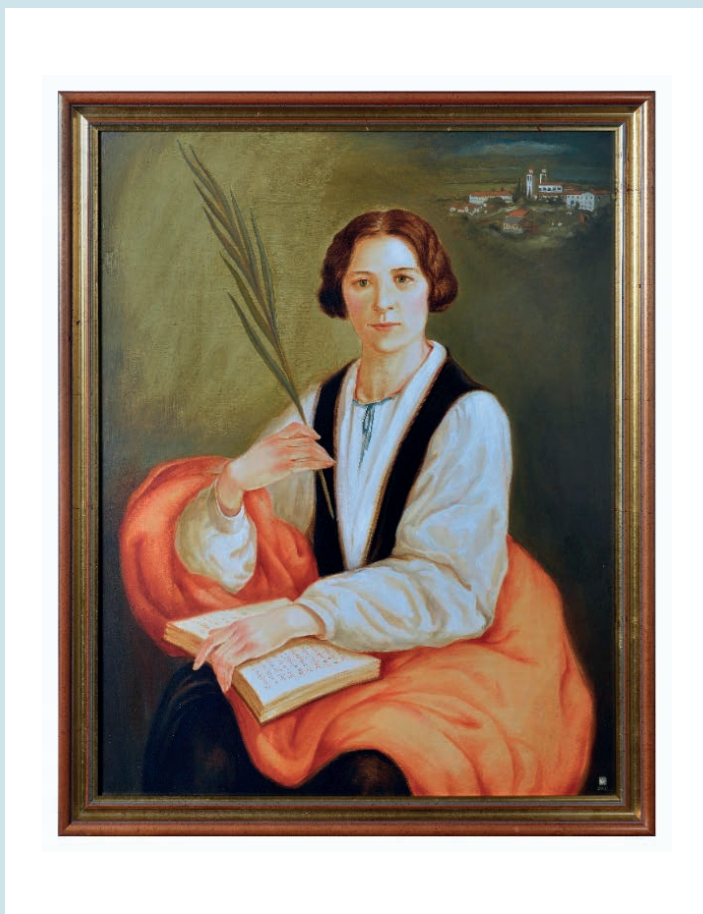
(Dušnemu pastirju ob petnajstletnici prihoda v Miren, 1. 10. 1939; Lestan, 1996: 22)

Veselite, da je v župniji novomašnik, je v pesmi Ob novi maši poudarjeno s primerjavo:

*Kakor bi se tisoč rož razcvelo
sredi zelenih dobrav,
kakor tisoč ptičkov bi zapelo
tebi v vriskajoč pozdrav.
Glej, tako se naše lepe misli
danes sipljejo pred te,
da z veseljem tihim napolnile
tvoje zlato bi srce.*

(Lestan, 1996: 27)

V pesmi, ki jo je Vera Lestan napisala p. Mirku Ožbotu ob novi maši 1941, je novomašnik poosebljeno upanje; vojna in težke družbene razmere pa so izražene z besedno zvezo mraz in tema:

*Zdaj vpijejo krvave tuje dalje –
do nas odmeva njihov strašni krik
in vedno novih, vedno večjih žrtev
zahtevajo od nas. O Bog – Sodnik!*

...

*pomiri danes bojni ta vihar,
da bo prenehalo to strašno klanje,
da konec bo sovraštva in prevar.*
(Lestan, 1996: 25)

S prispodobo kliče upanje

V pesmih Vere Lestan prevladujejo motivi trpljenja, ki so velikokrat predstavljeni s prispodobo temne noči. V njenih verzih začutimo vso bolečino primorskega ljudstva od prve svetovne vojne do fašizma in likvidacij. Svoj čas in ljubezen je v celoti posvetila svojemu narodu, slovenskemu jeziku, slovenski pesmi. S prispodobo sonca, svetlobe, plamena kliče upanje; kot bi samo sebe opogumljala, z zadnjimi močmi odganjala obup in se prepričevala, *da bi zasijala srečna doba, / da bi dočakali trenutek zlat, / ko se dobroti umaknila bo zloba / in človek bo človeku zopet – brat.* (Lestan, 1996: 25) ◀

Več o Veri Lestan

- Arhiv župnije svetega Jurija Miren.
- Baraga, France (2009): *Župnija Miren skozi stoletja*. Miren: Župnija.
- Lestan, Vera (1996): *Vera Lestan: njene pesmi, njena doba, njena smrt*. Miren pri Gorici: Župnija.
- Pelikan, Egon (2002): *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico – zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija.
- Podbersič, Renato (2012): *Revolucionarno nasilje na Primorskem: Goriška in Vipavska 1941–1945. Let 2*. Ponatis. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo.

Viri fotografij:

- ČB fotografija - Vera Lestan. Vir: Lestan, Vera (1996): *Vera Lestan: njene pesmi, njena doba, njena smrt*. Miren pri Gorici: Župnija.
- Slika visi v mirenski cerkvi, naslikal jo je Nikolaj Mašukov, novembra 2018. Foto: Robert Ušaj

*Ti sam pa večne Luči bodi žar,
ki srca naj gorko, tesno objema –
saj veš, kako je v svetu mraz in tema;
ti bodi luč za skromni naš oltar!*
(Lestan, 1996: 29)

V pesmi Dušnemu pastirju (posvečena Oskarju Pahorju) se plamen, žar pojavi v podobni metafori:

V našem domu sije topli žar

...

*O, da bi gorel do konca naših dni
živ plamen, srce ti svečeniško,*

...

*In ta žar nam bo osvetlil našo pot,
da je v črni temi ne zgrešimo.*

(Lestan, 1996: 21)

V drugi pesmi Dušnemu pastirju (za god 1943) pesnica poudari duhovnikovo skrb za vse trpeče:

*Z bridkostjo v srcu misliš na otroke,
ki so izgnani ...*

...

*Ognjišče je razbito, strehe ni več,
posuta jim je cerkev in oltar.*

Pesem se nadaljuje z upanjem:

*In bratje naši? Tvoji so sinovi;
z očetovsko skrbjo si jih gojil,
ljubezen sveto, upanje in vero
si v mlada srca njihova sadiš.*

Pesem je bila napisana tistega leta, ko je bila Vera umorjena. Nekateri verzi so izjemno pretresljivi, razumemo jih lahko kot sliko takratnih razmer, ko je že prišlo do številnih likvidacij:

*V teh dneh tako velikega trpljenja,
tako velikih, strašno bridkih zmot,
ko tisoči nam tonejo v obupu –*

...

Tema naslednjega žarišča:
Vse o čustvih

Mladi potrebujejo prostor, kjer lahko rastejo

Naš pogovor: Janko Pogorelčnik, direktor Šolskega centra Velenje

■ **Silvo Šinkovec** je predavatelj, terapevt, voditelj seminarjev in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor IFP.

■ **Peter Rozman**, univ. dipl. socialni delavec, ravnatelj Šole za strojništvo, geotehniko in okolje, ŠC Velenje.

Pomladni dan nas je pripeljal v Velenje, srečali smo se v Šolskem centru Velenje, ki je med največjimi vzgojno-izobraževalnimi ustanovami v Sloveniji. Tisti dan je bilo srečanje predstavnikov različnih šolskih centrov, ki so si izmenjali izkušnje in načrtovali skupne dejavnosti. Na srečanju se je čutila skrb za šole, zavzetost za mlade, veselje do poklica in želja prispevati nekaj dobrega družbi, ki jo soustvarjajo. Z direktorjem smo se dogovorili, da naredimo pogovor za našo revijo.

Ste direktor Šolskega centra Velenje, ki deluje že več kot 60 let.

Šolski center Velenje je ena izmed največjih izobraževalnih ustanov v Sloveniji z dolgo in bogato tradicijo, ki sega več kot šest desetletij v preteklost. Sestavljajo ga

štiri srednje šole in višja strokovna šola, ki ponujajo izobraževanje na srednješolski in višješolski ravni, ter medpodjetniški izobraževalni center. Pokrivamo zelo raznolika področja – od strojništva, geotehnike, okoljevarstva, mehatronike, elektro-

tehnike in računalništva do ekonomije, gostinstva in turizma. Na gimnaziji imamo tudi športni oddelek ter umetniško gimnazijo z likovniki in glasbeniki. Naš cilj je jasen: mladim omogočiti znanje, ki je uporabno, aktualno in življenjsko pomembno.

Kdo je direktor Šolskega centra Velenje?

Sem Velenjčan, mož, oče in zdaj že ponosen dedi. Po diplomu na Fakulteti za strojništvo v Ljubljani sem se zaposlil v Rudniku lignita Velenje, kjer sem bil štipendist. Leta 1990 sem se zaposlil na Šolskem centru Velenje, na strojni šoli kot učitelj strokovno-teoretičnih predmetov. Kasneje sem bil pomočnik ravnatelja, vodja praktičnega pouka, organizator praktičnega usposabljanja z delom, pomočnik vodje Medpodjetniškega izobraževalnega centra, od leta 2005 do 2017 ravnatelj strojne šole. Od oktobra 2017 sem direktor Šolskega centra Velenje.

Kaj vas je pripeljalo v šolstvo?

Pomoč sošolcem, inštruiranje ter v študentskih časih krajši čas učenje matematike na eni od ljubljanskih osnovnih šol je pomagalo, da mi je pedagoško delo bilo ves čas blizu. Kot zaposleni v premogovniku sem nekaj malega učil na takratni strojni šoli in kmalu se je pokazala priložnost, da sem povsem prešel na šolo. Sprva sem veliko učil odrasle, kjer sem bil neredko v situaciji, da sem, poln teoretičnega znanja, učil odrasle udeležence, ki so bili odlični praktiki, in smo se resnično lahko učili drug od drugega. Hitro mi je postalo jasno, da učenje nikoli ni enosmeren proces – gre za nenehno izmenjavo, rast in tudi osebni izziv. To mi je zelo po-

magalo pri delu z mladimi, kjer je želja po prenašanju znanja in sooblikovanju prihodnosti čudovito vodilo.

Ko sem nazadnje dobil priložnost, da vodim Šolski center Velenje, sem to vzel kot izziv, ki ga spremlja velika odgovornost, pa tudi priložnost za razvoj.

Vaš center je znan po skrbi za kakovost v izobraževanju. Kaj to pomeni za šolo, kaj za vaše profesorje?

Kakovost v izobraževanju ni nekaj, kar bi lahko izmerili zgolj s testi in ocenami. Gre za kulturo delovanja – kako se učitelji približajo dijakom, kako skupaj ustvarjamo okolje, kjer se znanje povezuje z življenjem. V Šolskem centru Velenje kakovost gradimo na načelih samoevalvacije. Že leta sodelujemo v spletni platformi EPoS, kjer šole ugotavljajo kakovost na izbranih področjih. Ko npr. učitelj ocenjuje svoje delo z dijaki in vidi, kako so to delo videli dijaki, se vedno nekoliko zamisli. Običajno se v naslednji generaciji izboljša, kar se pozna v odgovorih naslednje generacije dijakov. Za učitelje to pomeni strokovno rast, povezovanje, timsko delo in zavedanje, da je vsak posameznik del širšega sistema, ki gradi prihodnost.

Moto vašega centra je tudi pripraviti mlade, da bodo 'visoko zaposljivi', da se bodo aktivno vključili v življenje. Kaj je pri tem ključnega pomena?

Zaposljivost danes ni več odvisna zgolj od poklica, ampak od celega sklopa kompetenc – prilagodljivosti, podjetnosti, medosebnih veščin, informacijske pismenosti. Pomembni so odnosi, čustvena inteligenca, vrednote. Ključna je povezava šole z gospodarstvom, praksa, sodelovanje s podjetji, pa tudi razumevanje potreb lokalnega in širšega trga. Zato razvijamo širok spekter projektov, podjetnosti in praktičnega usposabljanja.

Kakšni so današnji mladi, njihove značilnosti, potrebe, možnosti?

Današnji mladi so vsak dan potopljeni v poplavo informacij, v kateri se pogosto

dušijo in težko ločijo bistveno od nepomembnega. Znanja, ki jih pridobivajo, so mnogoteri, a pogosto manj globoka. Kljub temu so izjemno sposobni, ustvarjalni in vedoželjni. Navajeni so hitrih odzivov, iščejo smisel in potrebujejo osebno pozornost. Težje prenašajo neuspeh, zato mora biti šola več kot prostor znanja – postati mora varen prostor za učenje odnosov, odgovornosti in spoštovanja. Ključno je, da jih znamo poslušati, razumeti in jim pomagati najti ravnovesje.

Kaj mladim za njihov razvoj danes lahko da družina?

Družina ostaja prva in najpomembnejša skupnost v življenju mladostnika. Daje občutek varnosti, pripadnosti in ljubezni. A današnji življenjski tempo, pritisk okolja in vpliv medijev pogosto otežujejo njeno vzgojno vlogo. Starši nimajo vedno dovolj časa, energije ali možnosti za celostno podporo otroka. Tu ima pomembno vlogo šola – ne kot zamenjava, ampak kot partner. Sodelovanje družine in šole je ključno, da mladim skupaj ponudimo strukturo, pogovor, razvoj veščin in vrednot, ki jih včasih doma primanjkuje. Le povezani lahko otroku damo največ.

Kaj lahko da šola dijakom za njihov osebni razvoj?

Šola lahko dijakom da veliko – ne le znanje, ampak predvsem občutek, da jih nekdo vidi, razume in verjame vanje.

Pomembno je, da jim ponudimo varno okolje, kjer lahko razvijajo svoje talente, gradijo samozavest in se učijo pomembnih življenjskih veščin. Vsak dijak je drugačen, zato je pomembno, da jih obravnavamo individualno.

Vedno je lepo srečati nekdanjega dijaka, ki se rad spominja šolskih dni in navdušeno pove, kako mu je bila šola, znanje in vzdušje v njej odlična popotnica za življenje.

Od leta 2008 imajo osnovne šole vzgojne načrte. Večkrat so bile pobude, da bi bilo dobro imeti vzgojni načrt tudi v srednji šoli. Kaj menite o tem?

Vzgojno delovanje šole je zapisano v šolskih pravilih in hišnem redu, ki opredelijo načine dela in življenja v šolah v smislu nalog oziroma obvez, pravic, in kar je ključno, odgovornosti. Vsebinsko je to precej podobno vzgojnemu načrtom v osnovnih šolah.

Kljub vsem obveznostim, ki jih imajo učitelji zaradi programov, so tudi avtonomni pri svojem delu.

Učitelj, ki zna biti strokovnjak, a hkrati človek. Ki zna vzpostaviti odnos, postaviti meje, a ohraniti toplino. Avtonomija učitelja je izjemno pomembna, prinaša pa tudi odgovornost. Časi se spreminjajo in nenehno je treba nadgrajevati svoje delo.

Kakšna je vloga ravnatelja v sodobnem poklicnem centru?

Ravnatelj je najbližje dijakom, učiteljem in vsakdanjemu življenju šole. Njegova vloga je zahtevna, saj mora povezovati ljudi, poslušati, podpirati in hkrati sprejemati odločitve. Je vodja in motivator, ki skrbi za dobro vzdušje v kolektivu, za strokovni razvoj učiteljev in za to, da se dijaki počutijo varne in sprejete. Hkrati mora usklajevati pedagoške cilje z administrativnimi in sistemskimi zahtevami. Pri tem mora ostati vsem dostopen in zanesljiv sogovornik.

In kakšna je vloga direktorja?

Direktor ima predvsem povezovalno in razvojno vlogo. Skrbi za usklajeno delovanje vseh enot, strateško načrtuje razvoj centra ter ustvarja pogoje za kakovostno delo zaposlenih in uspeh dijakov ter študentov. Pomemben del njegovega dela je tudi sodelovanje z gospodarstvom, lokalnim in širšim okoljem ter drugimi šolami. Biti mora vodja, ki zna poslušati, povezovati in usmerjati v prihodnost.

Vi se povezujete z drugimi šolskimi centri. S čim se bogatite?

Povezani smo v več stanovskih organizacij. V okviru Konzorcija šolskih centrov sodelujemo šolski centri iz Novega mesta, Ptuja, Celja, Nove Gorice, Kranja, Ljubljane in Velenja. Tako povezani se lažje prijavljamo na velike domače in mednarodne projekte, izmenjujemo primere dobrih praks in dajemo razvojne pobude

na področju srednjega strokovnega in poklicnega šolstva, višjih šol in medpodjetniških izobraževalnih centrov.

Kateri projekt je značilen za vaš center in na katerega ste najbolj ponosni?

Pri obilici domačih in mednarodnih projektov, ki jih izvajamo na Šolskem centru Velenje, se je težko odločiti za posameznega. Izjemno pomembna stalnica so projekti Mladi raziskovalci za razvoj SAŠA regije, Prostovoljstvo in Erasmus mobilnost. Trenutno pa smo pred izjemno pomembnim projektom Prestrukturiranje SAŠA regije v izobraževanju.

Kaj bi spremenili v našem šolskem sistemu, če bi bili minister za šolstvo?

Gotovo način financiranja. Radi se primerjamo z evropsko skupnostjo in razvitimi državami, a pri financiranju zlasti srednjega poklicnega, srednjega strokovnega in višjega šolstva smo globoko pod povprečjem razvitih držav.

Kaj najbolj pogosto svetujete staršem?

Zaupajte, a postavljajte jasne meje. Poslušajte, pa tudi usmerjajte. Bodite prisotni in sodelujte. Ko se zgodi kak spodrsrljaj, naj ga rešujejo otroci sami, vi pa bodite opora in zavetje.

Kaj pa svetujete učiteljem?

Bodite pogumni, pristni in odprti. Odnos in zgled sta velikokrat vsaj tako pomembna kot učna snov. Dijaki ne potrebujejo popolnosti – potrebujejo ljudi, ki verjamejo vanje.

Kaj je vodilo vašega življenja?

Delaj dobro, bodi iskren in spoštljiv – in nikoli ne pozabi, da je vsak človek svet zase.

Gospod Janko Pogorelnik, hvala za vse vaše odgovore. ◀

Razvijanje kritičnega razmišljanja in ustvarjalnosti

■ **Štefka Pšeničnik**, prof. razrednega pouka, zaposlena na OŠ Škofljica.

V sodobnem izobraževanju postaja razvijanje kritičnega razmišljanja in ustvarjalnosti ključna naloga šolskih sistemov. Te veščine so nepogrešljive za delovanje v dinamičnem in zapletenem svetu 21. stoletja. Kritično razmišljanje učencem omogoča, da analizirajo informacije, oblikujejo argumente in sprejemajo odločitve na podlagi razmisleka.

Ta prispevek raziskuje, kako lahko učitelji spodbujajo kritično razmišljanje in ustvarjalnost pri učencih, s posebnim poudarkom na primerih dobre prakse. Med uro zgodovine, na primer, lahko učenci analizirajo različne vire o pomembnem zgodovinskem dogodku, kot je osamosvojitve Slovenije. Razdelijo se v skupine, vsaka preuči specifičen vir (npr. govor političnega voditelja ali novinarski članek), nato pa skupaj primerjajo ugotovitve in oblikujejo skupno razlago dogodka. Ustvarjalnost pa spodbuja inovativnost, prilagodljivost in izražanje idej na edinstvene načine.

Kritično razmišljanje se nanaša na sposobnosti učencev, da:

- postavljajo vprašanja,
- vrednotijo zanesljivost virov,
- analizirajo argumente,
- prepoznavajo logične napake in
- oblikujejo lastne sklepe na podlagi dokazov.

Metode spodbujanja kritičnega razmišljanja pri starejših učencih

Razprave in debatne dejavnosti

Učitelji lahko organizirajo razprave o aktualnih temah, pri čemer učenci vadijo oblikovanje in zagovarjanje svojih stališč. Na eni od slovenskih šol so izvedli razpravo o vprašanjih etične uporabe umetne inteligence. Učenci so raziskali različne

vidike, od zasebnosti do vpliva na zaposlitev, in pripravili argumente, ki so jih zagovarjali v strukturiranem debatnem formatu. To je spodbujalo kritično mišljenje, raziskovanje virov in argumentacijo. Primer: razprava o podnebnih spremembah, kjer učenci predstavijo različne perspektive (znanstvene, socialne in ekonomske).

Reševanje problemov

Kritično razmišljanje spodbujajo naloge, ki zahtevajo analizo situacije in iskanje rešitev. Primer: skupinsko iskanje rešitev za zmanjševanje plastičnih odpadkov v lokalnem okolju.

Uporaba člankov in medijskih vsebin

Odličen način za razvijanje kritične državljanske pismenosti je analiza medijskih člankov in iskanje pristranskosti ali napačnih informacij.

Ustvarjalnost v izobraževanju

Ustvarjalnost je sposobnost generiranja novih in koristnih idej. Pri učencih jo spodbujamo z dejavnostmi, ki zahtevajo inovativnost, domišljijo in sodelovanje.

Metode spodbujanja ustvarjalnosti

Projektno učenje

Projekti in projektno učenje omogočajo učencem, da raziskujejo teme na ustvarjalen način. Na Osnovni šoli Šentvid so izvedli projekt Zelena šola prihodnosti, kjer so učenci skupaj z učitelji raziskovali

možnosti energetske učinkovitosti. Oblikovali so modele šolskih stavb, ki vključujejo obnovljive vire energije, in predstavili svoje rešitve na šolskem sejmu. Primer: oblikovanje prototipa izdelka, ki bi rešil določen problem (npr. naprava za zbiranje deževnice).

Umetniško izražanje

Vključevanje umetnosti v pouk (risanje, dramatizacija, glasba) spodbuja ustvarjalno izražanje. Primer: ustvarjanje pesmi ali ilustracij na temo varovanja okolja.

Igre vlog

Učenci lahko izražajo inovativne rešitve, svoja mnenja in ideje s simulacijami rešitvenih situacij.

Primeri iz prakse

Program "Razmišljaj kritično!"

Slovenska fundacija za kritično razmišljanje izvaja delavnice in seminarje za spodbujanje argumentacije in logičnega razmišljanja v šolah.

Inovativni projekti pri predmetu tehnika in tehnologija

Učitelji pogosto vključujejo projektne naloge, kjer učenci razvijajo inovativne rešitve, kot so modeli ekoloških hiš.

Kulturni dnevi z ustvarjalnimi delavnicami

Veliko šol že organizira dneve, posvečene umetniški ustvarjalnosti, kjer učenci sodelujejo v delavnicah, kot so pisanje zgodb, slikanje ali igranje glasbe.

Metode spodbujanja kritičnega razmišljanja in ustvarjalnosti pri mlajših učencih

Pri mlajših učencih se ta sposobnost razvija postopoma, preko spodbujanja rado-

Foto: BS

vednosti in postavljanja vprašanj. V praksi lahko učitelji to podpirajo z različnimi metodami.

Možganska nevihta (brainstorming)

Možganska nevihta je metoda, ki spodbuja generiranje številnih idej v kratkem času. Učitelj lahko vpraša učence: »Kako bi lahko pomagali živali, ki nima doma?« Otroci nato prosto izražajo ideje, ki jih kasneje analizirajo.

Reševanje problemov

Učitelj predstavi konkretno situacijo ali problem, na primer: »Kako bi lahko razdelili igrače v razredu, da bi bilo pošteno za vse?« Učenci razpravljajo in predlagajo rešitve, kar spodbuja analitično in ustvarjalno razmišljanje.

Igranje vlog

Učenci prevzamejo vloge v simulirani situaciji, na primer v trgovini ali pri zdravniku. S tem razvijajo empatijo, komunikacijske spretnosti in sposobnost razumevanja različnih perspektiv.

Ustvarjalno pisanje

Učenci pišejo zgodbe na določene teme, si izmišljujejo zaključke za nepopolne pripovedi ali pa učitelj spodbudi učence, da napišejo svojo zgodbo na podlagi izhodi-

šča, kot je »Predstavljajte si, da ste izumili novo igro. Kakšna je?«. Ta metoda spodbuja domišljijo in sposobnost strukturiranja izražanja.

Projektno učenje

Pri projektnem delu se učenci ukvarjajo z daljšimi nalogami, ki zahtevajo raziskovanje, sodelovanje in kreativno razmišljanje. Lahko pripravijo predstavitev o ekosistemi in pri tem uporabijo različne vire, od knjig do digitalnih medijev.

Likovno izražanje

Učitelj ponudi različne materiale in spodbuja otroke k ustvarjanju, npr. gradnji modelov, ustvarjanju kolažev ali oblikovanju likov iz gline.

Primeri iz prakse

Projekt o okoljski odgovornosti

Učenci raziskujejo problem odpadkov v svoji šoli, predlagajo rešitve, kot sta ločevanje odpadkov ali recikliranje, ter izdelajo plakate ali modele za ozaveščanje sošolcev. Svoje rešitve in predloge lahko predstavijo v drugih oddelkih ali razredih.

Raziskovanje narave

Učitelj organizira ekskurzijo v naravo, kjer učenci zbirajo vzorce, jih analizirajo in predstavijo svoje ugotovitve.

Ustvarjanje zgodb

Učenci skupaj napišejo knjigo, kjer vsak doda svoj del zgodbe. Na koncu knjigo ilustrirajo in predstavijo staršem.

Vloga učitelja

Učitelj igra ključno vlogo pri spodbujanju teh veščin. Biti mora mentor, ki postavlja izzivalna vprašanja, omogoča refleksijo in spodbuja timsko delo. Poleg tega mora uporabljati različne metode poučevanja, prilagojene starostni stopnji učencev. Učitelj lahko med uro slovenščine uporabi metodo sokratskega dialoga, kjer učencem postavlja vprašanja, ki vodijo do globljega razmišljanja o prebranem besedilu. Prav tako lahko pri likovni vzgoji spodbudi ustvarjalnost z nalogami, kjer učenci interpretirajo določeno temo na unikaten, svojevrsten način, kot je izdelava plakata na temo trajnostnega razvoja. Za uspešno delo učitelj potrebuje naslednje kompetence:

- sposobnost spodbujanja odprtega dialoga;
- poznavanje tehnik za razvijanje ustvarjalnega in kritičnega razmišljanja ter
- pripravljenost za uporabo raznolikih učnih metod.

Učitelj mora:

- ustvariti spodbudno in varno okolje, kjer učenci brez strahu izražajo svoje ideje;
- postavljati vprašanja, ki spodbujajo globlje razmišljanje;
- ponujati izzivalne naloge, ki zahtevajo tako ustvarjalnost kot analitično razmišljanje;
- omogočiti različne izkušnje in aktivnosti, ki povezujejo teorijo s prakso.

Izzivi in rešitve

Pomanjkanje časa

Vključevanje teh dejavnosti v pouk je lahko zahtevno zaradi obsežnih učnih načrtov. Rešitev: integracija kritičnega razmišljanja in ustvarjalnosti v že obstoječe učne vsebine.

Pomanjkanje usposobljenosti

Učitelji se pogosto soočajo s pomanjkanjem znanja o teh metodah. Rešitev: več usposabljanj in delavnic za učitelje.

Razmišljanje in samostojnost

Kritično razmišljanje in ustvarjalnost sta ključna elementa za razvoj kompetenc, ki omogočajo učencem kakovostno izobraževanje in uspeh v sodobni družbi. Učitelji z ustreznimi metodami in pristopi ustvarjajo učno okolje, kjer se otroci lahko razvijajo kot samostojni, inovativni in refleksivni posamezniki. S sodelovanjem, izkušnjami in spodbujanjem radovednosti so te veščine dosegljive že pri najmlajših. ◀

Več o tej temi

- Banjac, Marinko; Šipuš, Klavdija; Tadič, Darja idr. (2021): *Izkuštevno učenje: od teorije k praksi*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Brodnik, Vilma; Krašna, Primož (ur.) (2022): *Mladi in ustvarjalnost. Zbornik razširjenih povzetkov*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Farkaš, Katja (2016): *Razvijanje ustvarjalnosti pri književnosti v 2. razredu osnovne šole*. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Merkač Skok, Marjana idr. (2020): *Ustvarjalnost in inovativnost v vzgoji in izobraževanju*. Zbornik. Društvo SPIS: Slovenj Gradec.
- Rupnik Vec, Tanja (2011): *Izzivi poučevanja: spodbujanje razvoja kritičnega mišljenja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Doživljanje zanosa

■ **Marjeta R. Rakušček**, mag. prof. glasbene pedagogike, je profesorica glasbene umetnosti na OŠ Simona Gregorčiča in Gimnaziji Tolmin. Vodi različne zborovske skupine.

S člankom, ki je povzet iz moje magistrske naloge Razlike v doživljanju zanosa med študenti glasbene pedagogike in učitelji pouka glasbe, želim spodbuditi starše, vzgojitelje, učitelje in trenerje, da ne bi obupali nad svojim zgledom. Čeprav so z njim le zunanja motivacija za dejavnost otrok, pa lahko dosežejo želene učinke kot pri notranji motivaciji. Osredotočila se bom na doživljanje zanosa pri glasbi, namiznih igrah in športu.

Zanimivo je, da glasba ljudi združuje bolj kot katera druga človekova dejavnost. Že novorojenček se obrača za materinim glasom in sinhronizira z vokali njene besede. Osnovnošolski otroci vsak odmor izvajajo kompleksne ritme, gibe in pojejo ob igrah, ob katerih ploskajo z rokami. Najstniki se za več ur zaprejo v sobo in si z manifestacijo glasov želijo osmisлити bivanje. V teh aktivnostih pa ni ocen ali plače, temveč notranji občutek zadovoljstva (Custodero, 2002).

M. Csikszentmihalyi je odkril, da sreča ni samoumevna, ne zgodi se po naključju. Sreča se rodi v notranjosti posameznika, in kdor se nauči spremljati notranje izkušnje, bo sposoben opredelitve kakovosti svojega življenja (Csikszentmihalyi, 2002). Mihaly Csikszentmihalyi je v svojem delu *Flow: The Psychology of optimal Experience* zapisal teorijo, da so posamezniki najbolj srečni, ko so v stanju zanosa. To je stanje popolne osredotočenosti oziroma popolne zamaknenosti v neko dejavnost, ko nič drugega ni pomembno. Posamezniki pozabijo na čas, počutijo se izpopolnjene in prezrejo osnovne potrebe (čas, hrana, izguba zavedanja o lastni identiteti) (Csikszentmihalyi, 2012).

Za občutenje zanosa mora biti težavna stopnja med izzivom ter veščinami in znanjem uravnotežena. Če je naloga pretežka ali prelahka, do zanosa ne pride. Izziv in veščine morajo biti enakovredne in visoke: če je izziv prenizek, nastane namreč apatija (Csikszentmihalyi, 2012).

Zanos v različnih dejavnostih

Glasba

Glasbeniki, še posebej solisti improvizatorji, lahko preidejo v globoko stanje za-

nosa med igranjem svojega instrumenta. Raziskave so pokazale, da imajo izvajalci v stanju zanosa povečano kakovost izvajanja v primerjavi z obdobjem, ko niso v stanju zanosa. V raziskavi med pianisti klasične glasbe so ugotovili, da je pomembno razmerje med stanjem zanosa in izvajalčevim srčnim utripom, krvnim tlakom in obraznimi mišicami. Ko je pianist prešel v stanje zanosa, sta se srčni utrip in krvni tlak znižala in obrazne mišice so bile sproščene (Csikszentmihalyi, 2012).

Namizne igre

Igre različnih tipov, tudi namizne igre, so za otroke zelo zanimive, saj črpajo iz njih različne naloge/dejavnosti, ki so neposredno povezane z izkušnjo zanosa. Na primer: cilji so jasni, saj je povratna informacija, ali igralci dosegajo cilje, takojšnja, jasna, nedvoumna. Izziv napreduje enakomerno, da obdrži dejavnost na robu

njihovih zmožnosti. Rezultat tega je, da so igralci zmožni biti skoncentrirani, da uporabljajo kontrolo nad okoljem in izoblikujejo zdravo samopodobo. Raziskave namiznih iger kažejo, da je otrokom še posebej težko obdržati osredotočenost po šolskih dejavnostih (Shernoff in Vandell, 2007).

Šport

Misel, da so tekmovalci med atletskimi tekmovanji v nekem 'stanju zamaknenosti', se ujema z opisom Csikszentmihalyijeve teorije o zanosu; preučeval jo je tudi na področju psihologije športa. Iz raziskav je razvidno, da 'biti v zamaknenosti' – zanosu – lahko vpliva tudi na gibalne premike, kot boljše vključevanje zavesti, podzavestne refleksne funkcije pa izboljšajo koordinacijo (Csikszentmihalyi, 2012). Shernoff in Vandell (2007) sta ugotovila, da so srednješolci vključeni v različne

Foto: Rebeka Hozjan

obšolske dejavnosti, prevladujejo pa v športnih aktivnostih in umetnostnih obogatitvah. Dijaki so to opisali kot sočasno izkušnjo osredotočenosti, interesa in užitka. Srednješolci so poročali o visoki izkušnji zanosa v športnih in umetnostnih dejavnostih v obšolskem času ter nizki izkušnji zanosa med reševanjem domačih nalog. Poročali so tudi, da so bili bolj poglobljeni v dejavnosti, ko so sodelovali odrasli in vrstniki, kot takrat, ko so sodelovali samo vrstniki. Subjektivne izkušnje sodelujočih v raziskavi z vključenostjo v specifičen program dejavnosti razumemo kot program, ki pomaga z obšolskimi dejavnostmi spodbujati razvoj mladih.

Kako pogosto doživljamo zanos

Če bi vprašali Američane, ali se kdaj potopijo v neko dejavnost tako globoko, da se jim nič drugega ne zdi pomembno in izgubijo občutek za čas, bi eden od petih odgovoril, da se jim to večkrat dnevno dogaja, medtem ko bi 15 % ljudi odgovorilo, da se jim to še ni zgodilo.

Ta podatek je precej stabilen in splošen. V raziskavi med 6.469 prebivalci Nemčije so ti na isto vprašanje odgovorili: pogosto 23 %, včasih 40 %, redko 25 %, nikoli ali ne vedo 12 % (Csikszentmihalyi, 1997).

Csikszentmihalyi (1990) je raziskal, da so predvsem umetniki in športniki dovzetni za izkušnje zanosa. Raziskovalce je zanimalo, ali to velja tudi za učitelje glasbe. Klausmeier (1978) je menil, da vaja, nastopanje in transfer glasbe ponujajo veliko razlogov, da se posameznik popolnoma potopi v aktivnost. Identifikacija z glasbo dovoli glasbeniku, da se poistoveti z delom in ga posrka vase (Palmer, 1989). Poleg tega visoka stopnja navora, ki je potrebna za dobro delovanje, sovпада z visoko koncentracijo in zbranostjo. Takrat lahko pričakujemo, da bo glasbenik pogosto izkusil zanos (Bakker, 2005).

Csikszentmihalyijeve (1997) raziskave so pokazale, da ljudje bolj pogosto doživijo zanos med delom, saj tedaj očitno najdejo izzive, dolgočasje pa nastopi med gledanjem televizije, torej v prostem času. To potrjuje, da mora posameznik vložiti čas in energijo, da izkusi zanos. Raziskovalci se strinjajo, da je primer zanosa najverjetnejši, kadar ljudje občutijo ravnovesje

med izzivom v dani situaciji in med lastnimi zmoglostmi, da se spoprimejo z izzivom. V raziskavi je Csikszentmihalyi (1988) trdil, da bo pianist začetnik učenje na klaviaturi videl kot izziv in bo v zanosu občutil enostavnost tega ter zaigral lestvico. Takoj ko se bo začetnik počutil samozavestnega v igranju lestvic, bo moral iskati nov izziv, drugače se bo začel dolgočasiti (Bakker, 2005).

Ali je zanos nalezljiv?

Številne raziskave so pokazale, da se lahko pozitivna in negativna čustva prenašajo z ene osebe na drugo. Field idr. (1982) so ugotovili, da je obrazna mimika novorojenčka podobna mamini. Prav tako lahko vpliva na materina čustva novorojenčkova mimika obraza (Frodi idr., 1978). Campos in Sternberg (1981) sta to poimenovala »socialna povezanost« (social referencing), opisana tudi kot »čustvena okuženost« (emotional contagion), na primer težnja k avtomatičnemu oponašanju mimike in izrazov, vokalov, poz, premikov in seveda čustveno združevanje (Hatfield idr., 1994).

Iz raziskav je razvidno, da se med učitelji, asistenti in delavci v zavarovalniški družbi prenašajo negativna čustva in stres. Tudi pri zakoncih se je pokazalo, da se izgorelost in depresija lahko prenašata. Kaj pa pozitivna energija? Tako kot imajo stresne situacije v službi negativne vplive na kolege, se prenašajo pozitivni efekti in dobro vplivajo na počutje (Bakker, 2005). Še vedno pa niso znani vsi mehanizmi v procesu prenašanja pozitivnih in negativnih vplivov ali čustvenih okužb z ene osebe na drugo. Med pomembne uvrščajo zaznavanje in (nezavedni) prevzem obraznega izražanja (mimike) (Adelmann in Zajonc, 1989). Sogovorniki medsebojno vplivajo in se prilagajajo drug drugemu tudi z intonacijo in hitrostjo govora. Na čutenje sprejemnika vplivata višina tona in hitrost govorečega (Hatfield idr., 1994).

Na osnovi emocionalne teorije nalezljivosti torej lahko pričakujemo, da zanos učiteljev glasbe pozitivno vpliva na njihove študente. Kot smo opazili, med poučevanjem poteka med učiteljem in učenci več interaktivnih (verbalnih in neverbalnih) procesov. Razpoloženje učitelja torej

vpliva na veliko dejavnikov, ki so jim izpostavljeni učenci med uro; tako procesi čustvenega posnemanja lahko delujejo. Zanos učitelja ne vključuje samo delovnega užitka, ki lahko vpliva na učence, pač pa vsebuje tudi delovno motivacijo in absorpcijo. Vsi omenjeni dejavniki lahko določajo kakovost pouka in neposredno uživanje učencev (Bakker, 2005).

V življenju si moramo postavljati izzive, ki so enakovredni našim sposobnostim. Csikszentmihalyi (2002) je trdil, da se moramo naučiti kontrolirati svojo pozornost, če želimo doseči kakovost svojega življenja in jo nadgrajevati. Po njegovem mnenju je to tudi najbližje doživljanju sreče.

Viri

- Adelmann, Pamela K.; Zajonc, R. B. (1989): Facial efferece and the experience of emotion. *Annual Review of Psychology*, 40, str. 249–280.
- Bakker, Arnold B. (2005): Flow among music teachers and their students: The crossover of peak experiences. *Journal of Vacation Behavior*, 66, str. 26–44.
- Campos, J.; Sternberg, C. (1981): Perception, appraisal, and emotion: The onset of social referencing. V M. Lamb; L. Sherrod (ur.): *Infant social cognition: Empirical and theoretical considerations* (str. 273–314). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1988): The Systems Model of Creativity. *The collected works of Mihaly Csikszentmihalyi*. Claremont Graduate University.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1990): Flow: The Psychology of Optimal Experience. *Journal of Leisure Research*, 24(1), str. 93–94.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1997): *Finding flow*. Pridobljeno 10. 4. 2017 s spletne strani: <https://www.psychologytoday.com/articles/199707/finding-flow>.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (2002): *Flow: The classic work on how to achieve happiness*. London: The Random House Group.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (2012): Flow. V 19 *Wikipedia articles*. Pridobljeno 7. 11. 2016 s spletne strani: http://www.mar-kfoster.net/struc/Mihaly_Csikszentmihalyi-wiki.pdf.
- Custodero, Lori A. (2002): Seeking Challenge, Finding Skill: Flow Experience and Music Education. *Arts Education Policy Review*, 103, št. 3, str. 3–9.
- Field, Tiffany M.; Woodson, Robert; Cohen, Debra idr. (1983): Discrimination and imitation of facial expressions by term and preterm neonates. *Infant Behavior and Development*, zvezek 6, št. 4, str. 485–489.
- Frodi, Ann M.; Lamb, Michael E.; Leavitt, Lewis A. idr. (1978): Fathers' and mothers' responses to infant smiles and cries. *Infant Behavior and Development*, zvezek 1, str. 187–198.
- Hatfield, Elaine; Cacioppo, John L.; Rapson, Richard L. (1993): Emotional cotagion. *Current directions in Psychological sciences* 2, str. 96–99.
- Klausmeier, Friedrich (1978): *Die Lust sich musikalisch aus zu drücken (The passion to express oneself with music)*. Hamburg: Rowohlt Verlag.
- Palmer, Marian (1989): Music therapy in gerontology: A review and a projection. *Music Therapy Perspectives*, 6, str. 52–56.
- Rutar, Marjeta (2017): *Razlike v doživljanju zanosa med študenti glasbene pedagogike in učitelji pouka glasbe*. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Akademija za glasbo, Oddelek za glasbeno pedagogiko.
- Sherhoff, David J.; Vandell, Deborah Lowe (2007): Engagement in after-school program activities: Quality of experience from the perspective of participants. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, str. 891–903.

Dobra edukacija je odvisna od kreposti, odnosov ter človečnosti

■ **Bojan Žalec**, red. prof. dr., filozof, je predstojnik *Inštituta za filozofijo in etiko na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani*, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* (sedež v Salzburgu), avtor 190 znanstvenih publikacij, od tega devetih samostojnih znanstvenih knjig.

■ **Iz uvoda v knjigo *Personalistična filozofija edukacije: odnosi in etika v vzgoji in izobraževanju* (2023).**

Personalizem je filozofsko razumevanje, ki v središče postavlja osebo in človečnost. Odnosni personalisti poudarjamo pomen odnosov kot ključa do dobrega življenja posameznika in zdrave družbe. Odnosi ne vključujejo samo pravilnega odnosa do drugih oseb, ampak tudi do narave, do neživih bitij, do presežnega, do Boga in sebe. Še posebno je pomembna doživljajska solidarnost, udeležенost na doživljanju drugega, ki se dogaja preko empatije, vživljenosti v doživljanje drugega. Resnični in poln dialog močno presega zgolj besedno komunikacijo. Zagovarjam solidarni personalizem.

Rdeča nit celotne knjige je, da dobra in uspešna edukacija ni možna brez ustreznih odnosov, katerih srce je dialog. Resničen dialog ni mogoč brez afektov in čustev. Lahko jih nadzorujemo, ne moremo pa jih izključiti iz resničnega dialoga. Učitelj ali vzgojitelj, ki ne prodre do čustev in afektov mladih, ne more biti uspešen. Nezavzet in nečustven učitelj pri domovinski vzgoji je leseno železo. Komunikacija, dialog in čustvene vezi so nepogrešljive sestavine dobre edukacije in hkrati odnosi. Tudi zaupanje, ki je naslednja pomembna tema te knjige, je odnos in odgovornost.

Da bi vrednote lahko uresničevali v konkretnem življenju in odnosih, moramo biti tega zmožni. Za to potrebujemo kreposti. Kreposti so človekove zmožnosti za dobro. So relativno trajne, vendar nam niso dane kar same od sebe, ampak si jih moramo pridobiti. Zato je vsaka dobra vzgoja

vzgoja za kreposti, njen glavni smoter in rezultat je oblikovanje krepostnega človeka. Kot še predobro vemo, življenje ni cvetoče polje, zato potrebujemo opremo, da smo mu kos. Taka oprema so kreposti. Samo krepostni ljudje lahko zares skrbijo zase in za druge in so sposobni gojiti primerne odnose. Tudi dialog je krepost, zato nam ni dan kar sam od sebe, ampak se ga moramo naučiti.

Tudi kritično mišljenje, s katerim se ukvarjam v knjigi, je krepost. Kritičen mislec je oseba, ki jo gibljejo dobri razlogi. Za kritičnega misleca ne zadoščajo zgolj umske sposobnosti, ampak je zanj potrebna vrsta kreposti in značajska oblikovanost, ki na njih temelji.

Kreposti so razmeroma trajne, toda pridobljene zmožnosti človeka. To pomeni, da se moramo tako kritičnega mišljenja kot dialoga naučiti. Naučimo pa se jih lahko samo od kritičnih mislecev in dialoških oseb. Krepostne osebe so potreben pogoj in hkrati cilj dobre edukacije. Dobra edukacija lahko izvajajo samo krepostne osebe in samo tista edukacija je zares uspešna, ki oblikuje krepostne osebe. Samo krepostne osebe so sposobne graditi skupnosti in družbo primernih odnosov. Zato so krepostne osebe po eni strani potreben pogoj za dobro in uspešno edukacijo, po drugi strani pa tudi njen vrhovni smoter, cilj.

Merilo dobrega življenja so dobri odnosi. Naj imamo še takšno bogastvo, materialne dobrine, vire, ugledne položaje v družbi in tako dalje, če naši odnosi niso dobri, naše življenje ni dobro. Cilj etike in cilj

edukacije je doseganje dobrega življenja. Za dobro življenje so potrebne vrline in odnosi. Obojega se moramo naučiti in za oboje je treba človeka vzgojiti. Edukacija je nepogrešljiva pot dejanskega doseganja ciljev etike. Zato je edukacija tako pomembna; brez nje ni kreposti, ni odnosov, ni človečnosti.

Za človeka gre, je zapisal Anton Trstenjak. To velja v sodobni tehnološki dobi bolj kot kdajkoli. Gre za ohranitev tako človeka kot človečnosti, za moralno inteligentnost v edukaciji. »Doživeta izkušnja svoje lastne absolutne vrednosti se ne more izražati drugače kakor po poti izpopolnjevalne rasti. /.../ Naloga vzgoje je izvabiti (educere) te tendence, ki same po sebi iščejo izhod, in jih usmerjati po primerni poti. Toda educere pomeni tudi izpopolnjevati, peljati do izvršitve tisto, kar še ni dovršeno. In to je lahko samo tisto, kar je slehernemu lastno.« (Milan Komar)

Foto: BS

Kontinuiteta izobraževanja odraslih za njegovo večjo učinkovitost

■ **Jana Mlačnik**, univ. dipl. andragoginja, mag. kadrovskega menedžmenta, deluje na področju izobraževanja odraslih. Svetuje delovnim organizacijam na področju razvoja zaposlenih, v zavodu *Cene Štupar – CILJ*, kjer je zaposlena, je sodelovala pri pripravi orodja za ugotavljanje motivacije, vprašalnika za merjenje klime, situacijskega vprašalnika za ugotavljanje izraženosti komunikacijskih veščin ter merjenje kompetenc po metodi 360.

Ljudje se učimo celo življenje; ko zaključimo s sistemom formalnega izobraževanja, se proces izobraževanja in učenja ne zaključi. Kot odrasle osebe se vračamo v ta proces, da nadgrajujemo svoje znanje. Znanje, ki ga v tem procesu pridobivamo, mora biti za odraslega uporabno v praksi, torej pri delu, v konkretnih življenjskih situacijah. Izobraževanje je torej proces, v katerega se odrasli kontinuirano vrača, da lahko preizkuša pridobljeno znanje v praksi. Kontinuiteta izobraževanja je ključ do njegove učinkovitosti.

Izobraževanje in učenje

Učenje je vseživljenjski proces organiziranega ali neorganiziranega, namenskega in naključnega pridobivanja znanja, izobraževanje pa ciljno naravnano, strukturirano in namenski proces, v katerem oseba, najpogosteje s pomočjo učenja, pridobiva znanje in si pozitivno spreminja osebnost (Rebolj, 2011).

Po Thomasu je učenje individualizirana dejavnost, zasebno početje in lahko neodvisno od institucij. Jelenc piše, da je učenje vsaka dejavnost, namerna ali nenamerna ali naključna, s katero posameznik z učenjem spreminja samega sebe (Petrovčič, 2007).

Izobraževanje je namensko učenje in ne more potekati brez učenja, medtem ko učenje lahko poteka brez izobraževanja (Kržan, 2010).

Thomas pravi, da je izobraževanje organizirano v institucijah, kjer imajo cilje, metode in ocenjevanje določeno in sankcionirano s strani javnosti. V nasprotju z učenjem

je izobraževanje stvar institucij in je organizirano (Petrovčič, 2007).

Zaposlena sem v Javnem zavodu *Cene Štupar – Centru za izobraževanje odraslih Ljubljana*, instituciji za izobraževanje odraslih, kjer se poklicno ukvarjam z organizacijo izobraževanj za odrasle, zato se moje izkušnje in ugotovitve nanašajo večinoma na izobraževanje odraslih. V prispevku se bom zato osredotočila na izobraževanje in uporabljala ta izraz, čeprav vključuje tudi učenje.

Kontinuiteta v izobraževanju odraslih

Sama beseda kontinuiteta pomeni nepretrganost, neprekinjenost, povezanost. Lahko govorimo o kontinuiteti dela ali pa izobraževanja (Slovar slovenskega knjižnega jezika, b. d.).

Kaj pa kontinuiteta pomeni na področju izobraževanja odraslih?

Na področju izobraževanja odraslih ugotavljam dva vidika kontinuiranosti. Prvi vi-

dik se osredotoča na dejstvo, da se z vzgojo in izobraževanjem otrok in mladostnikov v rednem šolskem sistemu izobraževanje in učenje ne zaključita. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje piše, da je osnovno načelo javnega interesa na področju izobraževanja odraslih vseživljenjskost izobraževanja in učenja za vse. Kaj to pomeni? *Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030* (ReNPIO22–30) govori, naj se vsem odraslim omogoči dostop do kakovostnih izobraževalnih in učnih možnosti, ki bodo omogočale polno uresničitev človeškega potenciala in povezovale osebne izkušnje s širšimi družbenimi, ekonomskimi, kulturnimi in okoljskimi dejavniki.

Vseživljenjskost učenja je integrativen koncept, ki zajema vso kontinuiteto, vso širino in vso globino učenja v življenju. Z vzgojo in izobraževanjem otrok se pot izobraževanja in učenja ne zaključi, ampak se človek izobražuje in uči celo življenje, tudi v odrasli dobi. Govorimo o izobraževanju odraslih (Jelenc, 2016).

Prvi vidik kontinuiranosti izobraževanja se torej nanaša na dejstvo, da se odrasli celo življenje vključujejo v različne organizirane oblike izobraževanja ali pa se učijo.

Obstaja pa še drugi vidik kontinuiranosti izobraževanja odraslih. Odrasli se izobražujejo na različne načine, po različnih poteh, s pomočjo različnih virov in z različnim namenom; z namenom osebnega razvoja ali potreb dela, za dvig stopnje izobrazbe ali popolnoma neformalno. Ko odrasli želi pridobiti ali nadgraditi želeno znanje, se velikokrat odloči za vključitev v organizirano izobraževanje. Pogosto se zgodi, da je ta vključitev le enkratna, torej

obišče eno delavnico, en seminar. Enkratna vključitev z vidika učinkovitosti znanja ni dovolj, potreben je proces, ki zajema nepretrgano 'vračanje' oziroma večkratno vključevanje odraslega v ta proces. Zahteva kontinuiteto.

Kontinuiteta in uporabnost znanja

Pojem kontinuiteta torej zajema časovno komponento. Če jo prenesemo na področje izobraževanja odraslih, to pomeni, da ima odrasli na razpolago daljše časovno obdobje, da postopoma pridobiva oziroma nadgrajuje želeno znanje. Zakaj ni dovolj enkratna vključitev v izobraževanje?

Po statistiki več kot 65 odstotkov zaposlenih pridobljenega znanja ne prenaša v prakso (Saks in Belcourt, 2006). Nekateri ocenjujejo, da je ta delež še višji, celo od 80 do 95 odstotkov pridobljenega znanja iz usposabljanj naj ne bi bilo prenesenega v prakso (Wieland Handy, 2008). Pri tem naletimo na nov pojem, to je uporabnost znanja. Če je izobraževanje kontinuirano, so ustvarjeni boljši pogoji za učinkovito pridobivanje oziroma nadgrajevanje znanja.

Ko se odrasla oseba vključi v izobraževanje in se uči, mora pridobljeno znanje obvezno preizkusiti v praksi, torej pri opravljanju delovnih nalog ali v vsakdanjem življenju, v odnosih, različnih življenjskih situacijah ali situacijah iz dela. Za lažje razumevanje bom navedla nekaj primerov. Če odrasli želi nadgraditi veščino asertivnega komuniciranja, mora usvojene strategije najprej preizkusiti v komunikaciji s sodelavci, z družinskimi člani, prijatelji. Ne zadošča, da strategije le pozna, ampak jih mora znati uporabljati. Če se uči vrtilne tabele, jih mora znati uporabiti pri opravljanju svojih delovnih nalog, da bo delo opravil hitreje, sicer znanje nima uporabne vrednosti in za odraslega ni smiselno. To se nam zdi na prvi pogled sicer logično, a v praksi ni, kar dokazujejo tudi zgoraj navedene raziskave. Čeprav odrasli hodijo na izobraževanja, je prenos znanja, ki ga pridobijo na izobraževanju, v prakso izredno majhen. Razlog je v tem, da izobraževanja ne predvidevajo kontinuitete oziroma niso organizirana na način, ki bi že med samim potekom vključeval prenos znanja v prakso oziroma preizkušanje njegove uporabne vrednosti.

Foto: Peter Prebil

Če je izobraževanje organizirano kontinuirano, pomeni, da se že med samim procesom izobraževanja odrasli z napotki predavatelja oziroma mentorja vrne v proces dela oziroma v realne življenjske situacije, kjer lahko preveri, uporabi znanje. Izkušnje kažejo, da se že pri prvi uporabi sreča z nepričakovanimi izzivi, ovirami, ki jih ni predvideval. Zato se pri tako visokem deležu zaposlenih zgodi, da znanja enostavno ne uporabljajo, ampak delujejo na način, ki so ga bili vajeni pred vključitvijo v izobraževanje.

Izobraževanje, ki pa te ovire in izzive predvidi, omogoča, da se odrasli vrne v proces izobraževanja in ima možnost, da skupaj s predavateljem analizira, kako je potekalo preizkušanje znanja. Analizirata, kje je nastala težava, kakšen je bil izziv, s katerimi ovirami se je soočil, zakaj znanja ni znal uporabiti, kjer potrebuje še več podpore, utrjevanja. Odrasli gre potem ponovno v prakso in ponovno preizkuša znanje. To ponovi tolikokrat, dokler ni prenos znanja iz izobraževanja v prakso res optimalen, kar pomeni, da se je izboljšala učinkovitost njegovega dela ali segmenta vsakdanjega življenja. Kontinuiranost izobraževanja torej omogoča res uporabno znanje.

Znanje spreminja življenje

Izobraževanje odraslih ne sme biti samo sebi namen, ampak učinkovito za odraslega, ki se vanj vključi. Na njegovo učinkovitost zelo vpliva možnost kontinuitete izobraževanja, kar pomeni, da je izobraževanje proces, v katerega se redno vrača. V tem procesu ima čas preizkušati znanje v praksi, pri delu, v življenju in vedno znova analizirati uspešnost uporabe znanja. Šele ko je znanje v praksi uporabno, lahko rečemo, da je izobraževanje za odraslega učinkovito.

Literatura in viri

- Jelenc, Zoran (2016): *Vseživljenjskost učenja in izobraževanja odraslih*. Nova Gorica: Educa.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (b.d.). Pridobljeno 16. 2. 2025 s spletne strani: <https://fran.si/iskanje?Query=kontinuiteta>.
- Kržan, Vesna (2010): *Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje na primeru programa Evropske prostovoljne službe*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Petrovčič, Tanja (2007): *Potrebe vzgojiteljev in njihovih pomočnikov po nadaljnjem izobraževanju in izpopolnjevanju*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Rebolj, Vanda (2011): *Slovar družboslovne informatike*. Kamnik: Amebis.
- Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (ReNP1022–30). *Uradni list RS*, št. 49/22 (8. 4. 2022).
- Saks, Alan; Belcourt, Monica (2006): *An Investigation of Training Activities and Transfer of Training in Organizations*. *Human Resource Management* 45 (4), str. 629–648.
- Wieland Handy, Lisa A. (2008): *The Importance of the Work Environment Variables on the Transfer of Training*. Doktorska disertacija. University of North Carolina, Chapel Hill, nc.

Fit pedagogika

Razvoj celostnega pristopa k vzgoji in izobraževanju

■ **Stanka Vogrinc**, prof. razrednega pouka, je učiteljica četrtega razreda na *Osnovni šoli Videm*.

Fit pedagogika je sodoben pristop k vzgoji in izobraževanju, ki združuje telesno aktivnost, duševno zdravje in akademske cilje v celostno obliko poučevanja. Celostno izobraževanje je pristop, ki je celovit, celosten in zajema vse vidike. Gre za pristop, ki vključuje vse dimenzije posameznikovega razvoja. Ta koncept izhaja iz prepričanja, da telesno in duševno zdravje otrok neposredno vplivata na njihove učne sposobnosti, ustvarjalnost ter socialne kompetence. V članku bom predstavila osnovna načela fit pedagogike, njeno uporabnost v sodobnih izobraževalnih sistemih ter njene učinke na učence in učitelje, s čimer nas je v letošnjem šolskem letu na naši šoli seznanila priznana strokovnjakinja Barbara Konda, univ. dipl. fiziologinja, in nas tudi navdušila za fit metode.

Naraščajoč stres in pomanjkanje gibanja med otroki sta dva izmed izzivov, s katerimi se soočata sodobna vzgoja in izobraževanje. Fit pedagogika ponuja rešitve za te izzive z integracijo gibanja v učni proces in spodbujanjem zdravih navad. Ta pristop temelji na raziskavah, ki kažejo, da je fizična aktivnost tesno povezana z izboljšano koncentracijo, spominom in akademskimi dosežki.

Temeljna načela fit pedagogike

Fit pedagogika pomeni, da je oseba v dobri psihofizični kondiciji, in temelji na štirih ključnih načelih.

Povezanost telesnega in duševnega zdravja

Telesna dejavnost spodbuja izločanje endorfinov, ki izboljšujejo razpoloženje in zmanjšujejo stres. Hkrati redno gibanje pozitivno vpliva na kognitivne funkcije, kot sta spomin in osredotočenost. Fit pedagogika poudarja, da je učenje učinkovitejše, kadar so učenci fizično aktivni in psihološko stabilni.

Individualizacija pristopa

Vsak otrok je edinstven, zato fit pedago-

gika zagovarja prilagodljivost v pristopih. To pomeni, da učitelji prilagajajo dejavnosti, naloge in metode glede na potrebe, sposobnosti in interese posameznega učenca.

Integracija gibanja v učni proces

Gibanje ni omejeno na športne ure, temveč se prepleta z drugimi predmetnimi področji. Na primer, matematiko lahko učimo preko igre na prostem, kjer otroci rešujejo

naloge med gibanjem, ali pa učenje tujega jezika popestrimo s plesnimi vajami.

Spodbujanje sodelovanja in timskega duha

Fit pedagogika spodbuja skupinske dejavnosti, ki krepijo socialne veščine, empatijo in sodelovanje med učenci. To prispeva k boljšim medosebnim odnosom in zmanjšuje konflikte v razredu.

Implementacija fit pedagogike v šolsko okolje

Organizacija šolskega prostora

Da bi fit pedagogika zaživel, moramo prilagoditi šolsko okolje. To vključuje ustvarjanje prostorov za gibanje, kot so notranje telovadnice, zunanja igrišča in sprostitveni kotički.

Vloga učitelja

Učitelji so ključni akterji pri izvajanju fit pedagogike. Biti morajo usposobljeni za uporabo inovativnih metod, ki združujejo gibanje in učne vsebine. Prav tako mo-

Foto: BS

Foto: Matej Hozjan

rajo učitelji spodbujati pozitivno vzdušje v razredu in biti vzor v zdravem življenjskem slogu.

Primeri dobrih praks

- Kratke, pet- do desetminutne gibalne aktivnosti v uvodnem delu ure ali med učnimi urami, ki pomagajo izboljšati koncentracijo.
- V uvodu ure pri matematiki učenci ponavljajo matematične izraze med sprehajanjem po učilnici. Učitelj zastavlja preprosta vprašanja (npr. Kako se imenujejo števila v računu množenja?), učenci drug drugemu povedo odgovor, učitelj vpraša enega izmed učencev, kaj mu je povedal sošolec. S tem se prepriča, da se učenci med seboj poslušajo.
- Obravnava besedila pri slovenščini: učenci berejo odlomek v berilu med sprehajanjem po učilnici in ne sedijo.
- Pisanje povzetkov v zvezek: učitelj po učilnici razporedi liste z napisanim povzetkom, učenci ga prepisujejo tako, da gredo do njega, preberejo, kaj piše na njem, gredo do zvezka in zapišejo, kaj so si zapomnili, nato se

vrnejo do lista in ponovijo postopek.

- Možganski vihar v gibanju: med razmišljanjem o idejah za projekt ali zgodbo učenci hodijo po učilnici ali plešejo, kar jim pomaga aktivirati obe možganski polovici.
- Raztezne vaje: po dolgem sedenju učenci izvajajo raztezne gibe, ki aktivirajo telo in sprostijo napetost.
- Celodnevne aktivnosti, ki združujejo gibanje, kreativnost in timsko delo.

Učinki fit pedagogike

Raziskave kažejo, da fit pedagogika pozitivno vpliva na učence:

- boljša koncentracija in spomin omogočata učinkovitejše učenje, izboljšujeta sposobnost pozornosti in osredotočenosti;
- več gibanja zmanjšuje tveganje za debelost in povečuje telesno vzdržljivost;
- povečana fizična aktivnost med poukom spodbuja zdravje, zmanjšuje stres, tesnobo in depresijo;
- aktivni pristopi motivirajo učenca, saj postane učenje bolj zabavno in dinamično.

Učitelji, ki uporabljajo fit pedagogiko, pogosto poročajo o:

- večji motivaciji in zadovoljstvu pri delu,
- boljši dinamiki in vzdušju v razredu,
- skupinske dejavnosti krepijo sodelovanje, empatijo in občutek pripadnosti;
- manjšem stresu pri soočanju z vedenjskimi izzivi.

Fit pedagogika krepi tudi povezanost med učenci, starši in učitelji. Skupne aktivnosti, kot so športni dnevi ali delavnice, ustvarjajo priložnosti za sodelovanje in medsebojno podporo.

Izzivi pri uvajanju fit pedagogike

Kljub številnim prednostim se šole srečujejo z izzivi pri uvajanju fit pedagogike, kot so:

- omejeni prostorski in finančni viri, ki lahko ovirajo izvedbo aktivnosti;
- potrebno je vlaganje v izobraževanje in strokovni razvoj pedagoških delavcev;
- nekateri učitelji in starši so lahko skeptični do novih pristopov.

Prihodnost fit pedagogike

Fit pedagogika ima potencial, da postane standarden del sodobnega izobraževanja. S podporo raziskav, tehnologije in mednarodnih izmenjav dobrih praks se lahko ta pristop še bolj razširi in prilagodi različnim kulturnim kontekstom.

Fit pedagogika predstavlja pomemben korak naprej v razumevanju in izboljševanju izobraževalnega procesa. Z združevanjem gibanja, duševnega zdravlja in učnih ciljev ustvarja okolje, kjer se otroci lahko razvijajo celostno. Njena implementacija zahteva sodelovanje vseh deležnikov v izobraževanju, vendar njeni učinki kažejo, da je trud vreden.

Fit pedagogika nas uči, da je zdrav duh v zdravem telesu ključ do uspešnega učenja in življenjskega zadovoljstva.

Več o tej temi

- *Fit pedagogika ... za prihodnost naših otrok* (b. d.). Ljubljana: Cankarjev dom, kulturni in kongresni center. Pridobljeno 15. 12. 2024 s spletne strani: <https://www.fitinternational-conference.si/index.php/sl/contact-2/fit-pedagogika>.
- *Fit učne metode fit pedagogike* (b. d.). Fit International. Pridobljeno 15. 12. 2024 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=Y7O8Pj7pCrg>.

Generativna umetna inteligenca in izobraževanje otrok

Lekcije iz dobe pametnih telefonov

■ **Octavian M. Machidon**, dr. znanosti iz elektrotehnike in telekomunikacij ter diplomirani teolog, je docent na Fakulteti za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani.

V prejšnji številki (Vzgoja 105) smo preučili tveganja, ki jih predstavljajo pametni telefoni in družbena omrežja, tehnologije, ki so bile sprva oboževane zaradi svojega potenciala. A na koncu so se izkazale kot vir resnih težav za duševno zdravje, zbranost ter socialni razvoj otrok in mladostnikov (Rausch in Haidt, 2024). Danes, ko se družbe po svetu končno začenjajo odzivati na te nenamerne posledice, smo že na pragu nove tehnološke revolucije: vzpona generativne umetne inteligence (UI).

Kaj je generativna umetna inteligenca?

V bistvu gre za sisteme umetne inteligence (UI), ki lahko ustvarjajo izvirne vsebine, na primer besedila, slike, zvoke ali računalniško kodo. Za razliko od starejših oblik UI današnja generativna orodja, kot so ChatGPT, DALL-E in Copilot, že zmorejo posnemati človeku podobno ustvarjalnost in sklepanje. V izobraževanju jih uporabljajo za pisanje esejev, razlago zahtevnih pojmov, reševanje matematičnih nalog in celo za čustveno podporo skozi pogovore. Ta nova generacija UI ni zgolj pomoč pri nalogah – vse bolj postaja nadomestilo za razmišljanje.

Tako kot pri začetnem navdušenju nad pametnimi telefoni tudi danes mnogi obožujejo generativno UI kot prelomno tehnologijo, še posebej na področju izobraževanja (Shaping the Future of Learning, 2024). Podporniki trdijo, da bo preoblikovala učenje z individualiziranim tutorstvom in prilagajanjem različnim učnim slogom. Učiteljem naj bi olajšala delo z avtomatizacijo administrativnih nalog, kar bi jim omogočilo več časa za delo z učenci. Učenci pa bi lahko z njeno pomočjo izvajali zahtevnejše projekte, pri čemer bi

jim UI nudila podporo pri raziskovanju in pisanju. Včasih se omenja tudi kot rešitev za neenakosti v izobraževanju, saj lahko ponudi dostopna in razširljiva učna orodja tudi manj privilegiranim skupinam.

A tovrstni optimizem zveni nevarno znano. Podobne obljube smo slišali ob prihodu pametnih telefonov in družbenih omrežij, ki naj bi omogočili boljšo povezanost in več priložnosti, a so se kasneje izkazali za vir številnih težav. Te tehnologije, ki naj bi bogatile izobraževanje, so dejansko spodkopale zbranost, okrepile tesnobo in primerjanje ter spodrinile pristne medčloveške odnose. Če se iz teh napak ne bomo ničesar naučili, se utegnemo znova znajti pred krizo – tokrat ne le pozornosti ali čustev, temveč miselnosti in samostojnosti.

V tem članku bomo kritično pogledali, kaj generativna UI pomeni za izobraževanje in razvoj otrok. Raziskali bomo, kako zanašanje na orodja, kot je ChatGPT, lahko načne sposobnosti globokega razmišljanja in reševanja problemov, kako lahko prenos intelektualnega navora na stroje oslabi razvoj presoje in ustvarjalnosti ter kako nas preprosti in hitri odgovori lahko odvrčajo od vztrajnosti, potrpežljivosti in zadovoljstva, ki ga prinaša učenje skozi napor.

Najpomembnejše vprašanje pa je, kaj lahko zdaj storimo drugače. Kako lahko izkoristimo potencial umetne inteligence za podporo človeškemu učenju, ne da bi pri tem izgubili tisto, kar učenje sploh dela smiselno?

Kaj je drugače pri generativni umetni inteligenci?

Na prvi pogled se generativna UI zdi le še eno digitalno orodje, nadaljevanje tehnologij, ki jih že poznamo iz obdobja pametnih telefonov in interneta. Toda v resnici gre za globljo spremembo. Medtem ko so pametni telefoni predvsem posredovali, kako dostopamo do informacij ali komuniciramo z drugimi, generativna UI vse bolj posega v to, kako razmišljamo, se učimo in ustvarjamo. Ta premik ni zgolj tehnične narave, temveč odpira nova vprašanja o mišljenju, razvoju in prihodnosti izobraževanja.

Otroci, ki odraščajo z generativno UI, tvegajo, da bodo postali odvisni od sistemov, ki namesto njih opravljajo intelektualno delo. Le z nekaj vprašanji ali navodili lahko danes učenec ustvari celoten esej, povzame besedilo, reši matematično nalogo ali celo ustvari besedilo v svojem slogu. Čeprav se to morda zdi koristno s stališča produktivnosti, spodkopava sam proces učenja. Namesto da bi se učenci ukvarjali z zahtevnimi vprašanji, oblikovali lastne misli ali se učili skozi poskuse in napake, se lahko navadijo, da namesto njih razmišlja stroj.

Ta pojav se pogosto označuje kot kognitivno razbremenjevanje, to je prenos miselnih nalog iz človeških možganov na zunanje sisteme. Čeprav je takšno razbremenjevanje delno naravno in celo koristno (že stoletja uporabljamo papir, zemljevide ali kalkulatorje), sta pri generativni UI zaskrbljujoča

obseg in lahkotnost, s katerima to omogoča. Orodja UI so tako hitra, sposobna in prepričljivo tekoča, da hitro postane mamljivo popolnoma zaobiti napor, ki ga zahteva učenje. Sčasoma to zmanjša sposobnost učencev za metakognicijo, za razmislek o lastnem mišljenju, vrednotenje razumevanja in prilagajanje učnih strategij.

Pomemben pa je tudi vpliv na ustvarjalnost in odločanje. Tako kot se zaradi pretirane rabe GPS lahko razvadimo in pozabimo, kako se samostojno orientirati v prostoru, nenehna uporaba umetne inteligence za iskanje idej, pisanje ali reševanje nalog lahko vodi v intelektualno razsposobljenost (Machidon, 2025). Učenci lahko izgubijo zaupanje v lastno presojo, se prehitro zanašajo na predloge UI in postanejo pasivni sprejemniki znanja, namesto da bi ga dejavno gradili. Kot je opozorila filozofinja Shannon Vallor, lahko ta pojav spominja na moralno razsposobljenost, kjer posameznik izgubi priložnost za razvijanje značaja in presoje skozi lastna prizadevanja in odgovornost (Vallor, 2015).

Ob tem obstaja še psihološka razsežnost. Generativna UI ponuja takojšnje zadovoljstvo: rezultat dobimo v nekaj sekundah, gladko in prepričljivo oblikovan. A ravno ta hitrost spodkopava enega najdragocenejših vidikov učnega procesa: boj z zahtevnim vprašanjem. Pravo učenje pogosto vključuje frustracije, potrpežljivost in postopno razumevanje. Ko pa učenci lahko ta proces brez napore preskočijo, postajajo manj odporni, manj potrpežljivi in slabše pripravljeni na kompleksnost resničnega sveta.

Skratka, posebnost generativne UI ni zgolj v tem, kaj zmore, temveč v tem, kaj nadomešča. Če se uporablja brez smernic in kritičnega razmisleka, lahko prekinja prav tiste procese, ki jih želi izobraževanje razvijati: kritično mišljenje, ustvarjalnost, vztrajnost in refleksijo (Gerlich, 2025).

Kaj lahko tokrat storimo drugače?

Iz obdobja pametnih telefonov potegnemo eno ključno lekcijo: tehnološke spremembe niso nikoli nevtralne. Ko močna orodja vstopijo v življenja otrok in mladostnikov brez jasnih omejitev, usmerjanja ali širšega družbenega dogovora, so lahko dolgoročne posledice globoke, pogosto tudi ško-

dljive. Nepremišljena razširitev pametnih telefonov in družbenih omrežij je starše, učitelje in odločevalce ujela nepripravljenosti. Šele ko so se škodljivi učinki že pokazali, smo začeli iskati rešitve. Z generativno UI imamo zdaj drug nepogrešljiv del vsakdanjega življenja otrok. Na podlagi priporočil dr. Jonathana Haidta o uporabi pametnih telefonov (Haidt, 2024) tokrat lahko ukrepamo pravočasno. Da bi se izognili ponovitvi napak iz preteklosti, moramo ravnati preventivno. V duhu razprave o odgovorni rabi UI (Machidon, 2025) predlagam tri vodila za razmislek in oblikovanje prihodnjih norm:

Nadzorovan dostop do generativne UI pred srednjo šolo

Osnovnošolski otroci naj ne bi uporabljali orodij, kot je ChatGPT, brez nadzora odraslih. Tako kot jim ne dovolimo neomejenega dostopa do spleta, jim tudi ne bi smeli zaupati sistemov, ki lahko oblikujejo njihov način razmišljanja, še preden sploh razvijejo temeljne veščine kritičnega mišljenja. Digitalna pismenost je pomembna, a pismenost glede UI zahteva višjo stopnjo zrelosti.

Šole brez umetne inteligence do 14. leta

Šola naj bo prostor, kjer se razvijajo človeške sposobnosti. Čeprav lahko UI kasneje pomaga starejšim učencem pri kompleksnih nalogah, mlajši otroci največ pridobijo skozi resnične medosebne stike, praktično raziskovanje in človeško vodstvo. V zgodnjem obdobju izobraževanja naj bo poudarek na spominu, sklepanju, ustvarjalnosti in komunikaciji in ne na avtomatizaciji teh sposobnosti.

Spodbujanje intelektualnega napora in odgovornosti

Tako kot otroke spodbujamo, naj sami hodijo in berejo, jih moramo tudi v učenju usmerjati k samostojnemu razmišljanju. Naloge naj nagrajujejo izvirnost, globino in trud in ne le pravilnost odgovorov. Učitelji lahko ustvarijo okolja, kjer se o umetni inteligenci razpravlja kritično, ne pa da jo obravnavamo kot bližnjico ali orodje za izogibanje naporu.

To ne pomeni, da moramo tehnologijo zavracati. Ravno nasprotno, uporabiti jo moramo premišljeno in z vizijo, kar pa nam je v dobi pametnih telefonov večinoma spodletelo. Če bodo učitelji, starši in odločevalci zdaj sodelovali, lahko oblikujemo norme

Foto: Rebeka Hozjan

za uporabo UI, ki bodo podpirale otrokov dolgoročni razvoj in ga ne bodo ogrožale.

Odgovornost je naša

Znova stojimo na razpotju. Generativna umetna inteligenca prinaša velik potencial, vendar tudi resna tveganja, če jo sprejmemo nekritično, še posebej na področju izobraževanja. Iz dobe pametnih telefonov smo se naučili, da je veliko lažje pravočasno postaviti jasne meje kot pa kasneje popravljati škodo.

Zdaj je čas za razmislek, pogovor in skupno ukrepanje. Tako kot pri pametnih telefonih tudi tukaj starši ali učitelji težko postavljajo omejitve, če celotna družba pritiska v nasprotno smer. Potrebujemo šolsko politiko, nacionalne razprave in podporo skupnosti, da bo uvajanje UI potekalo postopno, premišljeno in s poudarkom na razvijanju (ne nadomeščanju) človeške inteligence.

Če bomo ravnali preudarno, lahko poskrbimo, da bo tehnologija okrepila in ne slabila tiste človeške sposobnosti, ki jih najbolj cenimo: radovednost, ustvarjalnost in samostojno razmišljanje. ◀

Viri

- Gerlich, Michael (2025): AI tools in society: impacts on cognitive offloading and the future of critical thinking. *Societies*, 15(1).
- Haidt, Jonathan (2024): *The anxious generation: How the great rewiring of childhood is causing an epidemic of mental illness*. Random House.
- Machidon, Octavian Mihai (2025): *Generative AI and childhood education: lessons from the smartphone generation*. AI & Society.
- Rausch, Zach; Haidt, Jonathan (2024): *The Evidence: The Anxious Generation and Adolescent Mental Health Trends*. The Anxious Generation. Pridobljeno 22. 4. 2025 s spletne strani: <https://anxiousgeneration.com/research/the-evidence>.
- Vallor, Shannon (2015): Moral deskilling and upskilling in a new machine age: reflections on the ambiguous future of character. *Philosophy & Technology*, 28, str. 107–124.
- Shaping the Future of Learning: *The Role of AI in Education 4.0*. (April 2024). Geneva: World Economic Forum. Insight Report. Pridobljeno 22. 4. 2025 s spletne strani: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Shaping_the_Future_of_Learning_2024.pdf.

Socialne veščine

■ **Tina Mežnar Kosec**, pomočnica vzgojiteljice predšolskih otrok v Vrtcu Antona Medveda Kamnik.

Že od rojstva naprej v primarni družini gradimo temelje, ki so osnovni gradniki uspešnega vključevanja otroka v širšo družbo. Ta proces vključevanja obsega postopno gradnjo socialnih zmožnosti in spretnosti, kar lahko razumemo kot razvijanje sposobnosti, da bomo lahko skladno vstopali v odnose in delovali z drugimi.

Razvijanje socialnih veščin

Upoštovati je treba, da se socialni razvoj spreminja in oblikuje s starostjo otroka. Razvija se postopoma, zato morajo biti naša pričakovanja prilagojena trenutni stopnji otrokovega razvoja. Ob tem pomembno vlogo igrajo tudi otrokove osebne značilnosti, po katerih se med seboj razlikujejo že najmlajši med njimi. Težave pogosto nastopijo, ko se temperament otroka in pričakovanja okolice ne ujemajo. V takšnih primerih se najhitreje potlači otrokova pristnost, njegova avtentičnost. Prav tako je treba za lažje razumevanje in uglasitev z otrokom poznati progresiven, postopen razvoj njegovih možganov. Seznaniti se moramo, kako, kaj in koliko v danem trenutku otrok sploh zmore sprejeti, da bomo s pravilnimi odzivi vzpostavili integracijo, ki je ključna za njegov celostni razvoj. Tako bomo otroku lahko omogočili izkušnje, ki bodo ustvarjale ugodne povezave v njegovih možganih. Podarili mu bomo dragoceno popotnico za življenje, saj bo zmozel nekoč resnično videti sebe kot »jaz sem v redu« in drugega kot »ti si v redu«. Takšno prepričanje je uvod v uspešno in prijetno sobivanje.

Igra in gibanje v procesu socialnega učenja

Da bi usvojil veščine, kot so sodelovanje, prilagajanje, spoštovanje dogovorov in pravil, reševanje sporov, delitev ... otrok potrebuje družbo vrstnikov, saj so mu ti v odnosu enakovredni, ker imajo enake ali podobne socialne zmožnosti. Igra otroka dela otroka, zato igralno zanemarjeni otroci, kot jih poimenuje dr. Milan Hosta, ne izživijo svoje igrivosti kot temeljne potrebe v otroštvu. Kasneje se ne morejo celostno osebno razviti.

Foto: Alenka Veber

Vztrajnost, borbenost, samozavest, rezilientnost (odpornost in prožnost pri premagovanju različnih ovir in stisk) ter asertivnost (ohranjanje lastnega stališča brez napada in podrejanja) so spretnosti, ki so za otroka bistvenega pomena, da bo pripravljen na izzive, ki jih kasneje od njega zahteva življenje v skupnosti. Če otrok vedno čaka na navodila odrasle osebe, ni samoiniciativen in ne prevzema odgovornosti v svojem svetu, tudi v času odraščanja ne bo znal uspešno krmariti med zahtevami družbe. Konflikti in nesoglasja, porazi in padci so neizogiben del življenja. Čeprav je tudi v igri neuspeh boleč in neugoden, pa le-ta še vedno ostaja v kontekstu igre in nosi izjemno avtopedagoško vrednost.

Gibanje, kamor spadajo tudi razne oblike športnih dejavnosti, je prav tako kot igra osnovna razvojna potreba vsakega otroka. Plazenje, lazenje, potiskanje, vlečenje, plezanje, brcanje, skakanje, kotaljenje, tek omogočajo, da lahko otrok začuti svoje telo. To ima pomembno vlogo pri razvo-

ju živčevja in možganov, pomaga pa tudi pri samoregulaciji, saj preko gibanja otrok lahko sprosti določene frustracije, ki so nakopičene v njem. Otroku se pri športnih dejavnostih nemalokrat srečuje z izzivi. Ko je izpostavljen določenim okoliščinam, ki od njega zahtevajo, da premosti namišljene meje svojega telesa in uma, usvaja eno od pomembnejših vrlin – pogum. Otroku, ki se kljub strahu sooči s temi omejitvami (npr. skok z višine), gradi samozaupanje in samozavest. Prav tako kot pri igri se uči upoštevanja pravil, vztrajnosti in zdrave tekmovalnosti. Ena od otroško najbolj spontanah iger je 'ravsanje'. Odveč je bojazen, da bomo spodbujali uničujočo agresivnost. Otroku omogočimo sproščanje napetosti, vzpostavljamo tesne vezi in postopno krepitev samokontrole. Zaključimo torej lahko, da je spontana, nevodena in prosta igra, ki vključuje gibalne elemente, ena najpomembnejših dejavnosti, kjer otrok svobodno vstopa v svet socialnih interakcij.

Čustvena inteligenca je pot

V današnjih časih se veliko piše in govori, kako zelo pomembno je čustveno opismenjevanje. Otrokovo delovanje v zunanjem svetu je pogosto odraz njegovega notranjega sveta. Sposobnost identificiranja, razumevanja in uravnavanja čustvenih odzivov pomeni, da lažje razumemo ne samo sebe, temveč tudi druge. Že pri mlajših predšolskih otrocih lahko začnemo s prepoznavanjem čustvenih stanj, v katerih trenutno so. V pomoč so nam lahko izrazi na obrazih, ki jih skupaj z otrokom ustrezno poimenujemo in tako odzrcalimo otrokovo notranje doživljanje.

»Vidim, da si jezen, vesel, žalosten, te je strah ... povej mi več o tem.«

S tem otroku pomagamo, da se seznani s svojimi čustvi in da o tistem, kar je za njimi, lahko spregovori. Poklonimo mu neprecenljivo izkušnjo, da je slišan, viden in za nas pomemben. Urjenje čustvene inteligence je proces, ki se bo lahko v polnosti razvil samo v okolju, kjer se bo otrok lahko sprostil in se počutil varnega.

Učimo ga sprejemanja in obvladovanja vseh čustev, prijetnih in neprijetnih. Pomembna spretnost, ki se razvija ob takšnih pogojih, je, da se otrok nauči, da lahko občuti vsa čustva, jih uravnava in ustrezno obvladuje. V pomoč so nam lahko tudi pravljičice, slikanice, glasba, igrice in sprostitvene tehnike (pravilno dihanje, masaža, vizualizacija). S tem mu omogočamo, da bo posledično razvil tudi empatijo. Če se naučimo prepoznavati svoja čustva, jih lažje razberemo tudi pri drugih.

Tudi frustracije, nesoglasja in nesreče so sestavni del medosebnih odnosov in življenja samega. Da bi otroke zaščitili pred posledicami le-teh, smo odrasli

velikokrat preveč zaščitniški. Vendar s tem otrokom ne delamo le medvedje usluge, temveč v njih počasi rušimo potenciale, ki bi jim pomagali, da se bodo nekoč umestili v življenje, sprejemali odgovornosti in bili samostojni. Naša naloga je, da jim omogočimo izkušnje, tudi neprijetne, in jih vodimo skozi proces regulacije, da bodo nekega dne to zmoгли tudi sami. Učinek 'zavijanja v

vato' se je izkazal za enega najbolj škodljivih vzgojno-socializacijskih ukrepov.

Postavljanje jasnih in spoštljivih meja je kompas

V odnosih med odraslimi in otroki smo za kakovost interakcije odgovorni samo odrasli. Ne zato, ker smo starejši, ampak zato, ker otrok še ne zmore prevzeti takšne odgovornosti. Odrasli moramo postavljati meje zaradi tega, ker otroci velikokrat sami še ne znajo opredeliti, kaj zares potrebujejo. Meje odraslega so meje posameznika in pomembno je, da jih izražamo z osebno govorico (jaz želim/ne želim, jaz nočem, jaz tako mislim, meni ni všeč ...). Kadar otroci ne poznajo meja svojih staršev, postanejo negotovi in svet postaja nevaren. Meje morajo biti jasno in odločno postavljene. Brez obljub in groženj, saj odvrtačajo od besed in občutkov, ki so prisotni tukaj in zdaj. Izredno pomembno pa je, da ob tem ne teptamo otrokove integritete, ker s poniževanjem izgubi samospoštovanje, zaupanje in se čustveno oddalji od nas. Če kot starši nenehno dopuščamo otroku, da prestopa naše meje, nas starševstvo izčrpa, otrok pa se posledično lahko počuti krivega za našo utrujenost in slabo voljo. Če pa v razmerju z otrokom upoštevamo tudi svoje potrebe, meje in čustvene odzive, otroku nudimo tisto, kar je najpomembnejše – starševsko vodstvo. Učimo ga sobivati z ljudmi, potrpežljivosti, izražanja lastnih meja in želja, razvijati empatijo, samospoštovanje in spoštovanje drugega.

Ko postanemo starši, nismo vsi takoj dovolj zreli, da bi se vedno pravilno odločali. Otroci s tem lahko živijo nekaj časa, če ob tem čutijo, da smo se pripravljeno učiti skupaj z njimi, smo iskreni v

tem, da nismo popolni in da tudi mi delamo napake. Če pa na to nismo pripravljeni in smo ujeti v trden kalup svojih prepričanj, nas kljub temu ne ljubijo manj. Manj ljubijo sebe.

Vendar pa se je ob tem treba zavedati, da imajo tudi otroci svoje meje. Kadar odrasli te meje spoštujemo, se otrok preko zgleda uči spoštovati meje drugih. Vsak dan to-

rej stojimo pred izbiro. Si želimo ljubiti in spoštovati svojega otroka ali le želimo dobiti potrditev, da nas on ljubi in spoštuje?

Okolje ustvarja človeka in obratno

Veliko je dejavnikov, ki so med seboj tesno prepleteni; prav vsak izmed njih nosi pomembno funkcijo, ki prispeva k razvoju posameznika. Že vsakodnevna dejanja, ki omogočajo pristen stik v medosebnih odnosih, kot so prijazen pozdrav, iskren nasmeš, stisk roke, očesni stik, upoštevanje želja in potreb drugega, poslušanje, osnove bontona in spoštljiva komunikacija, spoštovanje različnih pogledov na svet ter smisel za humor, nam omogočajo, da lahko učinkovito pletemo skupne vezi.

Veliko socialnih večšin se otroci naučijo spontano, vendar pa so nekatere med njimi večplastne in zapletene. V takšnih primerih potrebujejo podporo in spodbudo nas, odraslih. Tu pa nastopi čas, ko se je treba iskreno zazreti tudi vase. Pravo učenje je zgled in so izkušnje. Otrokom smo vzor prav odrasli. Otroci nas večino časa opazujejo; naše delovanje in odzivanje, naj bo dobro ali slabo, brez selekcije vpijajo v svoje nezavedno. Hkrati pa nam nastavlja-jo ogledalo. In če je v nas dovolj poguma, lahko marsikdaj v njem vzremo svojo pravo podobo. Ob tem se moramo zavedati odgovornosti, da otroke vodimo tako, da naš vpliv ne bo škodljiv in destruktiven, temveč pozitiven in konstruktiven. Tudi pri sebi lahko še vedno spremenimo zakoreninjene vzorce, saj je socialno učenje pravzaprav vseživljenjsko učenje.

Če povzamemo bistvo napisanega, ugotovimo, da moramo za uspešen razvoj socialnih zmožnosti in spretnosti otroku:

- omogočiti veliko naravnega, spontane- ga gibanja in igre,
- postopno razvijati in krepiti čustveno inteligenco,
- postavljati jasne, spoštljive in dosledne meje,
- omogočiti bivanje v primernem in ustreznem okolju. ◀

Več o tej temi

- Juul, Jesper (2008): *Kompetentni otrok*. Radovljica: Didakta.
- Juul, Jesper (2013): *Reci ne brez slabe vesti*. Radovljica: Didakta.
- Payne Bryson, Tina; Siegel, Daniel J. (2018): *Celostni razvoj otroških možganov*. Domžale: Družinski in terapevtski center Pogled.
- Sunderland, Margot (2017): *Znanost o vzgoji: o ljubezni, vzgoji in igri z vašim otrokom*. Radovljica: Didakta.

Igra otroka dela otroka, zato igravno zanemarjeni otroci, kot jih poimenuje dr. Milan Hosta, ne izživijo svoje igrivosti kot temeljne potrebe v otroštvu.

Upanje v umetnosti

Neznani avtor: Marija Zavetnica s plaščem, oltarni relief v baziliki na Ptujski Gori, prvo desetletje 15. stoletja

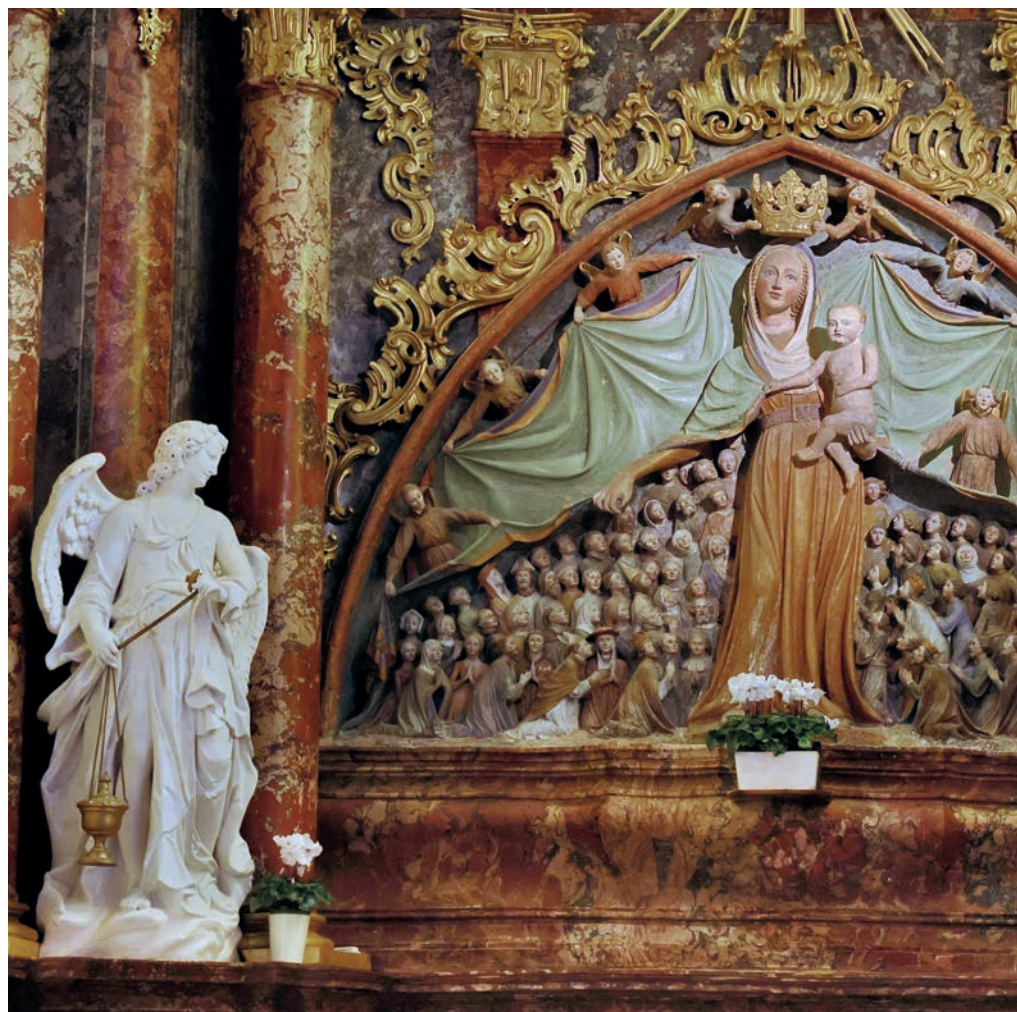
■ **Akad. Milček Komelj**, dr. znanosti, likovni kritik in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Je redni član umetniških razredov *Slovenske akademije znanosti in umetnosti* in redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu ter častni občan Novega mesta. Deset let je bil predsednik *Slovenske matice*. Njegova bibliografija ima več kot 2200 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Ker je zdaj že blagopokojni papež Frančišek jubilejno sveto leto 2025 oznanil za leto upanja, je *Galerija Staneta Kregarja v Zavodu sv. Stanislava* na pobudo Ksenje Hočevar in Bernarde Stenovec povabila vrsto umetnikov, da na novo naslikajo ali izberejo svojo podobo upanja. Del teh podob je bil na ogled na potujoči skupinski razstavi *Odsevi upanja* v prostori novogoriške konkatedrale, in sicer v času vseslovenskega študijskega srečanja katoliških pedagogov o večnih prijemih v vzgoji, ki v marsičem koreninijo še v antiki. V spremnem razstavnem katalogu, kjer so vsa dela reproducirana, pa so skušali avtorji svoj upodobljeni odnos do upanja pojasniti tudi z zapisano besedo. Iz njihovih del in zapisov so razvidni upanje, ki ga vzbuja sinjina narave, družinsko življenje z otrokom ali vračanje lastovk, pa upanje na lepše življenje v Deželi upanja, kjer ne divja vojna, ali upanje, ki ga oznanjajo glasba angelov, žareča obla sonca ali sončni žarek, ki oživilja zimsko pokrajino in nagovarja samotnega človeka, naj se ozre v nebo. Upanje so tem ustvarjalcem lahko vzbudili tudi taki naravni pojavi, kakršen je na primer zelena pregrada iz presvetljenih cipres, prostrano nebo nad jezerskim obzorjem ali vedri dotik sončnega poletja, torej prizori, notranje sorodni pojavom, kakršni se nam prikazujejo kot »mimobežne slike / javorov in brez / in večnosti« in kot »tihe barve, / skoraj žarenje tišine, / ki nam odvzema besede / in vrača življenje: / pokrajine samote / in upanja / onstran upanja«, ali pa so videti kot »zlati obrazi / nekega drugega časa, / obrazi upanja, /

ki živi brez besed«, kot nam v *Mističnem pejsazu* na začetku razstavnega kataloga subtilno šepeta pesnik Brane Senegačnik. Upanje sta avtorjem lahko obudila tudi portretni spomin na svetniškega »papeža upanja« Janeza Pavla II. ali na tih in prazen Kristusov velikonočni grob. V najbolj abstraktnih slikah, porojenih iz brstečih

gest in slutenjskih prelivov, nam upanje sugerirajo zlasti optimistična barvitost, vitalna razigranost in predvsem svetloba, ki se preliva po platnih ne le kot zaščitni znak življenja, marveč kot neotipljiva, a živo sijoča emanacija večne luči, ki jo iz svojih upanj izžarevata hrepenenje srca in sijoča belina, oznanjajoča Kristusovo vstajenje.

Večina takih in podobnih del zveni v duhu modernega slikarstva, kakršno je dominiralo že v 20. stoletju, le bolj izjemoma pa se je med slikami pojavila

tudi kakšna bolj alegorična zasnova, ki nadaljuje izročilo poprejšnjih stoletij in findesièclovskega simbolizma. Ne glede na to, koliko ob vsem veselem upanju slike izpričujejo tudi religiozno zaupanje v večno življenje, so tako zamišljena dela v osnovi izrazito poduhovljena; ta razsežnost pa naj bi v idealnih uresničitvah pripadala tako sakralni kot posvetni umetnosti, ki se ne glede na svoj namen med seboj nikakor ne izključujeta.

Stroga delitev likovne umetnosti na sakralno in posvetno se je zdela prisiljena že Francetu Steletu, prvemu intenzivnemu raziskovalcu slovenske likovne umetnosti, kot je v spisu *O veri in umetnosti* nakazal leta 1913 na četrtem katoliškem shodu v Ljubljani, saj ga je v razlaganju ustvarjalnosti bolj kot sistematika pritegovala njena bolj konkretna in duhovna opredelitev. Že takrat je spoznaval, da je umetnost »širša kakor katerakoli teorija«.

Širša kot katerikoli motiv je lahko tudi njegova vsebina; še posebej pa to velja, kadar govorimo o umetnosti in upanju. Ob pogledu na umetniška dela nam je danes še toliko bolj razvidno, da je lahko sveto ali božje zajeto tudi v posvetnem in da so žal lahko nabožni motivi upodobljeni tudi brez spiritualnega nadiha, saj je njihova prepričljivost odvisna od notranje podobe in trenutne umetniške moči ustvarjalcev, ki je sama po sebi božji dar, v katerega rojeni ustvarjalci samodejno ali tudi dvomeče zaupajo. Ti so dogajanja in pojme nekdanj predvsem upodabljali, v abstraktni umetnosti, porojeni v 20. stoletju, pa navzven razvidni motivi (svetopisemski, figuralni, pokrajinski ali alegorično skonstruirani) največkrat niti več ne obstajajo ali pa so nakazani le aluzivno in se izražena vsebina razkriva iz sožitja oziroma ubranosti samih likovnih (ali besednih in zvočnih) sredstev, ki jih napajajo čustva in idejni vzgibi.

Pravemu smislu take ustvarjalnosti pa se lahko približamo le intuitivno, z dojemljivostjo, ki predpostavlja razvit smisel za umetniško izražanje in duhovno občutljivost. Zato lahko samo na tak način dojamemo tudi vanje vsajeno upanje. Izraz upanja pa je sama po sebi že vsa človeška ustvarjalnost, podobno kot je znanilec upanja sleherno človeško rojstvo in celo vsako novo jutro, ki ga doživimo in lahko proslavimo tudi z umetnostjo. Z ustvarjalnostjo umetniki potrjujejo avtentičnost svojega bivanja in s svojim upanjem v umetninah na novo ustvarjajo svet, oblikovan po vzgibih njihove notranje podobe. Z umetniškimi stvaritvami izoblikujejo telesnim čutilom dostopne pojave, ki v najprepričljivejših delih vsebujejo tudi presežno razsežnost, ki sega v večnost.

Le z duhovno in estetsko odprtostjo, in ne z zanašanjem na priučene teorije ali prevzete ideologije, na katere se pogosto opirajo manj inventivni in manj izvirni ali celo samooklicani ustvarjalci in razlagalci, lahko prisluhnemo tudi upanju, ki nam ga umetnost prinaša od nekdanj. Kot je očitno iz sodobnih del, ga danes že dolgo več ne upodabljajo kot ženo s sidrom, kot so jo v bolj ali manj oddaljeni preteklosti, ko so jo največkrat pove-

zovali z drugima osrednjima teološkima krepostma, vero in ljubeznijo, s katerima jo je na primer skupaj posadil v atiko kakega ljubljanskega oltarja kipar Francesco Robba. Personifikacijo vere, ki je sama po sebi slepa, so po tradiciji upodabljali s prevezanimi očmi, angleški slikar in kipar George Frederic Watts pa je v poznem 19. stoletju na svoji najznamenitejši simbolistični alegorični sliki *Upanje* nadel prevezo prek oči tudi svoji upodobitvi upanja. Ker je upanje v težavah življenja lahko tudi nadvse krhko, ga je naslikal kot sklonjeno mladenko, sedečo na zemeljski obli z liro v rokah, na kateri je kot zadnji up ostala samo še ena, zadnja struna. Ker so sodobniki v taki podobi še bolj kot upanje videli brezup, pa je na repliki slike naslikal kot zadnje upanje na nebu tudi eno samo, zadnjo zvezdo.

Bolj kot v posamične alegorične motive je upanje zajeto v podobe, ki oznanjajo Jezusovo rojstvo ali vstajenje. Kot posebej znamenite podobe upanja oziroma zaupanja izstopajo tudi podoba Marije, pod katere plašč se zatekajo ljudje vseh stanov, tudi cerkveni mogočniki in kralji, tako kot pri nas najizraziteje na romarski Ptujski Gori. Danes pa v umetnosti upanje največkrat razbiramo mnogo manj očitno razvidno, predvsem pa tudi mnogo bolj sublimirano, kot se nam razkriva skozi likovno sugestijo v podobe zajetega življenjskega zanosa: skozi izrazno in simbolno moč same barve, poteze, lika in svetlobe, ki izničuje neprodarno temo bodisi s sončnimi ali zvezdnimi prebliiski bodisi z odrešilnim, vsezajemajočim sijajem.

Vero in ljubezen lahko v življenju v rešnici ohranja in spodbuja samo upanje, pa četudi se pogosto poraja v strahu in je obdano s temnim brezupom, ki ga izzovejo življenjske tegobe, tako individualne kot tiste, ki pretijo človeštvu z vsakršnimi nezgodami in celo apokaliptičnimi pojavi, ki jih želi umetnost s svojo angažiranostjo tudi premagovati ali jih nekako zarotiti. Človeško bitje teži k harmoniji, ki jo v krščanstvu oznanja mir, kakršnega je ljudem izročal Kristus. K harmoniji teži celo toliko bolj, kolikor bolj ga mučijo protislovja, in zaradi takih bolečin in trpljenja je umetnost,

kadar izraža človekovo notranjost ali človeško zgodovino, pogosto tudi razbolena, krvava ali temačna, a njeno rojstvo vendarle že samo po sebi spodbuja upanje na rešitev. Taka je celotna krščanska umetnost, z upanjem pa je na novo napolnjeno tudi poznejše slovensko impresionistično slikarstvo, ki izpričuje, kako so naši umetniki med odkrivanjem lepote slovenske zemlje in občutij svoje duše tudi v veliki bedi lahko strastno zaupali ne le v odrešilni sijaj svoje ustvarjalnosti, marveč tudi v nov, pomladni razcvet celotne slovenske kulture, ki naj bi s svojimi sejalcami razkrivala naše ustvarjalne sposobnosti in duhovno bistvo.

Zaradi razkrivanja resničnosti, ki ni samo lepa, je v zgodovini izgineval tudi tradicionalen pojem lepote, s katero smo umetnost povezovali v preteklosti. Od kar smo začeli lepoto dojemati tudi v izrazno spačenih oblikah kot pojavih zunanje grdote, je njena krčevitost kot nosilka notranje lepote postajala predvsem etična kategorija, tako kot je obveljalo v ekspresionizmu. V tako poduhovljeno in prestrašeno lepoto preoblikovano grozo sveta pa bi bilo najbrž bolje imenovati ustvarjalno prepričljivost, kakršna lahko človeka pretrese, ne da bi ga pomirila. Ali pa ga vznemiri s svojo notranjo intenziteto, tako kot so ga grozo in sočutje vzbujajoče gotske ali ekspresionistične podobe Kristusovega trpljenja, v katere je projicirana tudi slehernikova bolečina; v podobe Matere Božje in svetnikov ter angelov, ki se gnetejo in lebdiyo na oltarjih, pa je vtisnjeno tudi slehernikovo brezmejno zaupanje v Božjo pomoč. Podobe upanja pa so vendar bolj ali manj usklajene, morda v skladu s prerokbo Dostojevskega, da bo lepota odrešila svet; lepota vseh preteklih dob in civilizacij nam svet povzdiguje in osmišlja in ga s tem odrešuje tudi dandanes. Umetnost je namreč edina človeška dejavnost, ki nas lahko neposredno in živo nagovarja tudi še iz daljne preteklosti in lahko edina nastaja iz upanja v svojo trajno veljavnost. Ker je upanje v človeka dobesedno ukrojeno, pa je tudi osrednja spodbuda njegovih teženj in dejanj, zato lahko predpostavljamo in še bolj občutimo, da se bo nekoč tudi izpolnilo.

Umetnikovo trajno življenje ostaja utelešeno in s tem živo le v njegovi umetnosti. Iz nje nam lahko govori ne glede na čas oziroma vsaj dotlej, dokler smo lahko za ustvarjalčevo izražanje oziroma za duhovno raven, ki jo njegova umetnost predpostavlja, še toliko dojemljivi, da lahko zaupamo v njen pomen. Zato lahko človek v skladu s svojo naravnostjo v umetnosti odkriva brezčasne vrednote preteklosti, lahko pa mu te vrednote z njihovimi upanji postajajo tudi tuje, saj se v današnjem času lahko identificira tudi le še s sodobnimi banalnostmi in obrobnostmi, ki jih v skladu z naraščajočo barbarizacijo in prodirajočim nihilizmom številni sodobniki tudi vse bolj štejejo za umetnost. To velja posebno za trenutni čas, ko velja za merilo umetnosti tudi pogosto le v tehnološke dosežke zakrito samorazглаšanje naraščajoče duhovne bede in lahko govorimo o krizi ne le kriterijev, marveč tudi vrednot, v kateri žal pogrešamo vsakršno trdnost.

Upanje, iz katerega izhaja avtentična umetnost, pa je gotovo bistveno globlje od upanja na priznanje ali 'uspeh', saj umetnik s svojo ustvarjalnostjo v bistvu upa na odrešitev, podobno antični katarzi, njegova ustvarjalnost pa je v bistvu izpoved. Zato sama ustvarjalnost pomeni tudi premagovanje nasprotij ter v zadnji instanci celo smrti in jo upravičeno dojemamo kot izrazito stvarniški pojav, ki razkriva bistvo človeka z vsemi njegovimi dilemami in širi obzorja duha, usmerjenega v človeške globine in zazrtega proti nebesnemu kozmosu, ki se razprostira okrog zemlje v neskončnost. Največji umetnik, ki presega vse omejitve, pa je v človeških predstavah in tudi v predstavah največjih umetnikov lahko samo Stvarnik. Tisti umetniki, ki so postali ali še postajajo nepogrešljiv del kulturne zgodovine, lahko le upajo, da je njihova ustvarjalnost sposobna izraziti večnost duha, in tako z ustvarjanjem sproti premagujejo smrt, s tem ko ustvarjajo novo, v resničnih, prepričljivih umetninah utelešeno življenje. To življenje je v bistvu izraz človeškega upanja, pa naj se nam razkriva skozi pomladno vstajenje narave, ki jo simbolizira svežina cvetja in zelenja na Groharjevi *Pomladi*, ali naj se razodeva

skozi harmonijo ali vzviharjen Jakopičev duhovni nemir ali v večnost zazrto Plečnikovo arhitekturo, v zadnji instanci pa se razodeva kot tisto neuničljivo upanje v večno življenje, ki je z vizijo vstajenja položeno v temelje krščanstva z vero v Boga, ki jo je narodni vzgojitelj Josip Jeraj v zaupanju v duhovni preporod v knjižici *Ob skrivnih virih* pred dobrimi sto leti imenoval »veselo upanje za našo dušo«.

To upanje največkrat prirašča iz življenjskega zagona instinktivno, a pogosto ne more niti mimo opozarjanja na neizprosno smrti, zato lahko v umetnosti melanholičnega 16. stoletja na okviru naslikanega ogledala, iz katerega gledata v upodobljenega umetnika Hansa Burgkmaira in njegovo ženo le njuni lobanji, v nemščini preberemo celo sporočilo: *O smrt, upanje sveta*; na nagrobnikih ne le tistega časa pa gledamo peščene ure in lobanje. Toda hkrati z ozaveščanjem o človeški minljivosti taka znamenja smrtnega prehoda v resnici napovedujejo in potrjujejo tudi človekovo pričakovanje onstranske večnosti, torej dokončno upanje, s katerim krščanska vera stoji in pade. Ta večnost se v nasprotju z gomazenjem življenja v ustvarjalnih vizualnih, pa tudi pesniških predstavah nakazuje kot poetičen mir z blagim fraangelicovskim rajanjem, ki je kot kontrastna podoba človeškega nemira najbrž samozadosten, ali kot rajska čistina in simbolična praznina, v kateri je dokončno zaokrožena bivanjska polnost. Zato ni čudno, da marsikdo ugotavlja, kako je v umetnosti lažje slikovito in bolj vznemirljivo upodobiti brezupni, a mnogoličnejši pekel kakor srečna nebesa, ki predpostavljajo izpolnitev vseh upov, izgon vseh demonov in konec vseh strahov, ki se izlije v večno luč. Kako je up že sam po sebi povezan tudi s strahom, pa nam najlepše sporoča France Prešeren z motom k svojim *Poezijam*, v katerem oznanja, da prazno srce brez upanja nikakor ne more biti srečno in da si zato želi nazaj strah in up.

Upanje nas dela žive in človeške, pa naj upamo na nesmrtnost, na neizrekljivo večnost, na izpolnitev najbolj intimno zaželene osebne zemeljske sreče ali le na svetlobo jutrišnjega dneva, ki ni nikomur zagotovljena milost. ◀

Tabor za nadarjene

Ko se srečajo nadarjeni, domišljija, tradicija in zabavno učenje

■ **Ana Senegačnik Kurnik**, prof. defektologije, spec. pedagoginja, je učiteljica za dodatno strokovno pomoč na Osnovni šoli Brezovica pri Ljubljani. Napisala je knjigo *Moje pasje življenje* ter priročnik *Kosmati pomočnik*. Pri delu uporablja pomoč psa.

Deset let zapored na Osnovni šoli Brezovica pri Ljubljani organiziramo tabor za nadarjene učence. To je edinstven način, kako mladim, radovednim in lačnim umom ponuditi še nekaj več, nekaj nadstandardnega.

Tabor za nadarjene

Prijavijo se lahko učenci, ki so bili identificirani kot nadarjeni na kateremkoli področju. Ker je naša šola ena izmed večjih v Sloveniji, so mesta za tabor takoj zasedena. Za učitelje in zunanje sodelujoče to pomeni veliko ustvarjalnih ur in priprav različnih ter zabavnih delavnic. Že tretje leto za tabor izberemo tudi tematsko podlago: V deželi pravljic, V deželi čarovnije in domišljije, Preživetje, ki je osrednja tema dvodnevne družbe, ni pa nujni sestavni del vseh delavnic. Učenci se zelo veselijo tudi spanja v Brezovi dvorani, ki se za kratek čas spremeni v prostor za kampiranje na blazinah in ponuja edinstveno doživetje spanja v spalni vreči.

V ospredju tabora so izkustveno učenje, doživljanje, ustvarjalnost, socialne interakcije, sproščenost, zabava, komunikacija, vztrajnost, razvijanje timskega sodelovanja, medsebojna pomoč in odkrivanje močnih področij ter širjenje obzorij.

Raznolikost delavnic

Organizatorji tabora vse zaposlene na šoli vsako leto povabijo k sodelovanju, saj si želijo nadarjenim (učencem) ponuditi čim več raznolikih dejavnosti. S tem zagotovijo, da vsakdo najde nekaj zase, odkrije nekaj novega ali pa razišče področje, ki mu je manj blizu. Ob tem so dobrodošli tudi zunanji sodelavci. Tako v pošteve pridejo plesne, dramske, glasbe-

ne, gibalne dejavnosti, učenje umirjanja in sproščanja, slikanja in barvanja, fotografiranja, ustvarjanja z odpadnim materialom, različne sobe pobega, kuhanje in pečenje, spoznavanje različnih držav in dežel preko aktivnega učenja in kvizov ter še in še. Materiale in pripomočke priskrbi šola ali mi in učenci, seznam potrebščin pa oddamo ob prijavi. Ob tem poskušamo biti čim bolj racionalni in ekološki, zato se na našem seznamu velikokrat znajde tudi odpisan inventar, embalaža, v gozdu nabrani naravni materiali itd. S tem učence z zgledom učimo trajnostnega razvoja, naravovarstva, ekologije in odnosa do dobrin.

Delavnica: Domišljijske pletenice

Z vami bom delila svojo izkušnjo sodelovanja na taboru za nadarjene. Idejo za peko sem dobila pri očetu Jožetu Senegačniku, ki se že več let uri v peki različnega kruha, tradicionalnih pletenic, štrukljev, poprtnikov, potic in še bi lahko naštevale. To je njegov hobi in z vso strastjo ga nesebično deli ter različne skupine ljudi uči peke. Njegovi izdelki na lokalnih in državnih tekmovanjih dobivajo najboljše ocene ter najvišja priznanja, saj so tako lepi kot tudi izredno okusni. Dogovorila sva se za sodelovanje in za izdelek izbrala pletenico. Testo sva strojno zamesila dve uri pred delavnico in ga pustila vzhajati ter počivati. Ob prihodu učencev sva jim ga razdelila, vsak je do-

Foto: arhiv Ane Senegačnik Kurnik

bil pet enako velikih kosov. Nato sva jim pokazala, kako ga zvaljati v daljši in enakomeren trak. Vsak je (z nekaj najine pomoči) naredil pet enakomernih in enako dolgih trakov, ki se jih je nato naučil prepletati v kito. Večina učencev je bila večša v spletnju kite s tremi trakovi in so bili navdušeni nad novim znanjem. Ko je bila pletenica narejena, so jo premazali še z mešanico jajca in mleka ter po želji okrasili z makom. Nekateri so bili tako spretni, da so izdelali kar dve pletenici in ju povezali v veliko srce. Za druge pa je bil postopek izdelave zamuden in sva jih

Foto: arhiv Ane Senegačnik Kurnik

naučila zavezati ptička, narediti žemljo, ježka in odtisniti kajzerico. Tako so tudi tisti, ki jim ni šlo najbolje od rok, naredili unikaten izdelek. Izdelke so položili na pladnje, pokrite s papirjem za peko, na katerega so se podpisali. Tako smo vedeli, čigav je izdelek. Vse skupaj smo 20 minut vzhajali v pečici ter nato še spekli. Prijeten vonj in domačnost sta se razlegala po celi šoli in najbolj radovedne

privabila na ogled raznovrstnih pekovskih dobrot. Navdušenje nad izdelki je bilo tako veliko, da jih učenci niso želeli pojesti. S ponosom so jih naslednji dan raje odnesli domov ter jih delili z družinskimi člani. Poleg slastnega in estetskega izdelka so učenci domov odnesli tudi košček prave slovenske tradicije, ki jo bodo nekateri v prihodnje z veseljem delili naprej.

Učenci radi ustvarjajo

Menim, da so takšne oblike dela z učenci dragocenost in privilegij, saj bogatijo vse udeležence, omogočijo razvijanje potenciala tako posameznika kot tudi skupine. Želim si, da s to tradicijo naše osnovne šole nadaljujemo še mnogo let in skupaj z učenci krepimo otroško zvedavost, domišljijo, ustvarjalnost in željo po znanju. ◀

Lidija Golc

Dišeči kruh upanja

Dišeči kruh upanja, dragocen kakor Kristina Brenkova, nikoli do konca odgriznjen in použit, večer v spominu, mislih in dejanjih, topel kakor babičina raskava roka in njen pogled. Pod bleščicami praznikov boža rane, teši vse vrste lakot; vedno je, zmeraj je tu.

Na pol mize babica unca lika, zato je ta polovica pogrnjena z dvema dekama in eno posvečeno rjuho. Druga polovica je dovolj velika za kvadratno leseno desko s kruhom. Ultrapas mize je rdeč, že malo opraskan. Točno vemo, kdo je katero prasko

zagrešil, kateri od otrok, ki sedimo okoli kruha, ga mljaskamo, a ne preveč, saj med likanjem vedno pójemo. Enoglasje se meša z večglasjem, začnemo z *Adijo, pa zdrava ostani*, pridemo do *Pastirica žgance kuha* ali celo do

Žabe svatbo so imele. Unca poje drugi glas. Kruh pod karirastim prtičem na naši polovici mize je še topel. Kdo bo skorjo? Dva pojesta najprej sredico, dva pojeva najprej skorjico.

Še danes ne vem, če je kateri od nas kako prasko napravil namenoma. Mislim, da ne. Praskanke naših življenj se tako malokrat pogledajo, pogovorijo, srečajo – kakšna so ta srečanja? Bomo še kdaj skupaj peli?

Foto: arhiv Ane Senegačnik Kurnik

Svetoletni misijonar o upanju, spravi in odpustkih

■ **Ksenija Fänrich**, mag. znanosti, učiteljica slovenščine na OŠ *Nazarje* in šolska koordinatorica Mreže Unesco pridruženih šol, kot učiteljica podpira vseživljenjsko učenje in v tem duhu tudi deluje.

Msgr. dr. Marjan Turnšek je kot svetoletni misijonar upanja nadškofije Maribor spregovoril o upanju, zakramentu sprave in odpustkih. Srečanje je bilo v četrtek, 30. januarja 2025, v veroučni učilnici župnišča Zreče.

Logotip svetega leta

Na začetku srečanja je dr. Turnšek po uvodni misli, da smo romarji upanja celo življenje, razložil logotip svetega leta in od kod izhaja ime jubilejno leto. V logotipu letošnjega sv. leta so stilizirani vera, upanje in ljubezen. »To so božje kreposti, ki so med seboj neločljivo povezane. Upanje izhaja iz Kristusovega srca, ki ga predstavlja rdeča podoba – kot vir vse milosti. Srce pomeni osebo, ki se daruje in je zato temelj našega upanja. Ostali smo mi, ki se oklenemo Kristusa in lahko to upanje prenašamo naprej.« Nadaljeval je, da si logotip lahko vsak predstavlja tudi po svoje, kajti umetnost nagovarja vsakega na svoj način.

V svetem letu naj bi se poglobila odpustčanje in sprava. »V tem letu si zadam konkreten cilj, kaj bom naredil kot romar upanja.« Sveto leto torej naj ne gre mimo brez osebnega programa na duhovnem področju.

Sveto leto

Pojasnil je, kaj je sv. leto. »Izhaja iz Stare zaveze, ko je bilo jubilejno leto vsakih 50 let. Ime jubilejno izhaja iz imena za kozji rog jubel, na katerega so zatrobili in oznanili začetek leta.« Ideja svetega leta je bila v Stari zavezi vezana na zemljo, ki jo je Bog dal Izraelcem. »Lastnik zemlje je Bog, mi pa smo samo upravitelji, ki jo dobimo v upravljanje.« Ker je bila zemlja božja last, je bilo treba z njo smotrno rav-

nati. Če je kdo zašel v težave, da je moral kaj prodati, ni prodal zemlje, ampak leta do jubilejnega leta, tj. pridelke, ki jih bo pridelal do jubilejnega leta. V najem so dali storitev, tj. obdelovanje zemlje oz. pridelke, ne pa zemlje. Če je kdo kupil zemljo prvo leto v jubilejnem letu, jo je lahko najdražje prodal, ker je bilo do naslednjega jubilejnega leta še 49 let. Na 50. leto se je vrnila prvotnemu lastniku. Zemlje niso smeli izgubiti, prodati. Izpostavil je še drugi vidik: »Vsaka generacija je dobila isto izhodišče, čeprav je prejšnja generacija kaj zavezila. Vse je bilo vezano na zemljo, katere lastnik je Bog. Tudi današnja vojna v Gazi je vojna za zemljo.« V jubilejnem letu so odpisali

krivice, dolgove, se spravili s sorodniki, sosedi. Osvoboditi se dolgov pomeni postati neodvisen, samostojen.

»V Novi zavezi Jezus napove leto Gospodove milosti, ki ne bo samo eno leto, ampak bo trajno navzoč Bog, ki je naklonjen človeku. To odrešenje nam je zaslužil Jezus; njegova smrt in vstajenje sta nov začetek leta, ki nikoli ne mine. To je prešlo tudi v življenje Cerkve. Sveto leto želi poglobiti vero in zavest odrešenosti.«

Pregled svetih let od začetka do danes je napravil p. Metod Benedik v svoji knjigi Sveto leto 1300–2025. Bonifacij VIII. je prvi razglasil sveto leto (1300), ki naj bi se praznovalo vsakih 100 let, papež Klemen VI. je leta 1350 dobo skrajšal na petdeset let, kot je bilo v Stari zavezi; od papežev Pavla II. in Siksta IV. (1475) pa se sveto leto obhaja vsakih 25 let. »Namen teh let je, da bi se občestvo zavedalo svoje

Foto: arhiv Ksenije Fänrich

odrešenosti, tj. da smo v Kristusu odrešeni. Na to v vsakdanjem življenju pozabimo in potem postane temelj, iz katerega živimo, nekaj drugega. Cerkev želi, da bi vsakih 25 let obnovili ta temelj, da živimo iz Kristusa in ne iz česarkoli drugega.«

Sveto leto 2025: romarji upanja

Sledila je beseda o upanju. »Upanje je za nas nujno. Kristjani naj bi postajali znamenja upanja na tem svetu.« Po nas naj bi upanje prišlo do različnih skupin, kjer bi sporočili sočloveku, da je vreden, da ima smisel. Kot romarji upanja pojdemo tja, kjer je nemir, kjer ni več navdušenja nad življenjem (samomor, evtanazija, splav), kjer so težke razmere (zaporniki, zasvojenosti kot zapor), k bolnikom, migrantom, ostarelim, revnim. »Človek je bitje upanja. Upanje je ena izmed božjih kreposti, poleg vere in ljubezni, ki so zakoreninjene v Bogu, od koder tudi prihajajo. Da je človek bitje upanja, pomeni, da človek ni že končano bitje. Vedno ima še nekaj pred seboj in na to se nanaša upanje.

Upanje nam pomaga živeti ta trenutek s pogledom v prihodnost, ki ni naša, ker nas presega. Je transcendentna. Je božja prihodnost, božje kraljestvo, ki je že v nas, vendar še ni uresničeno do konca in zato je pred nami še nadaljnja uresničitve. To nam lahko daje upanje, da vztrajamo tudi v najtežjih situacijah. Z upanjem koreninimo tam, kjer še nismo. Upati pomeni verjeti v prihodnost in smiselnost osebnega življenja in vsega stvarstva zaradi Boga, ki je stvarnik vsega.«

Povzel je temelje upanja v Sv. pismu: »Temelj starozaveznega upanja je Bog – Jahve. Ljudstvo je zaupalo, da bodo vse preživeli, ker je Bog z njimi. V Novi zavezi je nadgradnja tega Emanuel – Bog z nami. Kristus je Bog, ki se je učlovečil in je še bližje kot v Stari zavezi. Z nami se je povezal na čisto človeški način. Svetopisemski temelj upanja je torej Bog, ki je s svojim ljudstvom, Bog, ki je prišel k nam in se z nami združuje. Nadaljevanje božiča se zgodi pri vsaki sv. maši, ko pride Bog – Jezus k nam, tj. k meni in tebi. Pride naravnost v mojo/tvojo situacijo tega dneva in želi pokazati smisel tega trenutka.«

Upanje ima različne razsežnosti. Prva je občestvena razsežnost. Upanje izhaja iz tega, da smo občestvo, povezani med seboj v Bogu. Skupaj upamo in si dajemo pogum. Druga razsežnost upanja je v pričakovanju drugega Kristusovega prihoda. To je onkraj in ni odvisno od nas. »Upamo, da je to zadnja postaja zemeljske zgodovine. Upamo, da bo zadnje besedo imel Kristus, ki je učlovečeno usmiljenje, ljubezen. Zadnje besedo bo imela Ljubezen. V tem korenini naše upanje.« Tretja razsežnost upanja pa je ustvarjalnost. Vsak od nas lahko posega v situacije, v dogodke in tako usmerja zgodovino. Tudi od mene, tebe je odvisna zgodovina, ki ni vnaprej določena. Upanje pa korenini v milosti. Vse izhaja iz Boga, toda da Bog lahko pomaga, je odvisno tudi od mene. Bog je vedno naklonjen vsakemu. Vedno čaka, da lahko pomaga. To je izvor upanja. »Vedno mi je naklonjen. Pogoj, da to spoznam, je, da se spreobrnem. Nikoli ne obupa nad mano.« K Bogu stegujem svoje roke, držim se roba njegove obleke.

Svetoletne priložnosti

V svetem letu je temeljna želja, da bi prišli do sprave, da bi poglobili proces svojega spreobračanja. Zakrament sprave je sveta spoved. Boj s posledicami greha so odpustki.

Zakrament pokore in sprave je orodje, ki nam ga Bog daje, da bi se spreobrnili. Pogosto se spovedujemo simptomov greha (lažem, naredil sem to in to), greh pa je jedro, ki je v duši človeka. Najti je treba, kje sem odprl pipo zlu, da je prišlo na dan skozi misel, besedo ali/in dejanje. Na primer, zakaj sem preklinjal? Tam sem odprl pipo, da je skozi besedo zlo prišlo ven. Pipo sem odprl zlu namesto ljubezni. Ko se tega zavem, omogočim Kristusu, da pride do izvora mojega greha in tam zasaadi svoj križ, smrt in vstajenje. Greh je kot bolečina. Da jo odpravimo, moramo priti do vzroka bolečine, ni dovolj, da le blažimo simptome. Zakrament spovedi zdravi, odpusti krivdo, nekatere posledice grehov ter nas duhovno obogati z novo milostno močjo za novo življenje. Greh je sestavljen iz treh prvin.

Prva je osebna krivda. Greh naredim jaz, zato nosim krivdo greha, ko ga naredim

Foto: BS

vede, hote in svobodno. To je duhovna resničnost.

Druga prvina je večna kazen ali večna posledica. Greh lahko popolnoma prekinemo odnos z Bogom in izgubimo posvečujočo milost. To se zgodi z velikimi grehi, ki prekinajo tudi notranji odnos z Bogom in vodijo v pogubo.

Tretja prvina so časne posledice. Greh pusti posledice v človekovi duhovni, duševni ali telesni strukturi. Te ostanejo tudi po spovedi, tudi ko je krivda odpuščena. Krivdo in večno kazen lahko odpusti samo Bog. Toda časne posledice ne izginejo s spovedjo. Na primer, človek po grehu ohranja negativna čustva do nekoga, pri alkoholiku telo še naprej zahteva alkohol. Tudi tem posledicam se mora človek posvetiti, sam ali s pomočjo drugega. Pomoč je vključena v spoved: kesanje, da sem odprl pipe zla, izpoved grehov, tj. samoobtožba, sprava, ko prejmem odvezo v Kristusovem imenu, zadoščevanje ali pokora. Slednja ima v sebi dva elementa. Zadoščujemo za to, kar smo slabega naredili, želimo poravnati svojo krivdo ter boj zoper časne posledice greha, ki še ostajajo po spovedi. O pokori se je dobro pogovoriti s spovednikom, predvsem zato, da bi videl, katera posledica greha ostaja v tebi najmočnejša in bi se je rad znebil. Mogoče duhovnik predlaga poleg molitve tudi kakšen način za odpravo posledice.

Ko se pripravljamo na spoved, smo odločeni spremeniti življenje. Po spovedi življenje še ni spremenjeno. Želimo si, vendar je še skoraj vse po starem. V tem razkoraku je prostor za časne posledice greha, da se življenje ne more spremeniti. Vedno se spovedujemo enako, ker se še nismo resno začeli ukvarjati s časnimi posledicami greha, ki nas vrnejo nazaj v greh. Na primer, zaradi negativnih čustev do nekoga ostajamo v istem negativnem odnosu z njim.

Posledice greha odpravljajo odpustki. Pokora že cilja na posledice greha, toda še bolj so temu namenjeni odpustki. Notranje posledice je težje popraviti kot zunanje, npr. razbiješ okno in ga popraviš. Med časne posledice greha sodijo tudi grešne navade. Cerkev iz zaklada milosti naklanja posamezniku pomoč pri odpra-

Foto: Petra Duhannoy

vljanju posledic greha, ki so kot skale na poti do svetosti. Tu potrebujemo drug drugega. Osnovni pogoji za odpustek so: nenavezanost na greh, kar pomeni, da sem se sposoben odpovedati vsemu, kar mi je do zdaj greh nudil, tj. navezanosti na greh. Biti moram svoboden od greha. Od te svobode je odvisno, kolikšno pomoč lahko dobim, vso ali le delno. Po smrti se lahko združimo z Bogom le, če smo popolnoma osvobojeni greha in njegovih posledic.

Povabilo, da postanemo romarji upanja

- Izberi svoje področje, kjer boš postal romar upanja, znamenje upanja za drugega.

- Določi svoje duhovno svetoletno romanje, to pomeni področje, kjer si šibek in si boš to leto posebej prizadeval, kako izboljšati svojo kondicijo na tem področju, da se na primer znebiš neprijetne navade ali razvade.
- Napiši seznam rajnih, za katere boš pridobil odpustek.
- Kako bomo sv. leto izkoristili kot občestvo, skupnost, na primer kot zakonca, v družini, skupnosti, v delovnem kolektivu? Kako si bomo pomagali v tem letu?

Več o tej temi

- https://sl.wikipedia.org/wiki/Sveto_letno.
- <https://revija.ognjisce.si/iz-vsebine/priloga/23580-upanje-neosramoti>.
- <https://katoliska-cerkev.si/seznam-svetih-let-2015>.

Pomen duhovne hrane

■ **Bogomir Novak**, dr. znan., je bil v letih 1985–2012 redno zaposleni raziskovalec vzgoje in izobraževanja na *Pedagoškem inštitutu* v Ljubljani. Je avtor 810 bibliografskih enot, od tega ene znanstvene in več strokovnih monografij. Po upokojitvi je še nekaj časa sodeloval s *Pedagoškim inštitutom* kot član raziskovalne skupine na mednarodnih konferencah *Instituta Sørensa Kierkegaarda* in s centri dnevnih dejavnosti za starejše v Ljubljani.

V tem prispevku sem skušal pokazati, da človek ne živi samo od kruha, ki zadovoljuje njegove osnovne biološke potrebe, ampak še prej od Božje besede. Zato so bili protesti kmetov v nekaterih evropskih državah, vključno s Slovenijo, potrebni, vendar pa so bili v luči absolutne božje presežnosti le relativni. Človek kot presežno bitje potrebuje tudi duševno in duhovno hrano.

Čemu protesti kmetov?

Protesti kmetov na začetku leta 2024 po različnih državah Evrope: v Franciji, Nemčiji, Poljski, Romuniji, Grčiji, Sloveniji itd., so me spodbudili k razmišljanju o pomenu različnih vrst hrane za osebno rast. Trgovci nam vsak dan ponujajo poceni hrano. Vendar pa je ta navidezna normalnost vprašljiva, ker naše dejanske potrebe niso tako velike, kot je ponudba, ki pogojuje umetne potrebe.

Zakaj kmetje blokirajo promet s traktorji na cestah evropskih držav? Kmete po eni strani stiskajo politiki s previsokimi davki in po drugi strani trgovci s prenizkimi cenami. Težava pa je še globlja. Tudi stavke zdravnikov in sodnikov v Sloveniji kažejo na to, kako malo se slišimo in usli-

šimo. V primeru protestov leta 2024 gre za problem previsokih davkov, ki so ga kmetje reševali v dialogu z vlado.

Prešibka državna podpora kmetom za pridelavo hrane, ki je materialno sredstvo, ki je potrebna za naše in njihovo biološko preživetje, je privedla do njihovega protesta. Kmetje potrebujejo ustrezno finančno podporo države, da ne propadejo. Konec leta 2024 oz. v začetku leta 2025 so začele veljati v Sloveniji pomembne spremembe davčne zakonodaje, ki naj bi odpravile težave pri poslovanju kmetij.

Danes je veliko reklame za poceni procesirano hrano. Ponudba je presegla povpraševanje, tako da to namerno in nenehno prekinjanje rednih oddaj z reklamami občutimo kot vsiljevanje. Procesirana hrana ni zdrava, ker je po

definiciji Svetovne zdravstvene organizacije zdravje več kot odsotnost bolezni. Je stanje telesnega, socialnega in duševnega blagostanja. Morda prekinjanje pozornosti z reklamami vsaj malo koristi trgovcem, človeka pa razdvaja. Človek je biološko, psihosocialno in duševno, duhovno bitje. S tega celostnega vidika je razumljivo, zakaj »naj človek ne živi samo od kruha, ampak od vsake besede, ki izhaja iz Božjih ust« (Mt 4,4; prim. 5 Mz 8,3). Za človeka kot simbolno bitje (lat. *homo symbolicus*) je duhovna hrana znamenje večnega življenja.

Pojem hrane (in pijače) je treba razumeti še simbolno, duhovno in versko. Kot v Jezusovi postavitvi evharistije naj bi bili tudi mi sami hrana za druge. Spomin bližnjih hranimo s svojimi dobrimi in slabimi deli. »Človek ne živi samo od kruha, ampak od vsake besede, ki prihaja iz Božjih ust.« (Mt 4,4b; Lk 4,1–13) Jezus s temi besedami že drugič zavrne skušnjavca.

Duševna in duhovna hrana sta pogoj osebnostne rasti

Duhovna hrana je simbol svetosti življenja. Evharistija (gr. euharistia pomeni zahvala) se nanaša na veliki četrtrek, na večer, preden je bil Jezus izdan. Postavitev svete evharistije je opisana v Svetem pismu ne več mestih: Mt 26,26–30; Lk 22,15–20; 1 Kor 11,23–25. Pri večerji je Jezus vzel kruh, ga blagoslovil in razlomil, dal svojim učencem in rekel: »Vzemite, jejte, to je moje telo, ki se daje za vas.« Potem je vzel kelih z vinom, se zahvalil Bogu, ga dal svojim učencem in rekel: »Vzemite in pijte iz tega vsi. To je kelih moje krvi, nove in večne zaveze, ki se za vse preliva v odpustičanje grehov. To delajte v moj spomin.«

Foto: Nataša Pezdir

Gre za kruh Besede in kelih Zveličanja. Obenem prosimo Gospoda, da naj ostane Božje usmiljenje vedno pri nas.

Sveto pismo navaja tudi, da se je Jezus po smrti in vstajenju večkrat prikazal učencem in jim lomil kruh. Učenci so vedeli, da je treba ta obred nadaljevati, čeprav niso takoj razumeli, kaj pomeni. Jezusova plemenita žrtev nas spodbuja, da se tudi mi žrtvujemo za bližnje v smislu služenja, ponižnosti in ljubezni po svoji svobodni odločitvi. V tem smislu bi morali biti naši vladarji modri in služiti svojim državljanom, vsi pa bi morali služiti Bogu. V svetu ne primanjkuje samo zdrave hrane, ampak tudi čiste vode.

Vse, kar se dogaja v naših mislih v smislu avtosugestij, stališč, prepričanj in verovanj, nas duševno hrani. Te misli so negativne in pozitivne. V zadnjem času avtorji poudarjajo škodljivost negativnih misli za telo in zdravilne učinke pozitivnih. Duša, ki je že duh telesa, naj bo čista in krepstna.

Sanja Krajnc (2017) je zbrala sedem postavk dobre duševne hrane za osebnostno rast. Priporoča, da si vzamemo čas za:

- spoznavanje našega notranjega psihičnega življenja. Spoznavamo, kako čutimo, čustvujemo, mislimo, se spominjamo;
- dovolj dolg in kakovosten spanec. Spanje je danes že tako informatizacijsko ogroženo, npr. z nočnim TV-programom. Vita Štukovnik kot psihologinja in doktorica medicinskih ved bo napisala poseben priročnik z navodili za dobro spanje;
- osredotočanje na en predmet;
- počitek si odmerjamo vsak dan s sproščanjem, saj nam to omogoča regeneracijo možganov;
- igro, ki vsebuje spontano raziskovanje življenja v obliki prijetnega druženja brez predsodkov;
- šport, ki je potreben, ker telesno gibanje spodbuja rast možganov in prispeva k boljšemu učenju;
- povezovanje v odnosih, ki nas navdajajo z občutkom sreče in omogočajo zdravje ter daljše življenje. Naši možgani in telo se najhitreje umirijo prav v ljubečih in empatičnih odnosih.

Že papež sv. Janez Pavel II. je pogosto go-

Foto: Peter Prebil

voril o 'kulturi in spoštovanju življenja', ki je nasprotje 'kulturi smrti'. Včasih nam ni jasno, zakaj moramo spoštovati življenje. Na to vprašanje Katekizem Katoliške cerkve ob razlagi 5. Božje zapovedi 'Ne ubijaj' jasno odgovarja, da »zato, ker je sveto«. Od vsega začetka vključuje stvariteljsko Božje dejanje in ostane za zmeraj v posebnem odnosu do svojega Stvarnika, svojega edinega cilja. Nikomur ni dovoljeno neposredno uničiti nedolžnega človeškega bitja, saj to hudo nasprotuje dostojanstvu osebe in Stvarnikovi svetosti. »Nedolžnega in pravičnega ne ubijaj.« (2 Mz 23,7) Zato tudi Rimskokatoliška cerkev uči, da je človeško življenje nedotakljivo od trenutka spočetja do smrti kot naravnega konca. Že Stara zaveza uči, da Jahve/Bog vse priklič v življenje, človeškemu življenju pa je postavil mero (Ps 39,6).

Jezus je svojim učencem v Kafarnaumu pojasnil, da jim njegov Oče daje kruh iz nebes, resnični kruh. Božji kruh je namreč tisti, ki daje svetu življenje. Tedaj so ga učenci prosili, da jim da vselej ta kruh! Jezus pa jim je odvrnil: »Jaz sem kruh življenja. Kdor pride k meni, gotovo ne bo lačen, in kdor vame veruje, gotovo nikoli ne bo žejen.« (Jn 6,24–35)

Je duhovna hrana dopolnilo duševne hrane?

Posvetne pravice ne bi smele nadomestiti Božje pravičnosti. Vprašanje je, ali bi bile potrebne vse stavke, protesti in vojne, če

bi ljudje verjeli v Jezusov napotek, »če me boste kaj prosili v mojem imenu, bom storil« (Jn 14,14).

Veličina človekove presežnosti se pokaže v Svetem Duhu večnosti. Zato je duhovna hrana nadpomenka duševne hrane. K duhovni hrani sodijo razne prošnje, molitve, meditacije, vizualizacije, mantre, harmonične melodije, lepe slike, brezpogojna ljubezen, dobra dela, lepa naravna okolja, praznovanja. Priznani duhovni učitelji nas iz implicitnih duhovnih praktikantov spreminjajo v zavedno eksplisicne zase in za planetarni svet. ◀

Več o tej temi

- *A Prayer for Peace* (b. d.). My Catholic Life! Pridobljeno 2. 3. 2024 s spletne strani: <https://mycatholic.life/catholic-prayers/prayers-for-peace/>.
- Burger, Beti (2024): Leta 1940 smo v zahodnih družbah spali dve uri več kot danes. *Delo*, 24. 2. 2024, SP 19–21.
- Gorše Janežič, Mateja (2024): *Pomembne spremembe davčne zakonodaje za kmete v letu 2025*. Ljubljana: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, 24. 12. 2024. Pridobljeno 26. 2. 2024 s spletne strani: <https://www.kgzs.si/novica/pomembne-spremembe-davcne-zakonodaje-za-kmete-v-letu-2025-2024-12-24>.
- *Katekizem Katoliške cerkve* (1993). Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.
- Kraljič, Maša (2023): *Kaj je Walt Disneyjeva metoda kreativnosti in kako ti pomaga v življenju?* Pridobljeno 28. 2. 2024 s spletne strani: <https://www.student.si/studij-in-kariera/neformalna-izobrazba/kaj-je-walt-disneyjeva-metoda-kreativnosti-in-kako-ti-pomaga-v-zivljenju/>.
- Krajnc, Sanja (2017): *Zdrava duševna hrana*. Vrhnika: Amasia. Pridobljeno 26. 2. 2024 s spletne strani: <https://ljubeciodnosi.si/zdrava-duševna-hrana/>.
- *Metoda Walta Disneyja* (30. 3. 2020). Akademickie biuro karir. Pridobljeno 26. 2. 2024 s spletne strani: <https://abk.umed.pl/krok-1-metoda-walta-disneya/>.
- *Papež vabi k postu in molitvi za mir 27. oktobra 2023* (18. 10. 2023). Ljubljana: Katoliška cerkev. Pridobljeno 2. 3. 2024 s spletne strani: <https://katoliska-cerkve.si/papez-vabi-k-postu-in-molitvi-za-mir-27-oktobra-2023>.

Stacionarna hiša Ljubhospic

■ **Maša Maček** je poslovna sekretarka v Zavodu hospic Ljubljana (Ljubhospic).

Sodobni koncept celostne hospic in paliativne oskrbe umirajočega bolnika in njegovih bližnjih je uvedla dr. Cecily Saunders leta 1967 v Londonu. Zlasti v 90. letih so se odprla vrata tisočim hospic ustanovam po svetu in posledično je leta 2005 nastala Svetovna zveza za paliativno oskrbo (WHPCA – World Hospice Palliative Care Alliance), ki je prisotna v več kot sto državah sveta in podpira nacionalne organizacije za vključevanje hospica in paliativne oskrbe v zdravstvene sisteme svoje države. Ta nevladna mednarodna humanitarna organizacija ima vizijo, da bi živeli v svetu z univerzalnim dostopom do hospica in paliativne oskrbe.

V Sloveniji hiša hospic obstaja od leta 2010 in jo je javni zavod *Lekarna Ljubljana* leta 2015 rešil pred zaprtjem ter ustanovil zasebni *Zavod hospic Ljubljana* ali krajše *Ljubhospic*. Uradna otvoritev hiše *Ljubhospic* je bila pred dobrimi devetimi leti (2016), kar vsako leto slovesno obeležujemo 14. februarja. Hiša *Ljubhospic* se tako pridružuje globalni skupnosti, ki zagovarja namen hospica in paliativne oskrbe po lajšanju trpljenja in izboljšanju kakovosti življenja bolnih ter njihovih

družin, ki se soočajo z neizogibno smrtjo bližnjega.

Edini stacionarni hospic v državi

Ustanoviteljica *Lekarna Ljubljana* vsa leta zagotavlja več kot 90 % finančnih sredstev za brezplačno oskrbo z namestitvijo in za kritje vseh storitev uporabnikov na zadnji poti. Upali smo, da se bo z leti financiranje delovanja hiše *Ljubhospic* sistem-

sko uredilo, saj je bil že leta 2010 sprejet državni program paliativne oskrbe, a je bila hiša hospic že leta 2012 izpuščena iz mreže izvajalcev paliativne oskrbe. Kljub naporom in nenehnim pozivom odgovornim ostajamo neslišani in spregledani. In vztrajamo. Zakaj? Ker v hiši *Ljubhospic* verjamemo in je naše vodilo, da kot družba poskrbimo za zagotavljanje dostojanstva in potreb umirajočih, saj mnogi nimajo možnosti, da bi zaključili odnose do sebe, svojih bližnjih in skupnosti, katere del so.

Smo edini stacionarni hospic v Sloveniji, ki je v Ljubljani, na Hradeckega cesti 20, ob vznožju Golovca. Nudimo 12 enoposteljnih sob, ki so namenjene bolnim in njihovim svojcem, kar jim omogoča varen prostor za kakovostno preživljanje časa, ki jim ostaja. Vsako nadstropje v hiši ponuja družabni kotiček s knjižnico, prostor za pogovore s svojci, čajno kuhinjo in kuhinjo z jedilnico ter teraso. Od 25. maja 2023 je nasproti hiše odprt Park Hradeckega, ki ga z veseljem obiskujejo tisti uporabniki, ki so gibalno zmožni začasno zapustiti svojo sobo in se skupaj s svojci umakniti v naravo, sodelavci pa v njem večkrat pripravljamo dogodke, namenjene širši ali interni javnosti.

Neozdravljivo bolne obravnavamo kot enkratne, celovite osebnosti v zaključnem obdobju bolezni, kar pomeni, da človeka spoštujemo in upoštevamo njegov duhovni, fizični, čustveni in družbeni vidik. Ne podaljšujemo niti ne skrajšujemo življenja in smo nasprotniki evtanazije. Prizadevamo si za individualen pristop ter aktiven odnos z bolnikom in njegovimi svojci, vse s ciljem, da upoštevamo vrednote, želje in potrebe obojih ter s tem zagotavljamo čim boljše kakovost preostanka življenja, pravico do samoodločanja in dostojanstva do zadnjega diha.

Za izvajanje terminalne paliativne oskrbe v zadnjem obdobju življenja oziroma v času umiranja bolnikov z namestitvijo skrbi interdisciplinarni paliativni tim.

Foto: arhiv Ljubhospic

Velik poudarek hospic pristopa je, da je umiranje več kot le medicinski proces, zato naša oskrba združuje več področij:

- paliativno zdravstveno oskrbo, ki vključuje zdravnika, diplomirane in srednje medicinske sestre ter farmaceuta;
- paliativno zdravstveno nego, ki jo opravljajo negovalke, za individualno prehrano pa skrbi gospodinja hiše;
- psihosocialno oskrbo izvaja socialna delavka;
- duhovno oporo nudi dušebrižnik.

Na željo uporabnikov nudimo versko podporo po lastni izbiri uporabnika. To omogoča Zaveza k duhovni oskrbi, ki je bila podpisana ob odprtju hiše Ljubhospic in vključuje pet največjih verskih skupnosti v Republiki Sloveniji: Rimskokatoliško cerkev, Srbsko pravoslavno cerkev, Makedonsko pravoslavno cerkev, Islamsko skupnost in Evangeličansko cerkev.

V celostno obravnavo so vključeni tudi prostovoljci, ki dodajajo novo dimenzijo kakovosti v skrbi za hudo bolnega in so naši zagovorniki ter ambasadorji v svojih skupnostih. Ekipo *Ljubhospic* tako sestavljajo redno zaposlene sodelavke, pogodbenice, vključno s prostovoljci je to štirideset predanih ljudi, ki poslanstvo hospica opravljamo za sebe, da rastemo kot osebe, in za druge, da doprinesemo k zaupanja vrednim medsebojnim odnosom v skupnosti, za zrelejšo družbo, ki bo sprejemala najšibkeje, bolne in umirajo-

Foto: arhiv Ljubhospic

če. Bolečina je del življenja in prispevek *Ljubhospica* naši družbi je skrb za drugega v najtežjih trenutkih, ko se soočamo z lastno umrljivostjo, ne pa da so umirajoči potisnjeni na rob družbe.

Dostojen zaključek življenja je pravica vseh

Potrditev pomena in vrednosti našega poslanstva je letos prepoznala *Mestna občina Ljubljana*, ki nam je ob 10. obletnici delovanja podelila nagrado mesta Ljubljana za leto 2025. Za vse nas je to velika čast in spodbuda, saj stremimo k ohranjanju visokih standardov hospic paliativne oskrbe. Naša vizija je ustvarjanje prostora za podporo ljudem v procesih zaključevanja odnosov, ki potrebujejo blaženje

simptomov bolezni in celostno podporo ob koncu življenja. Prav tako si prizadevamo, da stacionarni model hospica predstavlja model dobre prakse paliativne oskrbe za razvoj kadra na tem področju in da vzpostavimo interdisciplinarni učni model paliativne oskrbe z nastanitvami kot primer dobre prakse za vso Slovenijo.

Informacije o hiši Ljubhospic

Svojce, ki se obračajo na nas, spodbujamo, da vzpostavijo stik z nami, še preden je situacija pretežka, da dragoceni čas v hiši *Ljubhospic* doživljajo v polnosti in ne v strahu, ampak v pripravi na slovo od življenja. ◀

Stik z nami:

- telefon: 059 337 300, 051 337 336,
- e-naslov: info@ljubhospic.si ali oskrba@ljubhospic.si,
- 24/7 svetovalni telefon na področju celostne paliativne oskrbe v obdobju zaključevanja življenja: 051 322 979,
- **mobilni hospic paliativni tim:** za bolnike, ki so nastanjeni doma, ko postane nega in oskrba prezahtevna za bližnje. Možen je obisk dipl. med. sestre na domu, ki preveri stanje in potrebe bolnika, svetuje potrebne aktivnosti in poskrbi za morebitno povezovanje z drugimi službami. Prednosti so hitra odzivnost, obisk na domu brez napotnice in za uporabnike brezplačna storitev.

Foto: arhiv Ljubhospic

Foto: Ksenija Fänrich

Pogovorni tematski večer Čustva nas učijo

Celjska območna skupnost katoliških pedagogov in župnija Celje - Sv. Danijel sta 29. 5. 2025 organizirali pogovorni tematski večer Čustva nas učijo. Pater dr. Silvo Šinkovec je zbranim v župnišču stolnice spregovoril o osnovah čustvene pismenosti, o temeljih čustvene inteligence in o tem, kako čutimo posamezno čustvo ter kako smiselno uporabljati informacije, ki jih določeno čustvo sporoča. »Čustveni spomin poganja moje misli. V našem življenju je neskončno konfliktov, ker nismo v stiku s svojimi čustvi. Ne prepoznamo informacije in ne vemo, kaj pomeni 'lučka, ki utripa', zato ne znamo smiselno ukrepati. Zakaj je nekaj moteče? Zakaj je lahko že malenkost povod za izbruh? Če mi uspe priti v stik s sabo, bom vedel, o čem me čustvo informira, in lahko smiselno ukrepam. Ni mogoče vedno takoj najti rešitve, pomembno pa je to, da prepoznam čustvo in grem v pravo smer. To je smisel čustev.« Predavanju je sledil pogovor ob vprašanjih, ki so se porodila.

Ksenija Fänrich

Celjski katoliški pedagogi na škofijskem svetoletnem romanju v Krko na Koroškem

Na dan državnosti, 25. 6. 2025, je celjska škofija organizirala svetoletno romanje v Krko na Koroškem in h Gospe Sveti. Med približno 550 zbranimi verniki in duhovniki je bilo lepo srečati znane obraze celjskih katoliških pedagogov, ki smo se odpravili na pot, da bi bili skupaj z drugimi priče-

valci upanja. Kot je v pridigi izpostavil škof Maksimilijan Matjaž, se moramo zavedati svojega poslanstva, ki smo ga prejeli pri sv. krstu, in ga v polnosti živeti s srcem v dejavnem sočutju do sočloveka in občestva.

Ksenija Fänrich

E-zbornik 6. mednarodne konference

Narodni ponos v globaliziranem svetu je objavljen na spletni strani: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2024.pdf.

Poiščite teme, ki vas zanimajo. Uporabite predstavljene prispevke in oblikujte svoje ideje pri načrtovanju vsebin za naslednje šolsko leto.

Zaključek šolskega leta OS Goriška

OS Goriška se je ob zaključku šolskega leta zbrala v Rožni Dolini na judovskem pokopališču. Tam smo prisluhnili zgodovinarju dr. Renatu Podbersiču, ki nam je ob svoji razstavi o goriški judovski skupnosti z vne-mo predstavil del navad, verske tradicije ter nekaj zgodovinskih dogodkov, povezanih z razseljenimi Judi. Tako smo izvedeli, da so po določilih v talmudu vsa judovska pokopališča izven naselja, na ravnini, ob prometnici in po možnosti (simbolno) ob neki vodi. V mrliški vežici člani judovske pogrebne skupnosti pripravijo mrliča za pokop. Po dotikanju mrliča se morajo obredno očistiti v 'mikvah', tj. v vodi očiščevanja, ki je kot manjši bazen v eni izmed judovskih hiš. Nenavadna je tudi zgodba s srečnim koncem o judovskem častniku v avstro-ogrske vojske, ki je Italijanom odvzel osvojeni hrib Sv. Marko, za kar je prejel vojaški križ za zasluge. Ravno to vojaško odlikovanje ga je v drugi svetovni vojni rešilo taborišča.

To je le nekaj drobcov iz slikovitega zgodovinskega predavanja. Poseben predavatelj poudarek pa je bil, da je tudi judovska kultura del stoletja dolge evropske kulture, ki jo moramo ceniti, ohranjanjati, poznati in ne nazadnje tudi promovirati.

Klara Levstek

Zahvalna maša v Sodražici

Ob dnevu državnosti v DKPS OS Zahodna Dolenjska pripravimo zahvalno mašo za minulo šolsko leto, hkrati pa počastimo tudi državni praznik. Vsako leto izberemo drug kraj po naši prostrani kočevski in ribniški pokrajini. V vročem junijskem dnevu, ko so učenci in dijaki zaključili šolsko leto ter se odpravili na počitnice in ko je godoval Janez Krstnik, smo se zbrali v Sodražici. V lepi in prijetni cerkvi sv. Marije Magdale-ne smo se ob maševanju kočevskega župnika g. Branka Jurejevčiča zahvalili Bogu za pravkar minulo šolsko leto in za vse dobro ali tudi manj dobro, kar je le-to prineslo.

Po končani sv. maši smo se preselili v župnijski dom in se tu posvetili domovini s krajšo kulturno proslavo. Letos smo se spomnili pesnikov in pripovednikov, ki so si zaradi povojnih razmer morali poiskati nov življenjski prostor v tujini. Čeprav jim domovina takrat in še vrsto let kasneje ni bila naklonjena, so ohranili v svojem srcu veliko ljubezen do nje in ji ves čas življenja med tujci posvečali svojo literaturo. V njej so ne le obujali spomine na rodne kraje, ampak izražali veliko narodno zavest, ob kateri si lahko tudi mi, živeči v domovini, povprašamo vest, ali znamo tako ljubiti domovino kot oni, ki so jo izgubili.

Mirjana Furlan, predsednica OS Zahodna Dolenjska

Foto: Helena Kregar

Foto: Ksenija Fänrich

Načrtovalni dan

Imeli ga bomo v soboto, 23. avgusta 2025, v Tolminu. Kot vedno ga bomo posvetili načrtovanju društvenih dogodkov v šolskem letu 2025/26. K načrtovanju smo povabili tudi Alenko Blazinšek Domenis, ki je koordinatorica *Stičišča Središče* in zavrača *Nefiks*. Skupaj z njo se bomo ozrli po naših ustaljenih poteh in se spogledali z novimi možnostmi sodelovanja z našimi člani v območnih skupnostih.

Slomškov dan

22. Slomškov dan z naslovom *Svetoletno romanje k Slomšku*, bo v soboto, 4. 10. 2025, v Mariboru.

- 9.00: vstop skozi svetoletna vrata pri frančiškanih v baziliki Matere usmiljenja (molitev in možnost spovedi). Sledilo bo romanje v stolnico s slovesnim vstopom skozi svetoletna vrata.
- 10.00: sveta maša, somaševanje bo vodil mariborski nadškof Alojz Cvikl.
- 12.00: kulturni program s podelitvijo Slomškovih priznanj v dvorani ZAMS (sodelujejo dijaki ZAMS).

Podeljevalka priznanj bo dekanja *Pedagoške fakultete v Mariboru* dr. Milena Ivanuš - Grmek. Nagovor z naslovom »Jaz, romar upanja« bo imel dobitnik naziva častni član g. Marko Fink. Sledi kosilo, možni so vodeni ogledi Maribora.

Udeležence zaradi lažje organizacije prosimo za prijavo, ki bo od 1. 9. 2025 dalje na spletni strani *DKPS*.

Svetoletno romanje na Slomškov grob organizirajo *Društvo katoliških pedagogov Slovenije*, *Slovenski katehetski urad* in *Zavod Antona Martina Slomška*.

Seminarji DKPS 2025/2026

Nevrotaktilna integracija refleksov MNRI®

Obseg: 20 ur

Izvedba: Ljubljana, 5. in 6. 9. 2025, prijave do: 25. 8. 2025

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Intervizija za strokovne delavce*

Obseg: 16 ur (1 x mesečno po 2 šolski uri); do 12 udeležencev

Izvedba: preko spleta, 2. 10. 2025 – 24. 6. 2026, prijave do: 24. 9. 2025

Predavateljici: mag. Darja Barborič Vesel in Helena Kregar

Vpliv gibanja na razvoj in učenje otrok*

Obseg: 8 ur; do 30 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 15. 11. 2025, prijave do: 11. 10. 2024

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Ko stiska stiska. Tu sem, da ti pomagam*

Obseg: 8 ur; do 30 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 29. 11. 2025, prijave do: 20. 11. 2025

Predavateljici: Julija Pelc in Neža Miklič

Korenine narodovega drevesa*

7. mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države

Obseg: 8 ur

Izvedba: OŠ Frana Albrehta Kamnik oz./in preko spleta, 22. 11. 2025, prijave do: 11. 11. 2025

Predavatelji: dr. Ignacija Fridl Jarc, ddr. Igor Grdina, dr. Borut Holcman, delavnice: Albin Vrabič, Marija Pisk, Dragica Motik ter učitelji, ki bodo predstavili svoje strokovne prispevke.

Veščina javnega nastopa kot orodje učiteljske moči*

Obseg: 8 ur; do 15 udeležencev

Izvedba: preko spleta, 22. 1. 2026 in 29. 1. 2026, prijave do 12. 1. 2026

Predavateljica: Hedvika Dermol Hvala

Seminarji so namenjeni pedagoškim delavcem (vzgojiteljem, učiteljem, profesorjem, razrednikom, šolskim svetovalnim delavcem, ravnateljem), staršem in drugim posameznikom, ki želijo osebno in strokovno rasti. V Društvu katoliških pedagogov Slovenije jih izvajamo že več kot 25 let.

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljate pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju. Seminarje izvajamo tudi za učiteljske zbornice in zaključene skupine.

Podrobnejši podatki so objavljeni na naši spletni strani <http://www.dkps.si>.

Seminarji, označeni z *, so uvrščeni v katalog Katis.

Informacije in prijave:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije (DKPS)

Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana

01/43 83 983

(torek, četrtek: 9.00–12.00)

izobrazevanje@dkps.si

<http://www.dkps.si>

Foto: Matej Hozjan

Jordan B. Peterson

Mi, ki se bojujemo z Bogom

Ljubljana: Družina, 2025
520 strani, cena: 39,90 €

V knjigi *Mi, ki se bojujemo z Bogom* nas svetovno znani klinični psiholog dr. Jordan Peterson na edinstven način popelje skozi starodavne in temeljne zgodbe zahodnega sveta. S pomočjo psihologije religije, mitologije in filozofije razčlenjuje svetopisemske pripovedi o upor, žrtvovanju, trpljenju in zmagovalstvu – pripovedi, ki nas že tisočletja duhovno in kulturno oblikujejo, utrjujejo, navdihujejo in povezujejo. To ni le še ena knjiga o duhovnosti – je sopotnik za vse, ki se na svoji poti vere soočajo z izzivi, dvomi in vprašanji. Ponuja prostor, kjer so dvomi cenjeni kot del poti, ne kot njen neuspeh. Vabljeni, da se podate na potovanje iskrenega odnosa z Bogom – potovanje, kjer boj ni znak šibkosti, temveč poguma in avtentičnosti.

Franco Nembrini

Med očetom in sinom

Ljubljana: Družina, 2024
200 strani, cena: 29,90 €

Knjiga je izbor razmišljanj, v katerih italijanski avtor in učitelj Franco Nembrini raziskuje odnos med staršem in otrokom, ki ga sestavljata ljubezen in svoboda. Avtor, ki ima za seboj dolgo zgodovino vzgajanja in poučevanja mladih, pojasnjuje, kako oblikovati in negovati to vez skozi vse življenjske faze. Nembrini ne ponuja preprostih odgovorov, ampak namesto tega bralca povabi na intelektualno in čustveno potovanje, polno globokih vpogledov in neizrečenih vprašanj, ki se skrivajo v odnosni dinamiki. Z neverjetno subtilnostjo razglaša, da je prava umetnost vzgajanja preplet razumevanja, potrpežljivosti in pripravljenosti na osebno rast. V knjigi boste našli razmisleke o izzivih in ključnih vprašanjih, ki so sestavni del vzgoje.

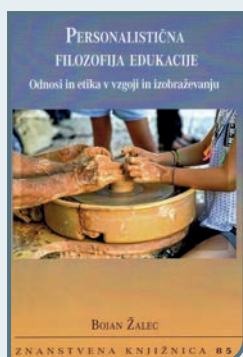

Bojan Žalec

Personalistična filozofija edukacije: odnosi in etika v vzgoji in izobraževanju

Ljubljana: Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2023
163 strani, cena: 17,00 €

Avtor v predstavitvi svoje nove knjige zapiše: »Zagovarjam dialoško edukacijo, v kateri obstaja živ stik, odnos med učiteljem in učencem. Učitelj je pomemben kot zgled, ki konkretno pokaže, demonstrira učencu relevantne veščine in znanje ter sam uteleša kreposti, ki jih uči. Učenec aktivno sodeluje, ni samo predmet obdelave, ampak dejaven subjekt. Temu sporočilu moje knjige dobro ustreza slika 'dialoškega' lončarjenja, oblikovanja vrča iz gline, ko skupaj, v tesnem telesnem stiku lončarita starejša (učitelj, mojster, starejše roke) in mlajša oseba (učenec, vajenec, mlajše roke).«

Letna naročilnica na revijo Vzgoja

Revija VZGOJA izhaja štirikrat letno.
Naročnina za leto 2025 je 29 €.

<https://www.revija-vzgoja.si/revija-vzgoja/narocilo/narocilo-letne-narocnine>

The title of the *Editorial* by Silvo Šinkovec is Hope that does not fail. In it, he refers to the Holy Year and reminds us that it is a wonderful opportunity to deepen our faith, renew our hope and surrender to God's love.

The *Focus Theme* of the 106th issue of *Vzgoja* is titled Hope. In her introductory article, Kristina Škibin gathers reflections on the study meeting of educators in Nova Gorica. We can read Helena Kregar's contribution addressing teachers on the perennial pedagogical questions. Jurij Bizjak introduces us to a biblical passage from the prophet Malachi, which is a kind of instruction for the renewal of the family. Marko Lotrič shares his views on the work of teachers and expresses his gratitude to all those who work with young people. Kristina Škibin has prepared an article in which she offers an insight into the writings of Basil the Great from the fourth century. Anja Božič writes about humanistic education and its representative Peter Paul Verger. Bogdan Vidmar reflects on the beauty that brings hope and shares his Prayer for Artists. Klara Levstek addresses us in her article Casting the Anchor of Hope into the Power of God. Nada Ušaj Pregeljč shares Filip Terčelj's

educational emphases that can be an inspiration for the modern teacher. The article "Oh, this Hopeless Youth – Indeed?" is Valentina Kobal's account of her experience of working with young people. Nežka Černe Gec introduces us to Vera Lestan and the motives of hope that interweave her poems.

In *Our Interview*, Silvo Šinkovec and Peter Rozman hosted Janko Pogorelnik, Director of the Velenje School Centre, which educates a large number of young people for a wide variety of professions.

In the *Teachers section*, Štefka Pšeničnik ponders on how to develop critical thinking and creativity. Marjeta R. Rakušček has collected information on how we can influence a child's experience of enthusiasm by our example. Bojan Žalec is the author of *The Personalist Philosophy of Education*, the introduction to which is presented in the article *Good Education Depends on Virtue, Relationships and Humanity*.

In the section *Educational Plan*, Jana Mlačnik titled her article *Continuity in Adult Education for its Greater Efficiency*. Stanka Vogrinec wrote an article on sport pedagogy. In the *Parents section*, Octavian M. Machi-

don shares his views on generative artificial intelligence and its impact on children's education. Tina Mežnar Kosec describes the social skills a child needs to develop in order to integrate into society.

In *Fields of Education*, Dr Milček Komelj presents the Virgin Mary with a Cloak, an altar relief in the basilica on Ptujška Gora, the work of an unknown author. In the following article, Ana Senegačnik Kurnik describes her experience of a camp for the gifted.

In the *Spiritual Challenge* section, we can read Ksenia Fänrich's thoughts on hope, reconciliation and forgiveness, which she gathered at her meeting with msgr. dr. Marjan Turnšek and titled *The Holy Year's Missionary*. Bogomir Novak shares with us his reflections on the importance of spiritual food.

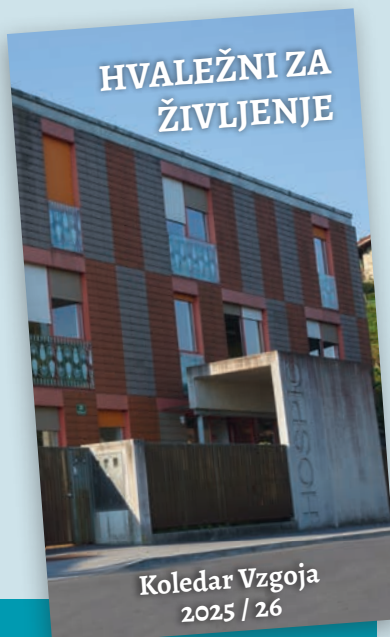
In the *Experience* section, Maša Maček's article introduces us to the work of the Ljubljana hospice residential home.

In the *Reading Tips* section, we present three books on education that will be of help to teachers and parents. ◀

Written by: Tatjana Fajdiga
Translated by: Tanja Volk

NOVO

Naročite koledar Vzgoja 2025/26: Hvaležni za življenje

Cena: 8 €
Naročila:
pedagogikaifp@gmail.com
silvo.sinkovec@rkc.si,
041 785 111
ali na spletni strani Inštituta
Franca Pedička

SOMNOSOL

Pomen spanja in zdravo delovno okolje

Izvajamo izobraževanja in svetovanja na področju zdravja v delovnem okolju s poudarkom na pomenu spanja. Preventivno izobražujemo in svetujemo različnim interesnim skupinam (npr. športnikom, poslovnežem, delavcem v nočnem in izmenskem turnusu).

Pomagamo odkrivati škodljive dejavnike, ki privedejo do motenj spanja, ki je pogost, a žal spregledan dejavnik, ki lahko vodi v kronične bolezni, slabšo storilnost, zmanjšane motorične sposobnosti, slabši učni in delovni uspeh ter prometne nesreče.

Predavanja v obliki delavnic in svetovanja vodi in organizira mednarodno priznana strokovnjakinja na področju spanja
prof. dr. Leja Dolenc
Grošelj.

✉ cmsdolenc@gmail.com

SOMNOSOL, podjetniško
in poslovno svetovanje, d.o.o.
Zvezna ulica 37, 1000 Ljubljana

Matična številka: 9342869000
Davčna številka: 89381572

Neznani avtor: Marija Zavetnica s plaščem, prvo desetletje 15. stoletja
Oltarni (sprva portalni) relief v baziliki na Ptujski Gori
Foto: Jože Potrpin